

HOOFDSTUK II.

FRANKRIJK.

*Voorloopers; de zaak-Dreyfus; het
geval-Millerand; eenheid.*

Het pionierswerk voor het socialisme, in Engeland verricht door Robert Owen, werd in Frankrijk gedaan door St. Simon, Fourier en Proudhon. De Fransche revolutie van 1789 had de middeleeuwsche maatschappij volkomen ontworpen. Zoowel in de steden als op het platteland waren de eigendomsverhoudingen radicaal veranderd. Door de revolutie vervielen de tienden aan de geestelijkheid, de feodale rechten aan den adel en de gildedwang in handel en bedrijf. De Fransche boer werd vrij man; de staat onteigende de geestelijkheid en het adellijk grootgrondbezit; de vrij geworden boer maakte, gewelddadig, met den grond gelijk, wat nog in zijn buurt als symbool der feodale macht, het kasteel, was overeind blijven staan. De grond van Frankrijk werd verdeeld, voorgoed. De Fransche boer, de kleine bezitter, werd radicaal, eveneens voorgoed.

En zooals op het platteland de feodale rechten, de heffingen en de belastingen aan de geestelijkheid en den adel, werden afgeschaft, zoo verdwenen, met deze groote sociale revolutie, in de steden de bindingen van het gildewezen. Tot dusver was in de steden de toestand zoo geweest, dat de gildeleden, die hun lidmaatschap der corporatie hadden verworven met opoffering van veel arbeid en geld, ieder ander uitsloten van den betrokken tak van handel en bedrijf. Doch de industriele revolutie liet zich niet in dit keurslijf persen en met één slag viel door de omwenteling deze middeleeuwsche stedenmaatschappij van onvrijheid en gebondenheid ineen. Met den Franschen boer werd ook de Fransche arbeider vrij. Doch zijn vrijheid was slechts van zeer korten duur. De proletariër, die zijn handen uitstreckte

naar de vrijheid, het ideaal der revolutie, werd onvrijer dan ooit; hij werd nog minder dan een slaaf. De burgerij veroverde de politieke en de economische macht; door den overwegenden invloed van haar kapitaalrijkdom maakte zij zich meester van de productiemiddelen en liet, als bezittende klasse, den proletariër aan zijn lot over. De burgerlijke staat begon den arbeider het vereenigingsrecht te verbieden; de arbeider, die zich met zijn makker verbond om het eenige, dat hij nog had overgehouden, zijn arbeidskracht, zoo duur mogelijk te verkoopen, viel voortaan onder de strafwet.

Tegenover dit individualisme stelden de voorloopers van het Fransche socialisme hun stelsel van collectivisme. St. Simon, van geboorte een edelman, doet vrijwillig afstand van zijn grafelijken titel. Hij heeft een klein vermogen, waarmee hij geleerden van naam steunt bij hun wetenschappelijken arbeid. Zijn kapitaal slinkt weg; hij gaat in grondbezit speculeeren, niet ten eigen bate, maar om een kring van geleerden, een uitgelezen gezelschap, om zich heen te verzamelen en zijn dorst naar kennis te lesschen aan de bronnen zelf. Want hij, St. Simon, die er uit innerlijken hoogmoed prat op gaat een afstammeling te zijn van Karel den Groote, voelt een groote taak te moeten volbrengen; reeds op jeugdigen leeftijd gaf hij in het kasteel van zijn vaderen zijn bediende opdracht hem iederen morgen te wekken met de woorden: „Sta op graaf, gij hebt groote dingen te doen.” St. Simon is in de eerste plaats realist, een man van de werkelijkheid. Hij vlucht niet met de arbeiders, aan wier zaak hij zijn groote hart heeft verpand, als een Owen naar communistische kolonies of gemeenschappen, ver buiten den staat, doch hij blijft met hen midden in het volle leven. Neen, een reactionair — in den goeden zin van het woord — is hij allerminst. Zijn scherp verstand zegt hem, dat de toekomst behoort aan de industrie; zijn week gemoed is diep bewogen bij de aanschouwing van het leed der arbeiders, van de hardvochtigheid, waarmee de nieuwe burgerij het proletariaat exploiteert. De tijd voor een georganiseerde, zelfstandig

optredende arbeidersbeweging is echter nog niet rijp; het proletariaat is nog onmondig, rechteloos. Een proletarisch klankbord voor zijn nieuwe theorieën ontbreekt. Daarom doet hij een beroep, een hartstochtelijk beroep, op de geleerden, op de industrieelen, aan wie immers de toekomst behoort. Onder de kommervolste omstandigheden werkt hij aan zijn taak; hij, de vroegere graaf, thans tot de bitterste armoede gebracht, werkt voor een schamel loon als schrijver aan een bank van leening; in de nachtelijke uren, op zijn ijskoude zolderkamer, werkt hij voor zijn ideaal. De oude eerbied voor de geleerden, voor de mannen der wetenschap, die door hun uitvindingen de uitbreiding van de grootindustrie mogelijk hebben gemaakt, is gebleven. Zij zijn, met de kapiteins der industrie, de aangewezen leiders van de menschheid. Onderstel, dat Frankrijk zijn vijftig beste natuurkundigen, dichters, schilders, beeldhouwers, musici of litteratoren zou verliezen, zijn beste fabrikanten, kooplieden, handwerkers of ingenieurs, wat zou er dan van Frankrijk worden? Een lichaam zonder ziel, zonder geest. Maar onderstel, dat Frankrijk behield zijn wetenschappelijke, artistieke of industriele sterren van de eerste grootte, doch het verloor plotseling zijn Messieurs, zijn Monseigneurs, de leden van het Hof, de ministers, de staatsraden, de maarschalken, de kardinaals of de aartsbisschoppen, dan zou dit verlies maatschappelijk gesproken gemakkelijk te dragen zijn, ook al zou het menschelijk medelijden met het verdwijnen dezer dertigduizend nog zoo sterk spreken. Daarom: industrieelen aller landen, vereenigt U!, is de roep van St. Simon, wanneer na den val van Napoleon de feodale reactie dreigt zich te zullen herstellen. Hij wijst de partij van geleerden en industrieelen, deze „nationale partij”, zooals hij haar noemt, en die ook het proletariaat omvat, een ideëele taak; zijn stelsel is gegrondvest op de sociale gelijkheid, dat edel eerstgeboorterecht, hetwelk alle voorrechten uitsluit. „Richt u eindelijk op, gij arbeidende klasse, bevrijdt u van het juk dezer onwaardigen en plukt, bewust van uw kracht en

eischend, wat u als recht toebehoort, de thans rijp geworden vrucht." Zoo ziet, een eeuw geleden, St. Simon zijn fel bezwogen tijd; hij houdt de wijzers van het uurwerk niet vast, doch voorziet, met groote scherpte, de ontwikkeling der negentiende eeuw en drijft haar door zijn bezielend woord vooruit.

Naast St. Simon dienen als de voornaamste voorloopers te worden genoemd Fourier en Proudhon: beiden hebben tot de scherpste critici op de sociale toestanden van hun tijd behoord, ofschoon geen van hen de uiterste consequentie van hun theorieën, den klassenstrijd, heeft aanvaard.

Bijna de geheele negentiende eeuw gaat voorbij, zonder dat de Fransche socialistten zich, zooals in Duitschland, ontwikkelen tot een groote, krachtige, aaneengesloten, proletarische partij. Men zal dit begrijpen, wanneer men in het volgende hoofdstuk de opmerkingen leest van Marx, dat een der bepalende voorwaarden voor de uitbreiding van het socialisme de ontwikkeling van de grootindustrie is met als noodzakelijk gevolg de opkomst van een talrijk proletariaat. De grootindustrie in Frankrijk heeft echter niet die groote vlucht genomen als in Engeland en Duitschland; er zijn in Frankrijk weliswaar een aantal zeer geperfectioneerde industrieën, doch over het geheel genomen is de ontwikkeling van de Fransche grootindustrie een middelmatige gebleven en nog heden ten dage heeft zich naast de grootindustrie een bloeiende huisindustrie en een wijdivertakte kleindustrie weten te handhaven. Frankrijk is tegelijk een industrieel en een agrarisch land, waaruit volgt, dat het socialisme in Frankrijk veel meer moeite en tijd noodig heeft gehad om het betrekkelijk zwakke en niet talrijke proletariaat tot een organisatorisch geheel te vereenigen. Daarbij komt, dat de vorm van organisatie in Frankrijk een geheel andere is dan in de overige landen. In Engeland staat de socialistische partij op den breedten en sterken grondslag van de vakvereenigingen, waarmee zij onverbrekkelijk is verbonden en waaruit zij een groot deel van haar leiders recruteert.

teert. In Duitschland bestond naast een onafhankelijke socialistische partij een sterke onafhankelijke vakbeweging, doch beide organisaties onderhielden daar, ondanks hun zelfstandigheid, een groote mate van onderling contact; in Duitschland werden in de vakbeweging de toekomstige leden van de socialistische partij geschoold. In België brengt het feit, dat men lid is van een vakbond, een coöperatie of een mutualiteit mede, dat men automatisch is aangesloten bij de politieke partij. In Frankrijk, echter, kent men noch een vereeniging van een machtige vakbeweging met de socialistische partij tot één gemeenschappelijke organisatie, noch een nauw contact tusschen eenerzijds partij en anderzijds de vakbeweging. De vakbeweging in Frankrijk heeft eigenlijk pas beteekenis gekregen na de stichting van het Fransche vakverbond in 1902 (Confédération Général du Travail, de C.G.T.), doch in zijn statuten houdt het verbond zich volstrekt onafhankelijk van iedere politieke organisatie, ook van de socialistische partij, die overigens toch hetzelfde doel heeft gesteld. Jouhaux, de bekende leider van het Fransche vakverbond, is dan ook niet aangesloten bij de Fransche socialistische partij — een typeerend feit, dat men tevergeefs in andere landen zal vinden.

Niettegenstaande dezen zwakken organisatievorm is de invloed van de socialistische partij in Frankrijk een zeer bijzondere. Frankrijk heeft, als geen ander land, een revolutionaire traditie; de politieke geschiedenis van dit land is veel bewogener en kent veel grootscher en hartstochtelijker uitbarstingen dan b.v. die van Engeland of Duitschland. Wat laatstgenoemd land zelfs heden nog niet bezit, de burgerlijke democratie, ligt sedert de groote revolutie van 1789, met een korte onderbreking van de Restauratie, in Frankrijk in de volksziel diep verankerd. Terwijl in Duitschland de rijksdag na slechts kortstondige zittingsperioden telkens en telkens werd ontbonden om een hernieuwd beroep te doen op de kiezers, zal in Frankrijk geen minister-president het wagen de Kamer tusschentijds naar huis te sturen;

dit zou voor de kiezers gelijk staan met een staatsgreep. Legio is in Frankrijk het aantal partijen en groepen, die zich democratisch noemen; het is vele gevallen slechts een slap aftreksel van werkelijke democratie, maar toch, aan den naam democratie hechten de Fransche partijen niet minder dan bijna alle partijen in Duitschland, zelfs de communistische, die na de revolutie het praedicaat „Duitsch” hebben aangenomen (Duitsche Volkspartij, Duitsch-nationaal, nationaal-socialistische Duitsche arbeiderspartij, sociaal-democratische partij van Duitschland, communistische partij van Duitschland, enz.). De democratie is er een symbool geworden. Niet alleen onder de arbeiders, eveneens onder de kleine eigenaars, de lagere ambtenaren en de kleine kooplieden, onder allen, die tot het socialisme en de burgerlijk radicale partij worden aangetrokken vanwege het democratisch karakter dier partijen, werft de socialistische partij haar leden, haar aanhangers en haar kiezers. Haar invloed onder het kiezerscorps reikt veel verder dan haar ledental, dat vergeleken bij andere landen zeer gering moet worden genoemd.

Pas in de laatste kwart eeuw begint het Fransche socialisme zich organisatorisch te ontplooien, doch het vertoont aanvankelijk nog een sterk individualistisch karakter en groepeerd zich rondom verschillende leiders, ieder met eigen stelsels en denkbeelden. Van de belangrijkste fracties noemen wij de Blanquisten, de Guesdisten, de Broussisten, de Allemanisten en de groep der onafhankelijke socialisten. Eerstgenoemden vonden hun geestelijken vader in den terrorist Blanqui; het waren de revolutionaire socialisten, wier doel was de gewelddadige verovering van den staat voor de vestiging van de proletarische dictatuur. Na den dood van Blanqui groepeerden zij zich vnl. om Vaillant, den leider van een permanent geworden comité, dat zich de voortzetting van de Parijsche Commune (1871) tot taak stelde om als kleine, doch vastberaden minderheid het kapitalisme te breken en de politieke macht in handen te nemen. Belang-

rijker was de invloed van de Parti Ouvrier Français (Fransche Werkliedenpartij), in 1879 opgericht door Jules Guesde en Paul Lafargue, de beide vertegenwoordigers van het Marxisme in Frankrijk, die zich tot doel hadden gesteld de leerstellingen van Marx en Engels onder het volk te brengen. Hun program eischt de onteigening van de bezitters der productiemiddelen en als middel om het doel te bereiken erkennen zij den klassenstrijd in al zijn vormen, van verkiezingen tot de revolutie toe. Zij komen weldra in botsing met hen, die men de voorloopers van het latere revisionisme zou kunnen noemen, de aanhangers van Brousse, de Broussisten of ook wel de possibilisten („possible” beteekent „mogelijk”) genoemd, bij wie de evolutie de voorkeur heeft boven de revolutie, het kunnen boven het willen. Zij willen vooral niet verder reiken dan hun arm lang is; hun doel is gericht op de trapsgewijze hervorming der kapitalistische maatschappij tot een soort van staatssocialisme. Scherp worden zij, de possibilisten, bestreden niet alleen door Guesde, maar ook door de groep van Jean Allemane (Parti Ouvrier Socialiste Revolutionnaire), revolutionaire, anti-parlementaire socialisten, die in de algemeene staking het middel bij uitnemendheid zien; zij hechten sterk aan het z.g. ouvrierisme, het beginsel om slechts (hand)arbeiders als lid op te nemen en intellectueelen en allen, die volgens hun afkomst tot de bourgeoisie behooren, met sterk wantrouwen te bejegenen. Volgens hen zal de algemeene staking, mits lang genoeg volgehouden, de bourgeoisie uithongeren en haar tot overgaaf verplichten. Ten slotte, door haar omvang en door het talent van haar leiders alle andere groepen weldra overtreffend, de Onafhankelijke Socialistten, tot wier voorname leden o.a. Jaurès, Millerand en Viviani hebben behoord. Zij maken geen deel uit van de andere genoemde groepen, zoeken hun kracht in de eerste plaats in het bereiken van onmiddellijk te verwezenlijken hervormingen, strijden hoofdzakelijk op parlementair terrein en vormen, met de possibilisten, het reformistische deel van het Fransche

socialisme. Aan pogingen om al deze groepen en fracties met elkaar te vereenigen tot één partij heeft het niet ontbroken. Het zijn voornamelijk twee gebeurtenissen, die tot 1904 de eenheid in den weg hebben gestaan: de Dreyfus-zaak en „het geval-Millerand”.

In Januari 1895 werd Dreyfus, een Joodsche kapitein van de artillerie, op beschuldiging van verraad van militaire geheimen aan het buitenland tot degradatie en deportatie naar het Duivelseiland verbannen. Allerlei motieven, die hier niet kunnen worden vermeld, werkten er toe mede, dat de rechtvaardigheid van de uitspraak spoedig algemeen werd betwijfeld. Geheel Frankrijk, ja zelfs geheel Europa, nam in de grootste spanning deel aan den tweekamp tusschen de verdedigers van de republiek eenerzijds en de contra-revolutionairen, clericalen, militaristen, nationalisten en antisemieten anderzijds. Emile Zola was met zijn „J'accuse” een der eersten om revisie van het vonnis te eischen.

De zaak Dreyfus, die zelfs tot in de gezinnen de felste tegenstellingen schiep, bracht ook de socialistische partijen onderling in heftige beroering. Sommigen, onder wie Millerand, Guesde, Viviani, meenden hier te doen te hebben met een zaak, die alleen den burgerlijken partijen aanging en waar de socialisten zich buiten moesten houden. Anderen, onder wie Jaurès, zagen in het vonnis in de eerste plaats een beleediging van het recht, een gevaar voor de republiek en wierpen zich met hartstocht in den strijd. In het heetst van het gevecht vonden aanvankelijk de socialistische partijen, groepen, federaties en bonden elkaar; men vindt al hun namen onder een gemeenschappelijk manifest van het Fransche proletariaat voor de verdediging van de republiek; zelfs kwam een strijdcomité tot stand, waarin de leiders van de meest uiteenlopende richtingen met elkander samenwerkten. De republiek hield stand; Dreyfus kreeg eerherstel. Onder het ministerie-Waldeck-Rousseau, dat van 1899 tot 1902 zitting had, werden de eerste anti-clericale maatregelen

len genomen; bij de wet op de congregaties van 1 Juli 1901 werd het grootste deel der kloosters opgeheven.

Burgerlijke radicalen en socialisten waren voorloopig meester van het terrein. Waldeck-Rousseau trok hieruit de consequenties en bood den socialist Millerand het ministerie van handel aan, dat werd aanvaard. Dit geval-Millerand maakte aan het begin der eenheid terstond een einde, erger nog, het Fransche ministerialisme bracht in de rijen van het Fransche socialisme en in die van de geheele socialistische Internationale groote verdeeldheid.

Een geval-Millerand zou in de zoo straf georganiseerde en gedisciplineerde partij als de Duitsche sociaal-democratie van die dagen volstrekt onmogelijk zijn geweest; indien het revisionisme van een Bernstein en diens eenvoudige opwekking aan de partij om in het rijksdagpresidium plaats te nemen, wat een jaarlijksch bezoek aan den keizer zou hebben meegebracht, de Duitsche gemoederen reeds in een zoo heftige beroering brachten, dat aan het vraagstuk een speciaal congres werd gewijd en de twee beste vrienden, Bernstein en Kautsky, tijdelijk er door van elkaar vervreemdden, kan men zich de verbittering en de algemeene verontwaardiging voorstellen, die een Duitsche Millerand zich bij zijn partijgangers op den hals zou hebben gehaald. De aanvaarding van een portefeuille zou eenvoudig hebben gelijk gestaan met een royement. Doch voor het ministerialisme behoeften de Duitsche sociaal-democraten van voor den oorlog geen vrees te hebben, daar de monarchie er hun niet de minste kans toe gaf. Geheel anders in Frankrijk, waar, ook onder de socialisten, het individualisme welig tierde en elk vast partijverband ontbrak, waar het socialisme, niet zooals in Duitschland, zich beperkte, beperken moest, tot een overwegend critisch-negativisme, doch waar het zich in de democratie volledig kon uitleven, zich door dagelijksche scholing op verantwoordelijke posten in het parlement en in de gemeenteraden had ontwikkeld tot een macht van groote beteekenis, die overal, in de steden en in

het parlement, positief-constructief aan het werk was, die, anders gezegd, onder de Derde Republiek reeds de taak vervulde, die de Duitsche sociaal-democratie pas veertig jaar later op de schouders zou worden gelegd: de verdediging van de burgerlijke republiek tegen de feodale machten van het verleden en haar omvorming, langs geleidelijken weg, tot den idealen volksstaat. Het Fransche socialisme was in be- tekenis en invloed op de geschiedenis van het land het socialisme in de overige landen ver vooruit; het geval-Mille- rand behoorde in Frankrijk reeds tot het verleden, toen in de andere landen het ministerialisme, na den oorlog, nog aan de orde moest worden gesteld en zich daar de debatten, zij het in kleiner formaat, herhaalden. Wat eens van Bern- stein is gezegd: hij bracht ons door zijn revisionistische theorieën allen tot nadenken, geldt zeker ook voor Mille- rand, ook al behoort hij heden tot de venijnigste en kwaad- aardigste bestrijders van dezelfde partij, die hij eens heeft aangevuurd. Hij, eveneens, bracht door zijn daad de gansche Internationale in twijfel omtrent de juistheid van aan ver- starring lijdende beginselen, een twijfel, die in den loop der jaren heeft plaats gemaakt voor zekerheid, want in geen enkel land, waar de socialisten voor het vraagstuk van de regeeringsverantwoordelijkheid zijn geplaatst, is dit probleem er heden nog een van beginsel meer, ten hoogste een van tactiek; in sommige gevallen was de deelneming van socia- listen aan een burgerlijke of nationale regeering zelfs een dwingende noodzakelijkheid, waaraan onder den druk der omstandigheden niet viel te ontkomen. Een vriend van den marxistischen revolutionair Guesde, Lafargue, zag het goed toen hij naar aanleiding van het geval-Millerand schreef: „De socialisten, die men heeft afgebeeld als roovers, lieden van moord en doodslag, vaderlandsloozen, stommelingen, die men heeft gevangen gezet onder beschuldiging van moord en diefstal, diezelfde socialisten roept men thans om de republiek te redden; het is er een van hen, op wien de groote werkgevers het oog lieten vallen om de burgerlijke orde te

verdedigen. Welk een licht verrijst voor het volk aan een nieuwen horizon. De Russische terrorist, die achter in zijn Siberisch cachot dit nieuws verneemt, zal zeggen: er is iets in de wereld veranderd."

Millerand behoorde tot de reformistische „onafhankelijke socialisten", voorstanders van den geleidelijken weg. Nog kort voor zijn ministerschap had hij de stelling verdedigd, dat geen enkele socialist droomde van vervanging van het kapitalisme als bij tooverslag, van het bouwen eener socialistische gemeenschap op een puinhoop: „Indien wij omhoog zien, en steeds hooger, verliezen wij den vasten en solieden grond nimmer onder onze voeten." Vaillant en Guesde behoorden tot de vurigste bestrijders van minister Millerand; het beginsel van den klassenstrijd verbood volgens hen een socialist deel te nemen aan een burgerlijk bewind. Jaurès, Briand, Viviani en Brousse, o.m., behoorende tot de onafhankelijke socialisten en possibilisten, achtten de poging om zelfs binnen een regeering te strijden voor de verwezenlijking van het socialisme geenszins in tegenstelling tot den klassenstrijd; het aanvaarden van regeeringsverantwoordelijkheid was volgens hen veeleer een stap op den weg tot verovering van de staatsmacht voor het proletariaat; indien socialist reeds zetelden in besturen van gemeenten, was er geen principieele reden hun te beletten zitting te nemen in het bestuur van het land; meeregeeren was niet slechts een plicht, maar tevens een recht.

Ondanks de scherpe meningsverschillen gelukte het alle groepen te vereenigen in een gemeenschappelijk congres, dat in December 1899 te Parijs bijeenkwam. De debatten, uitsluitend loopende over het ministerialisme, waren ongemeen fel en sommige oogenblikken zag het er zelfs naar uit, alsof de afgevaardigden handtastelijk zouden worden. Tegen Jaurès hadden de Guesdisten met de Blanquisten en de Allemanisten de meerderheid op hun hand; met 818 tegen 634 stemmen sprak het congres zich uit, „dat de klassenstrijd een socialist de deelneming aan een burgerlijke regeer-

ring verbod". Om de eenheid zoo goed mogelijk te handhaven en de minderheid niet al te zeer voor het hoofd te stooten, nam het congres een compromisvoorstel aan, erkennende „uitzonderingsomstandigheden, waarin de partij de mogelijkheid zou hebben te onderzoeken van deelneming aan een burgerlijke regeering". Op ditzelfde vage standpunt stelde zich een jaar later het internationaal congres van Parijs, waar eveneens het probleem van het ministerialisme de debatten beheerschte; ook hier een herhaling van het debat Guesde—Jaurès, waarbij Kautsky fungeerde als bemiddelaar met de volgende niet precieze motie, door de meerderheid — 29 tegen 9 stemmen — van het congres aanvaard:

„In een modernen democratischen staat kan de verovering van de politieke macht door het proletariaat niet het resultaat zijn van een aanslag, maar wel van een lange en moeilijke werkzaamheid van proletarische organisatie op economisch en politiek gebied, van de stoffelijke en zedelijke herschepping der arbeidersklasse, en van de geleidelijke verovering der gemeentebesturen en wetgevende vergaderingen. Maar in elk land, waar het regeeringsgezag gecentraliseerd is, kan het niet stuksgewijs veroverd worden. Het binnentreden van een enkelen socialist in een burgerlijke regeering kan niet worden beschouwd als het normale begin der verovering van de politieke macht, doch slechts als een voorbijgaand uitzonderingsgeval, een uitweg in een gedwongen toestand. Of in een bijzonder geval de politieke toestand deze gevaarlijke proefneming noodzakelijk maakt, is een vraag van tactiek en niet van beginsel; het internationaal congres heeft zich te dien opzichte niet uit te spreken; maar in elk geval belooft het binnentreden van een socialist in een burgerlijke regeering slechts dan goede resultaten voor het strijdende proletariaat, als de socialistische partij in haar groote meerderheid zulk een handeling goedkeurt en de socialistische minister de mandataris blijft van een aangesloten partij. Indien de socialistische minister onafhankelijk is van zijn partij of slechts van een deel dier partij de mandataris is, dreigt zijn lidmaatschap van een burgerlijk ministerie desorganisatie en verwarving te brengen in het strijdende proletariaat, het dreigt te verzwakken in plaats van het te versterken en de verovering der politieke macht door het proletariaat te belemmeren in plaats van te bevorderen."

Vier jaar later — Millerand was toen geen minister meer —, in het internationaal congres van 1904 te Amsterdam, in de groote zaal van het Concertgebouw, werd de strijd voor-

loopig beslist. Guesde, weinig zeker van zijn zaak, zocht bondgenooten bij de Duitschers, die in hun congres van Dresden in 1903 het reformisme (revisionisme) hadden veroordeeld. Jaurès verdedigde zijn standpunt met groote kracht: wat voor Duitschland misschien gold, was zijn betoog, gold daarom nog niet voor democratische landen als Frankrijk, waar burgerlijke radicalen en socialisten het eens zijn over een aantal onmiddellijk te verwezenlijken hervormingen. Jaurès verloor het pleit: de resolutie van Dresden werd aangenomen met 25 tegen 5 stemmen en 12 onthoudingen.

Voor het Fransche socialisme had het congres van Amsterdam nog andere, eveneens zeer belangrijke gevolgen. Met algemeene stemmen nam het congres de volgende, door Bebel, Kautsky, Ferri, Adler en Troelstra onderteevende resolutie aan: om de arbeidersklasse te doen beschikken over al haar krachten in den strijd tegen het kapitalisme, is het noodzakelijk, dat er tegenover de burgerlijke partijen in alle landen slechts een enkele socialistische partij bestaat, zooals er ook slechts één proletariaat is. Dientengevolge hebben alle socialisten, alle fracties en alle organisaties, die zich tot het socialisme rekenen, den gebiedenden plicht om met alle krachten te werken voor de verwezenlijking van de socialistische eenheid op grondslag van de door de internationale congressen gegeven beginselen, in het belang van het internationale proletariaat, waaraan zij verantwoordelijk zijn voor de noodlottige gevolgen van het voortduren hunner oneenigheid. Een jaar later, 1905, kwam eindelijk de eenheid tusschen de Fransche socialisten tot stand. Voortaan was er in Frankrijk nog slechts één enkele socialistische partij, de „Section Française de l'Internationale Ouvrière”, afgekort de S.F.I.O., de Fransche afdeeling van de Arbeiders-Internationale. Twee moties vormden den grondslag der bereikte eenheid. De eerste veroordeelde het revisionisme, erkende het revolutionaire karakter van de socialistische actie, weigerde elke deelneming van socialisten aan een

burgerlijke regeering en iedere samenwerking met andere partijen, predikte den strijd voor de verdediging van de belangen van het proletariaat en de uitbreiding van de politieke vrijheid en legde ten slotte allen socialistischen den plicht op te werken voor den internationalen vrede en te strijden tegen imperialisme en militarisme. De tweede motie, „een gemeenschappelijke verklaring van de socialistische organisaties”, luidde:

1. De socialistische partij is een klassepartij, die het doel nastreeft de productie en ruilmiddelen te socialiseeren, d.w.z. de kapitalistische maatschappij te hervormen tot een collectivistische of communistische maatschappij. Zij tracht dit doel te bereiken door de politieke en economische organisatie van het proletariaat. Door haar doel, haar ideaal en de middelen, die zij gebruikt, is de socialistische partij, hoewel zij de verwezenlijking nastreeft van de door de arbeidersklasse geëischte onmiddellijke hervormingen, geen hervormingspartij, maar een partij van klassenstrijd en revolutie.

2. De afgevaardigden van de partij in het Fransche parlement vormen een zelfstandige groep tegenover alle politieke burgerlijke fracties. De socialistische Kamerfractie moet aan de regeering alle middelen weigeren, die de heerschappij van de bourgeoisie en haar machtspositie verzekeren. In overeenstemming hiermee moet zij haar stem uitbrengen tegen de militaire en koloniale credieten, de geheime uitgaven en het geheel van de begrooting.

In den oorlog; de scheuring van Tours.

Met de unificatie van het Fransche socialisme begon de gestadige groei van de partij, blijkende uit de volgende cijfers:

	stemmen	zetels	leden
1905		38	34.688
1906	877.999	51	43.462
1907			48.237
1908			49.348
1909			51.692
1910	1.106.047	76	53.928
1911			63.358
1912			63.657
1913			68.863
1914	1.398.000	101	72.765
1919 ¹⁾	1.700.000	75	
1920			180.000
1921 ²⁾			50.000
1924	1.680.000	101	100.000
1928	1.698.084	100	99.106
1932	2.000.000	130	125.000

In haar groote meerderheid staat de partij, sedert de fusie, afwijzend ten opzichte van deelneming aan de regeering, hetgeen niet belet, dat bij de verkiezingen — Frankrijk heeft het stelsel der herstemmingen — de partij telkens een bondgenootschap sloot met de radicalen van links. Het is de gewoonte geworden, dat de socialistische partij bij de eerste stemming overal in het land, waar dit mogelijk is, met eigen kandidaten uitkomt om haar invloed onder de kiezers te kunnen bepalen, doch dat bij de tweede ronde, bij de herstemming, die candidaat van de socialisten of de radicalen

¹⁾ Voor de eerste maal volgens het stelsel van een beperkte evenredige vertegenwoordiging.

²⁾ Na de splitsing met de communisten.

zich terugtrekt, die bij de eerste stemming het minste aantal stemmen kreeg. Deze verkiezingsafspraken noemt men in Frankrijk het kartel; ieder der beide partijen houdt haar zelfstandigheid, doch gezamenlijk staat men sterker tegenover de kandidaten der reactionaire partijen. Zoowel socialisten als radicalen houden zich over het algemeen aan deze afspraak; het is wel eens een enkele maal voorgekomen, dat een onafhankelijke federatie zich liet verleiden om ook bij de tweede ronde den socialistischen candidaat tegen de radicalen te handhaven, doch dit zijn uitzonderingen. Aan dit kartel dankt de linkerzijde haar verkiezingsoverwinningen van 1924 en 1932.

Het tot stand komen van de eenheid beteekende niet, dat nu ook de tegenstellingen tusschen de reformisten en de extremisten uit de wereld waren. Uitvoerig werd in het congres van Toulouse (1908) gedebatteerd over de waarde van het parlementarisme. Voor Guesde bleef het voornaamste doel de revolutionaire verovering van de staatsmacht; de staat is volgens hem het sterkste bolwerk van de bourgeoisie, die niet steen voor steen, maar stormenderhand moet worden ingenomen. Jaurès, daarentegen, verdedigde een reformistisch socialisme; voor hem is iedere nieuwe hervorming een verdere stap op den weg naar de volkomen omvorming der maatschappij; scherp veroordeelt hij die tactici, die met gekruiste armen wachten op de komst van de revolutie; nimmer zal men het socialisme verwezenlijken door propaganda en voorlichting alleen; de toekomstige stad zal alleen verrijzen door het aandragen, iederen dag, van steen voor steen; iedere nieuwe hervorming, die als springplank moet dienen naar een volgende, zal het proletariaat dichter bij de sociale revolutie brengen, die zich overigens onder onze oogen reeds voltrekt. Guesde en Jaurès vereenigden zich op een program, dat sedertdien de grondslag is gebleven van het Fransche socialisme:

De socialistische partij, de partij van de arbeidersklasse en van de sociale revolutie, strijdt voor de verovering van de politieke macht ter

bevrijding der proletariërs van de kapitalistische ontbinding en de onderdrukking der klassen. Door haar propaganda herinnert zij er het proletariaat voortdurend aan, dat het zijn volledige vrijheid slechts zal vinden in een collectivistische of communistische maatschappij; zij maakt deze propaganda in alle kringen om overal den strijdgeest aan te vuren. Zij spoort de arbeidersklasse tot een dagelijksche krachtsinspanning en tot een voortdurende actie aan om zijn levenspeil, arbeidsvoorwaarden en strijdpositie te verbeteren en om nieuwe waarborgen en nieuwe middelen van actie te veroveren. Juist omdat zij een revolutionaire partij is, juist omdat zij in haar voortdurenden strijd niet wordt geremd door verjaard recht van kapitalistisch bezit, is de partij in wezen de grootste hervormingspartij, de eenige, die aan iederen eisch der arbeiders het volle effect kan geven, de eenige, die zonder ophouden van iedere hervorming, van iedere verovering, het uitgangspunt en het steunpunt kan maken voor verder strekkende eischen en stoutmoediger veroveringen. Wanneer de partij de arbeidersklasse niet alleen wijst op de nuttigheid, de noodzakelijkheid en de heilzame uitwerking van iedere hervorming, maar tevens de grenzen aantoot van de proletarische lotsverbetering binnen het kapitalisme, doet zij dat niet om de beteekenis dezer hervormingen te verkleinen, doch om het proletariaat nieuwe hervormingen te doen verwezenlijken, om het dit besef bij te brengen, dat hoe noodzakelijk ook een voortdurende verbetering is, een totale en beslissende hervorming van de kapitalistische eigendomsverhoudingen onmisbaar is.

Deze hervorming wordt door het kapitalisme zelf voorbereid. De ontwikkeling van de kapitalistische productiewijze, haar uitbreiding over de geheele wereld, de accumulatie en de concentratie van het kapitaal, de toenemende perfectie der productiemiddelen en de voortschrijdende techniek, die de menschheid de beschikking geven over productiekrachten waardoor in groote mate in alle behoeften kan worden voorzien, maken de bevrijding der arbeidersklasse mogelijk door het overnemen van alle productiemiddelen, die thans nog worden aangewend ten bate van een kleine minderheid, doch die dan moeten worden gebruikt om te voldoen aan de behoeften der geheele gemeenschap.

Evenwijdig aan de ontwikkeling dezer productieve krachten moet het proletariaat worden ontwikkeld en georganiseerd. In dezen geest erkent de partij het groote belang van de vorming en ontwikkeling der arbeidersorganisaties (vakverenigingen, coöperaties enz.) als noodzakelijke elementen voor de sociale omvorming. In dezen strijd en voor deze veroveringen maakt de socialistische partij gebruik van alle middelen van actie, de toepassing hiervan overlatend aan den bedachtzamen wil van een sterk georganiseerd proletariaat. Deze collectieve en georganiseerde strijd tegen de gezamenlijke werkgevers en de staatsmacht omvat tevens de algemeene staking ter verdediging van de bedreigde vrijheid der arbeiders, voor de verwezenlijking van ver strekkende arbeiderseischen en voor

iedere gezamenlijke poging van het georganiseerde proletariaat om de kapitalistische klasse te onteigenen. Evenals alle uitgebuite klassen in den loop der geschiedenis houdt het proletariaat vast aan het recht om in laatste instantie een beroep te doen op den gewelddadigen opstand; met deze collectieve beweging, die slechts kan voortkomen uit een algemeene en diepe beroering van het proletariaat, verwacht zij echter niet de schermutselingen, die de arbeiders in een avontuur zouden kunnen storten tegen alle machten van den burgerlijken staat.

Ontelbaar zijn de pogingen geweest der Fransche socialisten om Europa den jammer van een gewapend conflict te besparen. Aan de taak om de menschheid voor de slachting en de socialistische partijen voor den broederkamp te behoeden heeft Jaurès in den meest letterlijken zin van het woord zijn leven geofferd. Een vaderlandslooze is Jaurès allerm minst. Hij bemint zijn land, de republiek, de democratie, met een vurigen hartstocht; voor de republiek heeft hij zijn leven veil: „Indien wij, Fransche socialisten, geen begrip hadden van de eer, de veiligheid en de welvaart van Frankrijk, zouden wij niet alleen een misdaad begaan tegen het vaderland, maar zelfs een misdaad tegen de menschheid. Want Frankrijk, een vrij, groot en sterk Frankrijk, is voor de menschheid onmisbaar. In Frankrijk komt de democratie in den meest logischen vorm tot uiting: de republiek; de ondergang van Frankrijk staat gelijk met de opkomst van de reactie in de wereld. Indien ons land bedreigd werd door een coalitie van despoten of gewelddadig werd overrompeld door een hebzuchtig volk, zouden wij tot de eersten behooren om naar de grenzen te snellen ter verdediging van Frankrijk, welks bloed door onze aderen stroomt en welks trotsche genie tot het beste behoort van wat binnen in ons is.”¹⁾

Het congres van de Parti Ouvrier Français (1893) staat in dit opzicht achter zijn leider:

„Evenmin als de solidariteit der arbeiders buitensluit of beperkt het recht en den plicht der arbeiders om zich tegen de verraders van hun

¹⁾ *La Dépêche de Toulouse* (1893).

klasse te verdedigen, evenmin beperkt of sluit de internationale solidariteit het recht en den plicht uit van een volk om zich te verdedigen tegen een regeering, welke zij ook is, die den Europeeschen vrede verdraadt. Een aangevallen Frankrijk zal geen vuriger verdedigers hebben dan de socialisten van de arbeiderspartij."

Na de eenheid houdt de strijd tegen het steeds dreigender oorlogsgevaar de gemoederen in toenemende mate bezig. Hervé werpt het parool van de algemeene werkstaking tegen den oorlog in de debatten. Ik heb, zegt hij in het congres van Limoges (1906), aan de boeren, de kleine bezitters van mijn kiesdistrict gevraagd, wat zij zullen doen in geval van oorlog. Wij kunnen naar de kazernes gaan, was hun antwoord en ons laten wapenen en, eenmaal gewapend, zullen wij revolutionair de macht over de gemeenten en de fabrieken in handen nemen. Met die methode, zei Hervé, heb ik vrede en ik hoop, dat het eens zoo ver zal komen. Doch mijn boeren geven de voorkeur aan een andere methode. Zij zullen zich, den dag van de mobilisatie, niet laten neerschieten, zij zullen het hoofd niet in den strop steken, doch thuis blijven om, als het actieve deel van het leger aan de grens staat, in opstand te komen en dat zal de revolutie zijn. Guesde bestrijdt Hervé, dat de boer of de arbeider geen vaderland heeft. Dat was het geval voor de revolutie van 1848, doch na 1848 hanteeren zij het kiesrecht als een wapen; de proletariër heeft wel degelijk een vaderland en als hij daarvan niet profiteert, is het zijn eigen schuld. Alles, de mijnen, de fabrieken en de spoorwegen, is zijn eigendom, hij is echter nog niet sterk genoeg om dat alles in bezit te nemen. Internationalisme vindt Guesde uitmuntend, doch men schuive niet naar het internationalisme af wat tot de taak van de eigen natie behoort. En die taak, van ieder volk, is te werken voor de sociale revolutie. Den Franschen proletariër is het niet te doen om het Duitsche kapitalisme, maar zijn taak is de verovering van de Fransche industrie en de onderwerping van den Franschen werkgever. Het congres besliste ten voordeele van een resolutie

van het Seine-departement: eendrachtig samenwerken der Internationale om in ieder land, inzonderheid in de meest betrokken landen, naar gelang van de omstandigheden, alle krachten der arbeidersbeweging en der socialistische partij in te spannen ter voorkoming van den oorlog, gebruik makende van alle middelen als: parlementaire actie, beïnvloeding der openbare meening, volksdemonstraties en desnoods de algemeene staking en de revolutie.

Met deze resolutie ging de Fransche partij naar het internationaal congres van Stuttgart (1907). De Duitschers verschenen er met de motie-Bebel: de oorlog behoort tot het wezen van het kapitalisme, bijgevolg zal de oorlog eerst tot het verleden behooren, wanneer het kapitalisme is afgeschaft; indien een oorlog dreigt uit te breken, moeten de arbeiders en hun vertegenwoordigers alles doen om het uitbarsten van dien oorlog te vermijden, gebruik makende van de middelen, die hun het meest doeltreffend schijnen. De motie-Bebel was, zooals men ziet, uiterst vaag; welke middelen dienden te worden toegepast liet zij voorzichtig in het midden.

Doch juist voor het vaststellen dier middelen hadden de Fransche socialistten het vraagstuk te Stuttgart aan de orde gesteld. Bebel weigerde echter uitdrukkelijk zich en zijn partij te binden. Even scherp als Hervé zich had uitgelaten over het Duitsche socialisme, critiseerde Bebel de Fransche partij, die binnen haar verband het anti-militarisme van Hervé in zijn extreemste vormen duldde. Bebel vergeleek het met het anarchisme van een Domela Nieuwenhuis. Zelfs als wij wilden, was Bebels betoog, zouden wij niet kunnen doen, wat Hervé van ons verlangt (n.l. algemeene werkstaking, dienstweigering en opstand). Wij, Duitschers, moeten strikte neutraliteit tegenover het leger in acht nemen, willen wij ons niet alle artikelen van het strafwetboek op den hals halen. De anti-militaristische actie in Frankrijk zou, indien zij succes had, den wereldvrede in gevaar kunnen brengen, want een gedesorganiseerd leger zou op het Duit-

sche een zeldzame aantrekkingskracht hebben. Ernstig wil in Duitschland, aldus Bebel, niemand een oorlog. De heerschers weten, dat zij niet in alle omstandigheden kunnen rekenen op de twee millioen landweermannen. Wij trachten het leger, zoolang wij het niet kunnen afschaffen, te democratiseren. Wij strijden elken dag en met al onze krachten tegen het militarisme, maar wij kunnen ons niet laten brengen op een weg, die het gansche partijleven, het gansche bestaan van de partij in gevaar zou brengen.

Het antwoord van Hervé was van een buitengewone scherpte. Ik ontken, zei hij, de groote verdiensten niet van Marx en Engels, Lassalle en Kautsky, Bebel en Bernstein. Maar thans zijt gij niet meer dan een verkiezings- en tel-machine. Met het stembiljet wilt gij de wereld veroveren. Maar als Duitsche soldaten den Russischen troon weer moeten opzetten, als Pruisen Frankrijks proletariërs aanvalt, wat zult gij dan *doen*? Antwoordt niet metafysisch en dialectisch, maar duidelijk, eerlijk, practisch en tactisch: wat zult gij dan *doen*? Jarenlang kende ik de Duitsche partij uit haar haarkloverijen over de uitlegging van Marx. Thans heb ik hen in de straten van Stuttgart leeren kennen. Mijn illusie is vernietigd; ondanks uw radicale frasen zijt gij tevreden kleinburgers. De Fransche generale staf is ontwapend, hij weet, dat bij ons de oorlog den opstand van het proletariaat beteekent. Het internationalisme van de Duitschers is lippendienst en congresboemelarij. Zij hindert ons, zij drukt ons ter neer. De Duitsche sociaal-democraten volgen den keizer zonder tegenstand in den oorlog en zij zullen hun bajonetten richten op de borst van den Franschen proletariër, die de barricaden verdedigt met de roode vaan van de revolutie.

Jaurès en Vaillant verdedigden het standpunt van de Fransche meerderheid. Niet iedere oorlogsverklaring wil Vaillant beantwoorden met den gewapenden opstand, gelijk Hervé propageert. Ieder van ons moet in de keus van zijn middelen worden vrijgelaten. Maar tegen het dreigende

oorlogsgevaar moeten wij speciale middelen aanwenden. Hervé wil persoonlijk verzet. Dat is onzin; het verzet moet worden georganiseerd. Vaillant beroept zich op wat in Rusland is gebeurd om het wapen van de algemeene staking en den opstand voor het uiterste geval gereed te houden. Ook Jaurès wil tegen het oorlogsgevaar het maximum van actie stellen. Laat ons er voor zorgen door dogmatisme niet onze revolutionaire kracht te verstikken. Bebel heeft bij de opening van het congres al onze overwinningen de revue laten passeeren. Zouden wij nu moeten zeggen, dat wij geen middelen hebben om den oorlog te voorkomen? Wij hebben de parlementaire actie. Maar nergens stelt het proletariaat zich daarmee tevreden. Het wil die actie door zijn eigen actie versterken. Het wil zelf handelen, zelf zijn bevrijding bewerken. De Internationale wil niet lichtvaardig een van haar machtigste partijen aan vervolgingen blootstellen. Doch Bebel overdrijve niet. Men kan bij zulk een algemeene antimilitaire actie enkele personen vervolgen, maar hoe lang kan dat duren! Geen regeering, zelfs de meest absolute niet, zou het lang tegen zulk een actie kunnen uithouden. De regeeringen spreken van arbitrage; aan ons te zeggen: dat zal geen comédie zijn!

In zijn antwoord eischte Bebel voor de Duitsche sociaaldemocratie het recht op om te beslissen, hoe in Duitschland de Fransche resolutie zou worden opgevat. Hij vroeg het congres te letten op de dialectische ontwikkeling van het militarisme. Zij maakt zelve op den duur het militarisme onmogelijk. Geen staat ter wereld is bij machte de financiële lasten te dragen van een modernen oorlog. Mobilisatie kost Duitschland iederen dag 40 millioen mark. Bij een oorlog tusschen Frankrijk en Duitschland worden tien millioen man onder de wapenen geroepen. Dat verstoort alle bedrijfsleven in beide landen. De algemeene werkstaking zal niet meer behoeven te worden uitgeroepen. Er gebeuren nog erger dingen dan dat. Er ontstaan hongersnood, geweldige duurte, millioenen gezinnen blijven onverzorgd, op de slag-

velden van de toekomst zal men zien, wat men nog nooit heeft gezien. Wie begraaft de honderdduizenden dooden? Wie helpt de gewonden? In één woord: de toekomstige oorlog zal ook de laatste zijn. De geheele burgerlijke maatschappij wordt door den oorlog op het spel gezet. Zoo heft het militarisme zichzelf op en wij kunnen de gevolgen met gerustheid afwachten. Wij behoeven dus niet angstig te overleggen, wat wij in geval van een oorlog zullen doen. De oorlog is thans een zoo ontzettend en verschrikkelijk kwaad, dat de arbeiderspartij, als anti-oorlogspartij, haar aanhangers op groote schaal zal zien toenemen, wanneer eenmaal dit onmetelijk kwaad over de beschaafde menschheid zal worden uitgestort. Wat wij thans kunnen en moeten doen is het ontwikkelen van de arbeidersklasse, opdat zij bereid en bij machte zal zijn te doen, wat de omstandigheden zullen eischen. Zooveel is zeker, dat iedere volgende oorlog het socialisme zeer zal versterken. Bij dreigend gevaar zal onze partij sterk toenemen, wellicht een meerderheid worden, terwijl wij thans nog slechts 26 procent van de mannen boven de 25 jaar in onze rijen hebben.

Het congres nam ten slotte met algemeene stemmen een uitvoerige resolutie aan, waarvan het voornaamste deel aldus luidt:

„Dreigt een oorlog uit te breken, dan zijn de arbeidersklasse en haar vertegenwoordigers in de parlementen verplicht om, ondersteund door het organiseerende werk van het internationaal bureau, alles in het werk te stellen om het uitbreken van den oorlog te verhinderen door aanwending van de middelen, die hun het doelmatigst schijnen, middelen, die verschillen naarmate de klassenstrijd zich verscherpt en naar gelang van de algemeene politieke verhoudingen. Mocht de oorlog niettemin uitbreken, dan zijn zij verplicht te arbeiden aan spoedige beëindiging er van en al hun krachten te besteden aan de uitbuiting van de economische en politieke crisis, die van den oorlog het gevolg is, voor het in verzet brengen van het volk en daardoor tot bespoediging van de afschaffing der kapitalistische klassenheerschappij.”

Het internationaal congres van Kopenhagen (1910) bevestigde de resolutie van Stuttgart; Vaillant, de oude Blanquist

en Keir Hardie van de Engelsche Onafhankelijke Arbeiderspartij, stelden het vraagstuk van de algemeene werkstaking andermaal aan de orde, adviseerden speciaal de staking in de wapen- en transportindustrie. Opnieuw weigerden de Duitschers, die het amendement Vaillant-Keir Hardie onaanvaardbaar verklaarden. Op voorstel van Vandervelde ging het amendement voor onderzoek naar het internationaal bureau, dat rapport zou uitbrengen aan het internationaal congres van Weenen in 1914. De oorlog maakte het houden van dit congres onmogelijk.

Kort daarop diende Jaurès bij het parlement zijn bekend geworden voorstel in tot reorganisatie van het leger. Nog vier jaar scheidden Frankrijk van de naderende catastrofe, die het Duitsche militarisme over de wereld zou uitstorten. De denkbeelden van Jaurès zijn niet nieuw, zooals reeds is gebleken: de democratie vindt in de Fransche republiek haar hoogsten uitdrukkingsvorm; Jaurès zal haar niet laten overrompelen door een coalitie van despoten of door een hebzuchtig volk. „Het voornaamste probleem, waarvoor een groote partij van de sociale revolutie is gesteld, is dit: hoe valt voor Frankrijk en de onzekere wereld, die het omgeeft, de vrede het best te waarborgen? En, indien ondanks zijn vredeswil, Frankrijk toch wordt aangevallen, hoe is dan de overwinning het best te verzekeren? Want het zou kinderachtig en bespottelijk zijn een werkprogram op te stellen systematisch aan het groote en langdurige hervormingswerk te beginnen, indien een land niet de vrije beschikking heeft over zichzelf, indien het zonder ophouden zou zijn overgeleverd aan binnenlandsche avonturiers, die conflicten zoeken of aan buitenlandsche aanvallers, voortdurend onder bedreiging of ontkenning van oorlog....”

Dat wil niet zeggen, dat Jaurès zichzelf en het volksleger, zooals hij zich dat voorstelt en waarvan hij de inrichting ontwerpt, wil overgeven aan den generalen staf zonder meer. In het laatste vooroorlogscongres van de Fransche partij, Juli 1914 gehouden, houdt hij nog altijd vast aan het denk-

beeld van de algemeene werkstaking. Vaillant, gesteund door Sembat, komt in het congres terug op zijn voorstel van Kopenhagen: algemeene werkstaking. Het denkbeeld van de algemeene staking, zegt hij, wint veld, ook in Duitschland, waar men van dit wapen gebruik zou willen maken om het algemeen kiesrecht in Pruisen af te dwingen. Varenne, Compère Morel, Jules Guesde e. a. bestrijden dit standpunt. De algemeene staking, redeneert Guesde, is de ondergang van het socialisme en van de beschaving. Onderstel, dat een oorlog uitbarst tusschen Duitschland en Rusland; de Duitsche socialisten kunnen en willen staken, de Russische socialisten willen het misschien ook, maar zij kunnen het niet. Dat zou gelijk staan met de Duitsche socialistische beschaving over te leveren aan de legers van het aristocratische Rusland. Nooit, nooit, nooit zal daarom in een socialistisch congres een bewuste socialist voor algemeene staking in geval van oorlog stemmen. Hervé, thans radicaal omgedraaid, behoort eveneens tot de bestrijders van de motie Vaillant. Hervé heeft den weg van extremist tot reformist geheel afgelegd. Voor een revolutionaire actie, is zijn standpunt nu, zijn revolutionairen noodig en die zijn er niet; wie er wel zijn, dat zijn de reformisten en daarom is reformistische actie de eenig mogelijke. Ook Jaurès is tegen het voorstel van Vaillant, waarvan het eenige gevolg moet zijn den goedwillende weerloos over te leveren aan den overweldiger. Het middel van Vaillant, de algemeene staking, zal niet meer baten, wanneer de oorlog eenmaal is verklaard. Men staat dan voor onmogelijk te beheerschen feiten en niet meer te binden hartstochten. De staking moet dus niet in de eerste plaats dienen om den oorlog te beletten. Zoodra er een conflict in de lucht zit, echter, moet de arbeidersklasse optreden om de regeeringen te verplichten den weg der arbitrage in te slaan. Aan de algemeene staking verbindt Jaurès, voor het eerst, de arbitrage. Alleen op die manier heeft iedere partij te doen met haar eigen regeering; de staking zal alleen noodig zijn tegen

onwillige regeeringen. Veilig mag men aannemen, dat wie geen arbitrage wil, den oorlog zoekt. En alleen tegen zulk een regeering dient te worden opgetreden.

Het congres aanvaardde een motie-Jaurès (met 1690 tegen 1174 stemmen en 83 onthoudingen):

Onder de middelen, te bezigen om oorlog te voorkomen of te verhinderen en om de regeeringen te verplichten de arbitrage te aanvaarden, beschouwt het congres als bijzondere werkzaamheid de algemeene werksstaking van de arbeiders, degelijk en internationaal georganiseerd in de betrokken landen, alsmede ook andere agitatie en de actie van het volk in haar meest werkzamen vorm.

Tot het einde van zijn levensdagen heeft Jaurès op de handhaving van den vrede gehoopt en er voor gewerkt. Dat de Duitsche sociaal-democraten voor de oorlogscredieten zouden stemmen — hij kon het niet gelooven. Talrijk waren de verzekeringen van Duitsche socialistten, dat zij de keizerlijke oorlogspolitiek nimmer zouden meemaken. Had niet Scheidemann in verbroederingsfeesten, Januari 1912 en, andermaal, in November 1912, de gedenkwaardige woorden gesproken, dat de Duitsche arbeiders en socialistten niet op de Fransche arbeiders zouden schieten en dat de Duitsche sociaal-democratie tegen hen, die den beestachtigen oorlog ontketenden, zouden opstaan „met den moed der wanhoop”? Haase, opnieuw, getuigde in de vergadering van het bureau der Internationale te Brussel (29 Juli 1914) van den vredeswil der Duitsche sociaal-democratie, die in Berlijn tegen den oorlog had gedemonstreerd en deze actie zou voortzetten. Vast was Jaurès overtuigd van den vredeswil der Fransche regeering:

Wij, Fransche socialistten, hebben een eenvoudigen plicht: wij behoeven onze regeering niet tot de handhaving van den vrede aan te sporen; haar politiek is geen andere dan die van den vrede. Ik, die nimmer heb gearzeld op mijn hoofd den haat van alle chauvinisten te doen neerkomen, omdat ik hardnekkig de Fransch—Duitsche toenadering heb gewild en haar ook altijd zal blijven verdedigen, ik heb het recht om te zeggen, dat tot op heden de Fransche regeering den vrede wil en voor den vrede werkt.”

Zonder critiek staat hij echter tegenover de eigen regering allerm minst. Voortdurend oefent hij druk uit op het kabinet om zich niet in avonturen van den Russischen bondgenoot te laten meesleepen. Op den middag van zijn laatste levensdag, nog, kondigt hij in het Kamergebouw zijn voornemen aan een soort van „J'accuse" (Ik beschuldig) te schrijven over alle oorzaken en verantwoordelijkheden van de politieke crisis. Maar voor dit plan in vervulling is gegaan, hebben de schoten van een sluipmoordenaar zijn hart doorboord. Jaurès valt 31 Juli. Den volgenden dag verschijnt het decreet, dat in Frankrijk de algemeene mobilisatie afkondigt.

Nog verkeerden de Fransche socialisten in het onzekere over de houding van de Deutsche sociaal-democratie. Plotse ling verscheen in de fractie te Parijs de Deutsche socialist Hermann Müller, de latere rijkskanselier, met de opdracht van het Deutsche partijbestuur om zich met de Fransche socialisten te verstaan. Over deze vergadering zijn tal van lezingen verschenen; het betrouwbaarst schijnt die van den Belgischen socialist H. de Man, destijds werkzaam bij het internationaal Bureau te Brussel. ¹⁾

Müller was door het partijbestuur gezonden, niet om aan de begrafennis van Jaurès deel te nemen, maar om zich, naar zijn eigen woorden, wederzijds met elkaar te verstaan. Het partijbestuur hechtte er aan de Fransche kameraden van de gebeurtenissen en van den geest in Duitschland op de hoogte te houden en wenschte tevens te weten, wat de Fransche socialisten zouden doen bij de stemming over de oorlogscredieten.

Müller werd met groote hartelijkheid ontvangen, hetgeen bijzonder ontroerend was in verband met de tragische omstandigheden van het oogenblik.

Zoodra de bijeenkomst geopend was, nam Müller het woord om het doel van zijn komst te verduidelijken. Daar noch het partijbestuur, noch de fractie een beslissing hadden

¹⁾ *Le Parti Socialiste de 1904 à 1923* par Alexandre Zévaès. Bld. 132.

genomen over hun houding ten aanzien van de oorlogscredieten en de toestand zich overigens nog kon wijzigen, alvorens zulk een beslissing werd genomen, zou hij er zich toe beperken om zoo objectief mogelijk een beeld te geven van de houding der socialistische partij in Duitschland op het oogenblik van zijn vertrek uit Berlijn. Alvorens zelf een beslissing te nemen stelden de Duitsche socialisten er prijs op te weten, wat de Fransche socialisten zouden doen, ten einde, zoo mogelijk, eenzelfde gedragslijn te volgen.

Müller verklaarde vervolgens bij herhaling en zoo formeel mogelijk, dat een stemming van de sociaal-democratische fractie voor de oorlogscredieten zich zeker niet zou voordoen. „Dass man fuer die Kriegskredite stimmt, das halte ich fuer ausgeschlossen” waren zijn eigen woorden. (Dat men voor de oorlogscredieten stemt, acht ik uitgesloten). Er waren bij de leiders van de partij en in de fractie slechts twee stroomingen: de eene wilde tegen de oorlogscredieten stemmen, de andere wilde zich van stemming onthouden. Volgens Müller waren de voorstanders van het stemmen tegen talrijker dan de voorstanders van onthouden.

Toen een van de Fransche socialistische afgevaardigden had doen opmerken, dat een plotselinge en brutale aanval van een der betrokken landen in het conflict een of meer landen kon noodzaken tot een wettige verdediging, antwoordde Müller, dat het onderscheid tusschen een aanvallende en een aangevallen staat, welk onderscheid de socialisten vroeger van wezenlijk belang achtten, tegenwoordig niet meer opging (était devenue surannée — verjaard was). Het tegenwoordig conflict kwam voort uit algemeene oorzaken, was, in het kort, een gevolg van het imperialistische kapitalisme en de verantwoordelijkheid daarvoor kwam op rekening van de bezittende klassen van alle betrokken landen. Müller achtte het bijgevolg zeer onwaarschijnlijk, dat slechts één land de aanvaller zou zijn. Alleen in zulk een geval zouden de socialisten van het betrokken land zich in staat van wettelijke verdediging mogen achten. Maar juist

omdat een dergelijke onderstelling weinig waarschijnlijk was, voegde hij er aan toe, was het in hooge mate wenschelijk, dat de socialisten in alle landen één lijn trokken, en dat gold in het bijzonder voor de socialisten in Frankrijk en in Duitschland.

Uit de debatten, die daarop volgden, bleek, dat de Fransche socialisten overtuigd waren van den ernstigen vredeswil van de Fransche regeering en dat, indien ondanks dezen vredeswil de oorlog toch uitbarstte, de Fransche socialisten voor deze keuze zouden staan: stemmen voor de oorlogscrédiëten of onthouding. Müller eindigde door zich aan te sluiten bij de woorden van den voorzitter der bijeenkomst, dat onthouding van stemming in beide landen het enige middel zou zijn om eenheid van actie te verzekeren tusschen de Fransche en de Duitsche socialisten.

Het was echter duidelijk, dat geen enkele bindende afspraak hieromtrent was gemaakt; men had slechts wederzijds van gedachte gewisseld om op het beslissende oogenblik de twee partijen een besluit te laten nemen, een besluit, dat zou worden genomen in volledige onafhankelijkheid, doch op grondslag van den wensch om de eenheid van actie van het internationale proletariaat zooveel mogelijk te verzekeren.

Uit deze verklaringen van Müller trekt H. de Man de volgende drie conclusies: 1. de meerderheid van de Duitsche sociaal-democratische rijksdagfractie was geneigd tegen de militaire crediëten te stemmen; 2. indien, desondanks, de sociaal-democraten zich van stemming zouden onthouden, zou dat alleen geschieden om één lijn te trekken met de Fransche socialisten; 3. met de onderstelling, dat de sociaal-democraten voor de militaire crediëten zouden stemmen, behoefde niet te worden gerekend.¹⁾

¹⁾ Ongeveer hetzelfde zei de Fransche socialistische afgevaardigde Renaudel in een toespraak aan het congres der Arbeiderspartij van Bristol in 1916 (Report of the fifteenth Annual Conference of the Labour Party, Bristol 1916): „Toen Müller, de vertegenwoordiger van de Duitsche

De Duitsche inval, daarbij nog het stemmen van de Duitsche sociaal-democraten voor de oorlogscerediten, lieten den Franschen socialisten geen keus. Ook zij schaarden zich achter de regeering; Marcel Sembat en Jules Guesde, later ook Albert Thomas, traden in de regeering. Hervé, ondanks zijn 43 jaren, verzocht het ministerie van oorlog hem in te lijven bij het eerste regiment infanterie, dat naar de grens vertrok.

Tot midden 1915 bleef de Fransche partij eensgezind. In een vergadering van den partijraad, Juli van dat jaar gehouden, vereenigden alle leden zich op dezen grondslag: geen annexaties, zelfbeschikkingsrecht voor alle volken, verplichte arbitrage, beperking van wapening, contrôle van het volk over de buitenlandsche politiek en een internationale macht voor het nemen van sancties (geweld of strafmaatregelen tegen den aanvaller).

Doch daarna vormde zich geleidelijk een minderheid onder leiding van Longuet, die met den duur van den oorlog in kracht en beteekenis toenam en die ten slotte tot meerderheid werd. Volgens hen was Duitschland niet de eenige schuldige aan het uitbreken van den oorlog; ieder volk was medeverantwoordelijk; de diepere oorzaken van den oorlog dienen te worden gezocht in het kapitalisme zelf. Ook de minderheid onttrok zich niet aan de verplichtingen van de nationale verdediging, doch zij wenschte bovenal hersteld contact tusschen vnl. de Fransche en de Duitsche socialisten. Naast en onafhankelijk van deze minderheid begon zich een derde strooming af te teekenen. Pogingen uit neutrale landen om de Internationale tot nieuw leven op te wekken hadden

sociaal-democraten, onmiddellijk na den dood van Jaurès naar Parijs kwam, hebben wij hem onze positie duidelijk uiteengezet. Müller verzekerde ons, dat de Duitsche socialisten tegen de militaire credieten zouden stemmen, doch om een gemeenschappelijke actie mogelijk te maken stelde hij voor, dat het de voorkeur zou verdienen zich van stemming te onthouden. Wij hadden daartegen geen principieel bezwaar". (Pag. 114.)

gefaald. In Mei 1915 besloot het bestuur van de Italiaansche socialistische partij het initiatief te nemen tot het bijeenroepen eener internationale conferentie, die inderdaad te Zimmerwald bij Bern in Zwitserland bijeenkwam. Zij werd de bakermat van de beweging, waaruit later de Communistische Internationale van Moscou is ontstaan. Voor Duitschland waren daar aanwezig alle socialistische oppositiegroepen; de officieele Deutsche en Fransche partijen waren niet uitgenoodigd, ofschoon leden van het Fransche vakverbond en van de Fransche partij aanwezig waren; voor Italië waren aanwezig de officieele socialistische partij en de parlementaire fractie; voor Engeland zouden aanwezig zijn vertegenwoordigers van de Onafhankelijke Arbeiderspartij, die echter op het laatste oogenblik geen paspoort kregen; Rusland was vertegenwoordigd door o.m. Axelrod en Lenin; Holland door mevr. Henr. Roland Holst; voorts waren vertegenwoordigd Polen, Roemenië, Bulgarije, Zweden, Noorwegen en Zwitserland (voor dit laatste land Naine en Grimm). Op Zimmerwald volgde een soortgelijke conferentie in Kienthal in het Berner Oberland, waar nu ook de Onafhankelijke Arbeiderspartij was vertegenwoordigd. De bijeenkomst protesteerde tegen de houding van de z.g. sociaal-patriotten en eischte het onmiddellijk sluiten van een wapenstilstand. De Fransche leden, die zonder mandaat aan beide conferenties hadden deelgenomen, werden later door de partij gedesavoueerd; drie socialistische afgevaardigden (Blanc, Brijon en Raffin-Dugens) stemden van dat oogenblik af tegen de oorlogscredieten.

In Juli 1918, eindelijk, was de minderheid meerderheid geworden. In een vergadering van den partijraad werd een voorstel van Longuet tot het bijeenroepen van een internationale conferentie en de voortzetting eener voorwaardelijke nationale landsverdediging aangenomen met 1544 tegen 1172 stemmen.

De oorlog was ten einde en daarmee ook de godsvrede, die in vele oorlogvoerende landen gedurende korten of

langen tijd had bestaan. Aan de deelneming van de socialisten aan de regeering kwam een einde met de vorming van het kabinet Poincaré in September 1917. De politieke strijd begon zijn normalen loop te hernemen, echter onder omstandigheden, radicaal verschillend met die van voor den oorlog. Overal in de wereld hadden de vier oorlogsjaren de financiën ontwricht; beiden, overwinnaars en overwonnenen, stonden voor een ondragelijken schuldenlast, die op de een of andere manier moest worden afgelost. De groote strijd van na den oorlog, die over de verdeeling van de oorlogslasten, nam een aanvang. De staatslieden van de wereld stonden voor problemen, die onoplosbaar schenen, problemen, die de arbeidersklasse niet kon negeeren. Het vraagstuk van het ministerialisme, dat voor den oorlog het onderwerp van felle discussies in de Internationale had uitgemaakt, was door de harde practijk opgelost. Geen enkele partij stoorde zich meer aan de motie-Kautsky van het internationaal congres van 1900; de Duitschers het minst van allen. De ironie der geschiedenis wilde, dat in het land, waar voor den oorlog het ministerialisme het scherpst was veroordeeld, hetzelfde ministerialisme het consequentst werd toegepast en dat in het land, waar eens de wieg van het ministerialisme had gestaan, met niet minder consequentie iedere deelneming van de socialisten aan een burgerlijke regeering angstvallig werd vermeden.

Doch, hoewel in geen enkel land het deelnemen van een socialistische partij aan een burgerlijke regeering meer als een principieele kwestie werd beschouwd, veeleer, en uitsluitend zelfs, als een vraagstuk van nuttigheid, van tactiek, duurden in de verschillende partijen de oude tegenstellingen tusschen revolutionair en reformistisch socialisme onverminderd voort. Zij verscherpten zich, na het uitbreken van de bolsjewistische revolutie in Rusland, tot de meer moderne tegenstelling: democratie of dictatuur. Zoolang er slechts één Internationale was, hielden beide richtingen elkaar binnen één partijverband in evenwicht; de steeds met

elkander worstelende meeningen behoedden de partijen voor verstarring zoowel naar rechts als naar links. Anders werd dit, toen de bolsjewisten van Rusland er in 1919 toe overgingen een zelfstandige Communistische Internationale te stichten en daardoor overal de socialistische partijen voor de keus stelden zich aan te sluiten bij deze nieuwe Internationale of het verband te onderhouden met de door den oorlog uiteengevallen Socialistische Internationale. In Maart 1919 gaf de Italiaansche socialistische partij het sein; zij brak met de tweede Internationale; haar voorbeeld werd gevolgd door de Zwitsersche socialisten en de Duitsche onafhankelijke socialisten.

In Frankrijk kwam de stoot van de Federatie van het Noorden, die zich met 4.330 tegen 337 stemmen tegen de tweede Internationale uitsprak, zonder zich echter voor aansluiting bij de Derde (Communistische) Internationale te verklaren. Het congres van Straatsburg (1920) besloot Marcel Cachin en Frossard naar Moscou te zenden met het doel zich een beeld te vormen van den politieken, economischen en socialen toestand van Rusland en te pogen het socialisme internationaal te hereenigen. Beiden keerden als overtuigde voorstanders van aansluiting bij Moscou naar Frankrijk terug, bereid zich te onderwerpen aan de volgende 21 voorwaarden, die Moscou voor de aansluiting bij de Derde Internationale had gesteld:

1. De dagelijksche propaganda en actie moeten een doeltreffend communistisch karakter hebben en in overeenstemming zijn met het program en de besluiten van de Derde Internationale. Men moet over de dictatuur van het proletariaat niet slechts spreken als een van buiten aangeleerde formule, doch in het dagelijksche leven de noodzakelijkheid van zulk een dictatuur doen uitkomen. De pers en de openbare bijeenkomsten moeten de bourgeoisie en de reformisten van allerlei slag stelselmatig ontmaskeren.

2. Reformisten en Centrum-mannen moeten van alle verantwoordelijke posten worden verwijderd.

3. De klassenstrijd treedt de periode van den burgeroorlog in. De communisten kunnen geen vertrouwen stellen in de leus van burgerlijke loyaliteit en moeten, evenwijdig aan een legale organisatie, een illegale organisatie stichten. Het samengaan dezer beide acties is onmisbaar overal, waar de staat van beleg of een uitzonderingswetgeving de legale mogelijkheden opheffen.

4. Onder de soldaten moet een stelselmatige openlijke en geheime actie worden gevoerd.

5. Onmisbaar is een rationeele propaganda op het platteland, daar de arbeidersklasse slechts kan overwinnen, wanneer zij steunt op ten minste een deel van de boeren.

6. Iedere communistische partij moet het sociaal-patriotisme en het sociaal-pacifisme bestrijden.

7. Iedere communistische partij moet het sociaal-patriotisme van de reformisten en de centrum-mannen bestrijden, daar anders de derde Internationale geen verschil zou toonen met de tweede Internationale.

8. Iedere communistische partij moet het koloniale imperialisme bestrijden, in de koloniën den bevrijdingsstrijd steunen en onder de militairen in de hoofdsteden een voortdurende agitatie voeren tegen elke onderdrukking der koloniale volken.

9. Iedere communistische partij moet binnen de vakbonden en de coöperaties een stelselmatige actie voeren; onder leiding der partij dienen cellen te worden gebouwd.

10. Iedere communistische partij moet de Amsterdamsche Internationale bestrijden tot vorming van een Roode Vakvereenigings-Internationale.

11. Iedere communistische partij moet de samenstelling van haar parlementaire fracties herzien en haar afgevaardigden onderwerpen aan de beslissingen van het centraal organisme.

12. De partijen zijn gecentraliseerd, onderworpen aan een ijzeren tucht; zij moeten aan hun centrale organen vergaande volmachten geven.

13. Zij moeten overgaan tot een periodieke zuiveringsactie, ten einde uit haar midden alle kleinburgerlijke elementen te verwijderen.

14. Zij moeten onvoorwaardelijk de Sovjet-Republieken steunen in hun strijd tegen de contra-revolutie; zij moeten de arbeiders opwekken geen oorlogsmateriaal te vervoeren, bestemd voor de vijanden van Rusland en propaganda maken onder de troepen, die tegen Rusland worden uitgestuurd.

15. Zij moeten hun program herzien en dit omwerken, aangepast bij de bijzondere toestanden van hun land en ontworpen in den geest van de Communistische Internationale.

16. Alle congresbesluiten van de Communistische Internationale, eveneens die van het internationaal bestuur, zijn voor alle aangesloten partijen bindend; de Internationale en haar bestuur zullen echter rekening houden met de voorwaarden van den strijd, die in ieder land verschillen, en zullen slechts algemeen en bindende resoluties aanvaarden, waarbij dit mogelijk is.

17. De bij de Communistische Internationale aangesloten partijen zullen heeten: Communistische partij van, sectie van de Derde Communistische Internationale.

18. De persorganen van elke partij zullen de belangrijkste officieele documenten van het internationaal bureau publiceren.

19. De partijen, die reeds bij de Communistische Internationale zijn aangesloten of zij, die om toelating verzoeken, moeten binnen vier maanden een buitengewoon congres bijeenroepen, dat zich zal moeten uitspreken over de voorwaarden van toelating.

20. De partijen, die om toelating bij de Derde Communistische Internationale verzoeken, doch die hun oude tactiek nog niet radicaal hebben gewijzigd, moeten er voor zorgen, dat tweederde der leden hunner organen leden zijn, die zich reeds voor de Derde Internationale, vóór het tweede

congres dezer Internationale, hebben uitgesproken. Met toestemming van het internationaal bestuur kunnen hierop uitzonderingen worden toegestaan.

21. Leden der partij, die de voorwaarden en de richtlijnen der Communistische Internationale verwerpen, moeten worden geroyeerd.

Met 3.208 tegen 1.022 stemmen besloot het congres van Tours, 20 December 1920 gehouden, dat de Fransche socialistische partij zich onder deze voorwaarden bij Moscou zou aansluiten. Het was echter Zinowjef zelf, die de Fransche partij voor de Tweede Internationale niet geheel verloren deed gaan. De scheuring kwam eerst, na voorlezing in het congres van een telegram uit Moscou van Zinowjef, die in bedekte termen uit de partij de verwijdering eischte van de reformisten rondom Longuet en Paul Faure: „Zij zijn geweest en blijven de aangewezen leiders van den invloed der bourgeoisie op het proletariaat.... de Communistische Internationale kan niets met hen uitstaande hebben”. Bij het congres werden daarop terstond ingediend twee resoluties, een van Daniel Renoult, eischende, dat royementen niet van toepassing zouden zijn op hen, die zich onderwierpen aan de besluiten van het congres van Tours; de andere, van Mistral, waarin de partij de door Moscou verlangde royementen weigerde en zich uitsprak voor de handhaving van de eenheid. Voor de motie van Renoult werden uitgebracht 3.247, voor die van Mistral 1.398 stemmen. Daarmee was de scheuring een feit; de aanhangers van Moscou vormden de Fransche communistische partij. Het blad van Jaurès, *l'Humanité*, ging in communistische handen over.

Op het vraagstuk van het ministerialisme moeten wij thans nog uitvoeriger terugkomen. Weliswaar hebben de Fransche socialisten na den oorlog aan geen enkele regeering deelgenomen — zij hebben ten hoogste, buiten het kabinet, regeeringen getolereerd —, doch het probleem van regeeringsdeelneming heeft bij de debatten in de verschillende congressen een zeer groote rol gespeeld en het is te verwachten, dat ook in de toekomst de meeningen nog vaak fel op elkander zullen botsen. Om van het vraagstuk, dat in een der eerstvolgende congressen officieel aan de orde is gesteld, voor Frankrijk een zoo goed mogelijk beeld te geven, moge eerst in het kort iets worden gezegd over de verhouding van de socialistische partij tot de burgerlijk-radicalen partij, de eenige groote partij in Frankrijk, die eventueel voor een samengaan in de regeering in aanmerking komt.

Volgens een uitvoerige resolutie, aangenomen door het congres van 1927, beschouwt de Fransche socialistische partij de burgerlijk-radicalen partij als een „in wezen conservatieve partij.” Wij volgen den tekst der resolutie: „Als de politieke uitdrukking eener, door de maatschappelijke ontwikkeling tot ondergang gedoemde klasse, meent de radicale partij den utopischen droom dezer klasse te kunnen redden door die sociaal-economische beginselen te verdedigen en voor onaantastbaar te verklaren, die het ontstaan en de ontwikkeling van het moderne kapitalisme mogelijk hebben gemaakt. Niet zonder vrees ziet zij echter, hoe de concurrentie en het grootkapitaal in macht toenemen, hoe de macht van het geld dagelijks het politieke leven van het land tyranniseert. Onder den druk van nieuwe denkbeelden tracht zij van tijd tot tijd dit kwaad tegen te gaan door een halfslachtige democratie. Meer kan de radicale partij niet doen. Het sterkst komt deze halfslachtigheid tot uitdrukking in haar illusie, dat het sociale vraagstuk zou kunnen

worden opgelost door de harmonie van Kapitaal en Arbeid, door een politiek van geleidelijke hervormingen, die de strekking hebben de levensvoorwaarden der arbeiders te verbeteren en op den duur de vreedzame opheffing van den loonarbeid te bereiken." Om deze stelling te bewijzen, herinnert de resolutie aan de verkiezingen van November 1919, toen de radicalen na een heen en weer gezwalk van vele jaren de overwinning van het reactionaire „nationale blok" mogelijk maakten om, bij de verkiezingen van 11 Mei 1924, ditzelfde nationale blok een nederlaag te bezorgen. Nu eens staat het radicalisme aan den kant van het agressiefste conservatisme, wanneer het er op aankomt het kapitalistisch bezit te verdedigen en den klassenstrijd te ontkennen, dan weer vindt men het achter de zaak der arbeiders, wanneer het hervormingen aanprijst, de bedreigde democratie verdedigt of eenvoudig met de socialistische partij verkiezingsafspraken maakt. De houding van het socialisme ten opzichte van het burgerlijk radicalisme is bijgevolg duidelijk: „het feit van den klassenstrijd, het feit van de toenemende heerschappij van het kapitaal, de zekerheid, dat wij ons niet moeten verzoenen met de tegenwoordige kapitalistische maatschappij, doch haar moeten opheffen en den grondslag, waarop zij rust, moeten ondermijnen — dat is het, wat men onder revolutie moet verstaan —, dit alles is voldoende ons er voortdurend aan te herinneren, dat er tusschen socialisme en burgerlijk radicalisme een principieele tegenstelling bestaat. Het zou onnoozel zijn zich van deze tegenstelling geen rekenschap te geven."

Nu kan het voorkomen, gaat de resolutie voort, dat de radicale partij bij haar heen en weer zwalken, hetwelk tot haar wezen behoort, een ondergeschikte actie voert, die evenwijdig loopt met een actie van ons en die hetzelfde doel als het onze beoogt. Het kan voorkomen, dat de wensch om eenzelfde hervorming te verwezenlijken of de wil om ter verdediging van de democratische vrijheid eenzelfde maatregel te nemen, tijdelijk en onder bepaalde omstandigheden,

sommige radicalen en socialisten tot elkaar brengen. Wij zullen niet zoo dom zijn dat te betreuren, omdat wij niet het recht hebben ons te berooven van de voordeelen, welke voor den socialistischen vooruitgang zouden kunnen ontstaan uit verdeeldheid en tegenstellingen binnen de bezittende klasse. Wij mogen echter nooit vergeten, dat deze verschijnselen een tijdelijk karakter hebben en dat dit samengaan met het socialisme van pijnlijken aard is. Hervormingen voor het burgerlijk radicalisme zijn een middel om kool en geit te sparen, om eenerzijds zijn sociaal-conservatisme te bestendigen en anderzijds de eischen der arbeidersklasse te remmen. Hervormingen voor het socialisme zijn een argument in de propaganda, nieuwe wapenen in den strijd, een episode op den weg van het proletariaat naar de afschaffing van het kapitalisme. Tot zoover de resolutie. Zij geeft in het algemeen het standpunt weer van de overige socialistische partijen in de verschillende landen. Omtrent het wezen van de radicale partij bestaan in de Fransche socialistische partij geen principieele meningsverschillen. De meningsverschillen beginnen eerst bij het beantwoorden van de tactische vraag, of bij het samenwerken met de radicale partij in één regeering de voordeelen voor het socialisme opwegen tegen de nadeelen. De meerderheid van de partij meent van niet, de minderheid — de laatste jaren in beteekenis en invloed sterk toenemend — meent van wel. Het Parijsche congres van 25 en 26 Januari 1930 heeft over het antwoord op deze vraag breedvoerig gediscussieerd. Na afloop van dit congres is tusschen den internationalen secretaris Adler, die de meerderheid in bescherming nam, en Renaudel, die een der voornaamste verdedigers van het minderheidsstandpunt is, uitvoerig schriftelijk van gedachten gewisseld.¹⁾ Als bijdrage tot de kennis van Fransche verhoudingen is deze correspondentie niet onbelangrijk.

De tegenwoordige meerderheid, die den tijd ziet naderen,

¹⁾ *Internationale Information*, VII, No. 7. blz. 59. 4 Februari 1930.

dat zij minderheid wordt, trachtte in het congres door een wijziging van de statuten het terrein voorloopig nog jarenlang voor zich te behouden. De statuten bepalen, dat een eenvoudige meerderheid voldoende is om tot deelneming aan de regeering te besluiten; de meerderheid trachtte door te zetten, dat een dergelijke beslissing zou moeten worden genomen met een meerderheid van twee derden der bevoegde instanties (partijbestuur, eventueel congres). Met alle kracht heeft de minderheid zich daartegen verzet, zoodat de partijsecretaris Paul Faure was gedwongen dit voorstel in te trekken. Men ziet hieruit terstond, hoe gevaarlijk een beslissing over de deelneming aan een regeering voor de eenheid der socialistische partij kan worden. Adler neemt het de minderheid zeer kwalijk zich tegen dit voorstel zoo fel te hebben gekant en geen, of althans weinig, begrip te toonen voor het standpunt van de meerderheid om niet in een burgerlijke regeering te willen zetelen, wanneer niet de *geheele* partij achter deze beslissing staat en de partij bovendien nog rekening moet houden met het feit, dat zij in het land een millioen communistische kiezers tegen zich heeft.

Natuurlijk is Adler geen tegenstander van deelneming der socialisten aan de regeering. Wie coalitieregeeringen principieel uitsluit, schrijft hij, is of een bolsjewiek, die op de ruïne van het parlementarisme en van de democratie zijn hoop heeft gesteld, of een utopist, die zich de opkomst van het proletariaat als een recht omhoog gaande lijn voorstelt en tegenover de werkelijkheid struisvogelpolitiek voert. Een coalitieregeering kan voor een socialistische partij dwingende noodzakelijkheid worden; dit kan het geval zijn, wanneer een land door een buitenlandschen veroveraar wordt bedreigd. In zulke omstandigheden trad Jules Guesde in September 1914 in de regeering. Voorts rekent Adler tot de buitengewone omstandigheden een bedreiging van den democratischen staatsvorm door een reactionairen staatsgreep, die b.v. in Oostenrijk na het einde van den wereld-

oorlog de arbeidersklasse dwong tot een coalitie met haar ergste vijanden. Er zijn, zegt Adler, ook nog andere mogelijkheden denkbaar. Een socialistische fractie kan zoo sterk worden, dat haar weigering om aan de regeering deel te nemen de werkzaamheid van het parlement verlamt en bij gevolg het fascisme in de kaart speelt. Voor Frankrijk acht Adler deze mogelijkheid echter thans nog uitgesloten, omdat de fractie met haar 100 leden nog maar een zesde deel van de Kamer vertegenwoordigt. Het komt ons echter voor, dat Adler zich hierin grondig vergist; de beteekenis, de invloed van de socialistische partij op de Fransche politiek reiken ver buiten haar aantal vertegenwoordigers in het parlement. Het komt ons veeleer voor, dat de tegenwoordige meerderheid door haar hardnekkig verzet tegen deelneming aan de regeering bezig is de politieke macht in Frankrijk in handen te spelen van de uiterst rechtsche partijen.

De meningsverschillen loopen bovendien over de waardeering van het z.g. linkerblok, het blok van radicalen en socialistten. De Dreyfus-affaire heeft in Frankrijk een periode van vele jaren ingeleid, waarin de tegenstelling tot de clericale reactie alle andere politieke problemen overheerschte; Jaurès en andere socialistten in het internationaal congres van Amsterdam beschouwden toen een linkerblok als een duurzame mogelijkheid. Dezelfde opvatting, zegt Adler, is ontstaan na de groote verkiezingsoverwinning van de linkerszijde in Mei 1924. De meerderheid is van meening, dat een linksch blok als duurzame mogelijkheid een illusie is, want noodzakelijkerwijs zal een linker blok uiteenspatten, zoodra over sociale problemen de klassentegenstellingen zich toespitsen. Er zijn concrete problemen, is haar rede-
neering, zooals die van de geestelijke vrijheid en van den vrede,¹⁾ waarbij een gemeenschappelijk optreden van de linkerszijde mogelijk en nuttig is, doch die slechts van tijde-

¹⁾ In dezen tijd van dictatuur en oorlogsgevaar concrete problemen van den eersten rang! (N. v. d. S.)

lijk belang zijn vergeleken bij het groote sociale vraagstuk. En zoodra deze tegenstellingen zich voordoen tusschen bourgeoisie en proletariaat, waarbij de burgerlijke radicalen veel dichter bij de rechterzijde dan bij de arbeiders staan, moet het linker blok uiteenvallen.¹⁾ Het Parijsche congres heeft, ten slotte, een meerderheidsresolutie aangenomen, waarin de partij zich bereid verklaart aan de regeering deel te nemen als minderheidsregeering of deel te nemen aan een regeering, waarvan zij de leiding heeft en waarin zij de meeste ministeries bezet. Duidelijker en openhartiger zou het zijn geweest, indien de meerderheid zich principieel tegen iedere coalitieregeering had verzet. Een socialistische minderheidsregeering is in het tegenwoordige Frankrijk een eendagsvlieg en het is ondenkbaar, dat de radicale partij, voorloopig nog de sterkste partij, zich zal vergenoegen met het spelen van de tweede viool.

Tegenover Adler heeft Renaudel zeer uitvoerig het standpunt van de Fransche minderheid verdedigd. Hij bestrijdt niet de opmerking van den internationalen secretaris, „dat de parlementariërs eerder geneigd zijn aandacht te schenken aan de voordeelen van meeregeeren en dat omgekeerd de propagandisten en de organisatoren meer letten op de nadeelen”. Men moet hier echter geen axioma van willen maken. Van de 116 socialistische afgevaardigden hebben zich 75 voor een coalitieregeering uitgesproken en van hen behoort een groot aantal tot de beste propagandisten, naar wie de federaties voor de propaganda het meest vragen. Niemand van hen stelt zich voor, dat het socialisme enkel

¹⁾ Adler heeft o.i. hierin slechts ten deele gelijk, wanneer hij zich o.m. beroept op de houding van de Engelsche liberalen tegenover de tweede Arbeidersregeering. Zijn stelling lijkt ons echter zwak, doordat hij in zijn briefwisseling geen melding maakt van ervaringen met het ministerialisme in de Scandinavische landen. De critici hebben het bovendien in zooverre gemakkelijk, omdat de nadeelen van het meeregeeren voor iedereen onmiddellijk duidelijk en zichtbaar zijn, doch de voordeelen langen tijd in het verborgene blijven.

en alleen door parlementaire actie kan worden verwezenlijkt. Ook zij erkennen de noodzakelijkheid van een zelfstandige politieke en economische organisatie van het proletariaat. Dat belet echter niet, dat zij het parlement ook zien als een waarnemingspost, als een getrouwe afspiegeling van het geheele volksleven en van den klassenstrijd zelf, als een registrator van de bestaande machtsverhoudingen, waar de socialistische mandatarissen zeer belangrijke ervaringen opdoen en waar zij leeren begrip krijgen van moeilijkheden, van welker omvang zij tevoren geen voorstelling hadden. Aan den anderen kant ontbreekt het bij de organisatoren en propagandisten niet aan partijgenooten, die b.v. door hun werk in de gemeenteraden hebben geleerd mogelijkheden te schatten, die bijgevolg weten, dat men vraagstukken niet kan oplossen door een pennestreek, noch er zich van kan afmaken door een mondeling protest; die hebben geleerd, dat bij constructief werk tijd een belangrijke factor is, waarmee men, evenals met machtsverhoudingen, rekening moet houden.

Renaudel verzet zich tegen de bewering van Adler, dat de meerderheid zich wil onderwerpen aan force majeure, maar dat de minderheid van coalitieregeeringen een normaal geval zou willen maken. Integendeel, ook de minderheid stelt voorwaarden: onderhandelingen van partij tot partij, vaststelling van het aantal ministers en aanwijzing der personen door de partij in overleg met het hoofd der regeering en de uitvoering van een concreet program. Nimmer is de minderheid voorstander geweest van deelneming aan een z.g. „nationale unie”. Terwijl tal van buitenlandsche socialistische partijen geen bezwaar maken tegen deelneming aan een regeering met katholieken, is het in Frankrijk ondenkbaar, dat ook slechts één socialist een regeering zou vormen of een verkiezingsafpraak zou maken met de „clericale reactie”, daar in Frankrijk clericale reactie synoniem is met sociale reactie. Het is juist de taak eener coalitieregeering deze clericale reactie te lijf te gaan. Het nog altijd voortbe-

staan dezer reactie — de Dreyfus-affaire, het nationalisme van voor en na den oorlog — heeft de socialistische en de republikeinsche partijen herhaaldelijk gedwongen zich aan een te sluiten op straffe van zelfstandig ten onder te gaan. Dit heen en weer slingeren tusschen een tijdelijk triomferende reactie en de vooruitdringende democratie is een typisch verschijnsel in de Fransche republiek van de laatste zestig jaar. De overmacht der reactie tegenover de beide genoemde partijen, van welke ieder voor zich te zwak is om den tegenstander te verslaan, noodzaakt er toe zich te vereenigen op het eenig mogelijke terrein ter vermindering van het grootere kwaad: de verdediging van de wezenlijke vrijheden der democratie. Renaudel ziet dit niet — evenmin als Jaurès — als een blijvende mogelijkheid, maar „wanneer het huis in brand staat en in vlammen dreigt op te gaan, dan moet men — vooral wanneer dit huis Europa heet — geen verwijten krijgen, dat men den brand heeft willen blusschen, omdat men samenwerkt met blusschers, die niet tot de ergste vijanden behooren.”

Adler heeft eenige „buitengewone omstandigheden” opgenoemd, die deelneming van de socialisten aan een regeering rechtvaardigen: bedreiging van het parlementaire stelsel, de verdediging van een nieuwe republiek, bedreiging van den staatsvorm door een reactionairen staatsgreep, bedreiging van het land door een buitenlandschen veroveraar. De voornaamste reden, echter, waarom de minderheid het deelnemen aan de regeering verdedigt is, dat zij den vrede in Europa wil vestigen, de gevolgen van den oorlog wil liquideeren. Wanneer men een oorlog rekent tot de „buitengewone omstandigheden”, is het dan billijk de gevolgen van den oorlog te rekenen tot „normale omstandigheden”?

Adler meent, dat van deelneming der socialisten aan de regeering in het tegenwoordige Frankrijk geen sprake behoeft te zijn in verband met het betrekkelijk geringe aantal socialistische mandatarissen: een zesde van het totaal aantal Kamerleden. Hij zou gelijk hebben, antwoordt

Renaudel, indien er in de Kamer geen conservatieven waren, bereid hun toevlucht te nemen tot het fascisme, in dien er geen communisten waren, die nog de rol van scheidsrechter kunnen spelen, hetgeen hun helaas maar al te goed is gelukt, toen zij bij de tweede ronde — herstemmingen — door het handhaven van eigen kandidaten 45 republikeinen en socialisten de nederlaag bezorgden of toen zij hun tien stemmen in de Kamer bij die van de reactie voegden om het ministerie Chautemps ten val te brengen. Indien deze beide groepen — conservatieven en communisten — er niet waren, dan zou een coalitieregeering van socialisten en radicalen haar beteekenis vanzelf verliezen.

Renaudel geeft Adler en de meerderheid toe, dat het program van de radicalen in de afgelopen dertig jaar veel vager is geworden. Maar hun program bevat nog altijd eischen tot staatsmonopolies en openbare diensten, vermindering van de legersterkte en van de militaire uitgaven, wereldlijk en kosteloos onderwijs, erkenning van de eischen, vermeld in het program van het Fransche vakverbond. Het moge waar zijn, dat de radicale partij voor de verwezenlijking van dit program geen onweerstaanbare krachten meebrengt, dit neemt niet weg, dat zij de erfgename is van een democratische traditie, die terugziet op drie revoluties, dat zij sterke steunpunten heeft bij de boeren en bij de arbeiders, die er toe bijdragen de reactie den weg te versperren.

Het zal moeten blijken, of de eenheid der partij op den duur bestand is tegen de meningsverschillen over dit probleem van het ministerialisme. Het conflict heeft in de laatste maanden een zeer ernstig karakter aangenomen; in het laatst gehouden partijcongres, dat van Paschen in 1933, zijn tusschen meerderheid en minderheid woorden gewisseld, die op een toenemende verwijdering wijzen. Het congres werd gehouden, nadat enkele dagen tevoren in de Kamer een kort debat had plaats gehad over de militaire credieten, waarbij de socialistische fractie in twee groepen uiteenviel. Namens de meerderheid der fractie legde Renaudel een ver-

klaring af, waarvan het voornaamste deel aldus luidt: „Wij weten, dat op dit oogenblik de internationale toestand ernstiger is dan enkele maanden geleden. De dictatuur-staten slaan een dreigender toon aan; ook al zijn zij naar buiten pacifistisch, toch manen de vroegere verklaringen van hun leiders, zoo niet tot wantrouwen, dan toch tot voorzichtigheid. Wij verliezen noch de wettigheid, noch de mogelijkheid van een volledige ontwapening uit het oog, maar wij verwaarloozen evenmin de wettigheid en de mogelijkheid van de nationale verdediging voor het geval ons land zou worden bedreigd. Ook laten wij ons niet meeslepen door een blind nationalisme. Wij houden vast aan de uitspraak van een onzer grootste meesters, Jaurès, toen hij verklaarde geen scheiding te maken tusschen de nationale verdediging en de organisatie van den vrede in de wereld”.

Op de debatten van dit Paaschcongres behoeven wij hier niet nader in te gaan; zij zijn een herhaling van de standpunten, hierboven uiteengezet in de briefwisseling tusschen Adler en Renaudel; wij volstaan met het weergeven van de moties, ingediend door meerderheid en minderheid.

De motie van Renaudel (minderheid) verwijst naar de jongste gebeurtenissen in het fascistische Duitschland, waar de afschuwelijke vervolgingen tegen de arbeidersklasse en de middeleeuwsche onderdrukking van de Joden een ernstige waarschuwing moeten zijn voor het democratische en gastvrije Frankrijk. De socialistische partij zal de democratie niet opgeven, ook al is deze democratie een burgerlijke, zij acht het haar plicht den weg te versperren voor de reactie, die bij de verkiezingen van 1 en 8 Mei 1932 werd verslagen. Daarom verwerpt de partij in de tegenwoordige omstandigheden ieder denkbeeld van stelselmatige oppositie. Dit zou schadelijk zijn voor wat er in het huidige Europa, gedeeltelijk gebukt onder dictaturen, nog over is aan socialisme en krachten voor den vrede. De partij schrijft daarom voor zichzelf en voor de fractie in het parlement de volgende gedragslijn voor:

1. Getrouw aan de beginselen van het socialisme en in overeenstemming met hun noodzakelijke onafhankelijkheid van actie zal de partij de republikeinsche vrijheden, de rechten van het proletariaat en de democratie van het land verdedigen en handhaven tegen de dreigende reactie; 2. te dien einde is de fractie ontheven van de verplichting om steeds tegen het geheel der begroting te stemmen; 3. ofschoon betreurend, dat de radicale partij de socialistische partij nog altijd geen deelneming aan de regeering heeft voorgesteld op voorwaarden, waardoor de socialistische partij haar parlementaire verantwoordelijkheid zou kunnen veranderen in regeeringsverantwoordelijkheid, laat de partij het aan de fractie over om te beoordeelen, of zij haar politiek van steun handhaaft of beëindigt, waarbij de fractie er rekening mee zal houden, of de radicale regeering een krachtige radicale politiek voert of niet, of haar buitenlandsche politiek een vredelievende is, of zij streeft naar algemeene ontwapening, of zij de internationale verplichtingen van Frankrijk uitvoert, voortkomende uit de besluiten en het statuut van den Volkenbond; 4. de fractie zal alles doen om het uiteenvallen van de linksche meerderheid te beletten en te voorkomen, dat een concentratie-kabinet of een regeering van de nationale unie worde gevormd, die de partij, indien zij mocht komen, zoo scherp mogelijk zal bestrijden; 5. om de taak der fractie te verlichten, zal de partij door haar secretariaat voortdurend in contact staan met de fractie; bij het uitbreken van een regeeringscrisis zal de nationale raad der partij onmiddellijk worden bijeen geroepen; 6. het partijbestuur zal een centraal lichaam in het leven roepen, dat snel kan bijeenkomen en zoo moet zijn samengesteld, dat zijn besluiten snel en gezaghebbend zijn in buitengewone omstandigheden, die b.v. kunnen ontstaan door deelneming aan de regeering of door een ernstige crisis; 7. daar de eenheid van de partij de voorwaarde is van haar kracht en van haar invloed, verklaart het congres, dat het de taak is van de fractie bij stemmingen eensgezind op te treden.

De motie van de meerderheid, daarentegen, acht alleen den nationalen partijraad en het partijcongres bevoegd om te oordeelen over voorstellen tot deelneming aan de regeering. Het congres blijft vasthouden aan de beslissingen van van het internationaal congres van Amsterdam in 1904 en aan de gemeenschappelijke verklaring der socialistische groepen in 1905 (zie pag. 105). De socialistische partij is geen hervormingspartij, maar een partij van klassenstrijd en van revolutie; de afgevaardigden der partij vormen in het parlement tegenover de fractie der burgerlijke partijen één zelfstandige fractie, noch het linkerblok, noch het ministerialisme, die èn door onze leerstellingen èn door de ervaring zijn veroordeeld, zullen in de socialistische partij het minste succes hebben. De burgerlijk-democratische partijen worden in toenemende mate partijen van de sociale reactie, ofschoon zij zich nog onderscheiden van de fascistische reactie. Zij komen iederen dag meer onder de despotische overheersching van het kapitalisme. Zij verliezen iederen dag meer van hun aanhang onder het volk, die de socialistische partij ten goede komt. Vandaar hun onzekerheid; derhalve denkt de socialistische partij niet aan een organische samenwerking met hen, noch in het parlement, noch in de regeering. Ofschoon de partij aan de fractie een zekere vrijheid van handelen niet wil ontnemen, verwacht zij niettemin, dat de fractie niets zal doen tegen de geschreven regelen of de fundamenteele beginselen der partij, hetgeen voornamelijk geldt voor de militaire credieten, de koloniale middelen, de geheime fondsen en het geheel der begrooting. De partij ontkent niet, dat omstandigheden kunnen ontstaan, die gunstig zijn voor de ontwikkeling van het fascisme. Doch het staat aan de andere partijen, niet aan de socialistische partij, om deze moeilijkheden te voorkomen en steun te zoeken bij het socialisme. Speciaal de radicale partij behoort trouw te blijven aan haar program en aan haar verkiezingsbeloften. Doet zij het niet, dan zal de socialistische partij alle krachten van de democratie op haar

program vereenigen. Alleen met deze politiek zal de socialistische partij de vorming van het eenheidsfront onder de arbeiders bespoedigen.

De meerderheidsresolutie kreeg in het congres 2.807 mandaten tegen 925 voor de minderheidsmotie van Renaudel. Schikt de fractie zich niet naar de uitspraak van het congres, dan schijnt een scheuring in de partij onvermijdelijk.

Actie voor algemeene ontwapening.

Dit hoofdstuk zou niet volledig zijn zonder een overzicht te geven van het standpunt der Fransche socialistische partij in zake ontwapening, vooral van groote beteekenis geworden sedert het nationalisme in Duitschland achter het mom van „rechtsgelijkheid” zijn eischen tot herbewapening heeft gesteld. De opvattingen der partij heeft Blum, de leider der Fransche socialisten, uitvoerig uiteengezet in een van zijn hand verschenen boekje, dat o.m. in het Duitsch werd vertaald.¹⁾ Beknoper, doch duidelijker en overzichtelijker, vindt men ditzelfde standpunt terug in een der Kamer-speeches, die Léon Blum 28 October 1932 tijdens een groot ontwapeningsdebat heeft gehouden en waarvan het stenografische verslag is opgenomen in *La Vie Socialiste* (No. 304, 5 Nov. 1932).

De eisch van Duitschland tot rechtsgelijkheid erkent Blum, van het standpunt van moreele politiek, als principieel juist. Door het vredesverdrag, dat van Versailles, is Duitschland ontwapend, doch uitdrukkelijk is in datzelfde verdrag bepaald, dat de ontwapening van Duitschland de inleiding zou zijn tot een algemeene ontwapening der overige groote mogendheden. Blum levert daarvoor het bewijs. Het verdrag

¹⁾ Léon Blum. *Ohne Abrüstung kein Friede*. „Die Französische Sozialdemokraten im Kampf um die Organisation des Friedens.” Verlag von J. H. W. Dietz, Nachf., G. m. b. H. Berlin. S.W. 68.

van Versailles is door de Fransche Kamer op den tweeden October 1919 bekrachtigd. Den volgenden dag, 3 October, bij een algemeen debat over de Duitsche ontwapening, dienden, namens de socialisten, Renaudel en wijlen Albert Thomas een voorstel in, waarbij de Kamer de Fransche regeering uitnoodigde: „1. een onmiddellijke bijeenkomst van den Volkenbond te doen bijeenroepen; 2. voor deze bijeenkomst de Fransche delegatie opdracht te geven een onderzoek in te stellen naar die maatregelen, welke door een geleidelijke vermindering van wapening, voorzien in artikel acht van het Volkenbondsverdrag, zouden kunnen leiden tot een algemeene ontwapening.”

Clemenceau, de vader van de overwinning, was in deze Kamerzitting aanwezig. Aan het socialistisch voorstel gaf hij, evenals alle andere Kamerleden, op geen enkele uitzondering na, zijn stem; zonder eenigen tegenstand passeerde het voorstel den Senaat. Aan deze stemming klampt Blum zich vast; zij is voor hem de eenig mogelijke en eenig juiste uitlegging van dit deel van het Vredesverdrag. Men behoeft er niet aan te twifelen: achter den eisch van rechtsgelijkheid staat het geheele Duitsche volk; wanneer men den eisch zoo opvat, dat *alle* volken moeten ontwapenen tot het peil van Duitschland, heeft de eisch ook den krachtigsten steun van de geheele socialistische arbeidersbeweging. Verwerpt Frankrijk den Duitschen eisch zonder meer, dan zal Duitschland zich herbewapenen, ondanks het vredesverdrag, de wereld zal dan andermaal getuige zijn van een nieuwen wedloop in bewapening met als onvermijdelijk einde: de oorlog. Vrijuit gaat Frankrijk daarbij niet. De Fransche tegeneisch van veiligheid, zooals deze door het officieele Frankrijk te Genève is verdedigd, heeft het Duitsche nationalisme een zeer gevaarlijk wapen in de hand gegeven. Wanneer Frankrijk meent, dat een wapen, of een bepaalde categorie van wapens, onmisbaar zijn voor het waarborgen van de Fransche veiligheid, dan kan men anderen mogendheden, die niet minder recht op veiligheid heb-

ben, het bezit van datzelfde wapen of van dezelfde categorie van wapenen niet ontzeggen.

Met den meesten nadruk wijst Blum het Fransche volk op het ontzaglijke gevaar. Men moet den invloed van de openbare meening in de wereld niet onderschatten. Eens, in 1914, had Frankrijk de sympathie van alle beschaafde volken in de wereld; aan bondgenooten, aan daadwerkelijken steun, heeft het Frankrijk niet ontbroken. Ook bij een hernieuwden wedloop in wapening zal Frankrijk nog kunnen rekenen op sympathie in de wereld, doch dan zal de openbare meening Frankrijk mede aansprakelijk stellen bij het beantwoorden van de schuldvraag. „Ja, mijne heeren, dit is het grootste gevaar, dat ons bedreigt, dat de wereld terecht of te onrechte zal zeggen: „Frankrijk wapent zich? Zooveel te erger voor Frankrijk! Want Frankrijk heeft het juiste oogenblik, de gunstige gelegenheid, laten voorbijgaan!” Terwijl men vroeger zei: „Frankrijk heeft gelijk.” Dan bedreigt Frankrijk het meest dramatische gevaar: tegenover zich een herbewapend Duitschland en een deel der publieke opinie.

In zijn reeds genoemde boekje spreekt Blum, nader op dit onderwerp doorgaande, een zuiver persoonlijke meening uit, die hij weliswaar niet in het Kamerdebat heeft verdedigd, doch die hier niet onvermeld moge blijven. „In dit verband geef ik een strikt persoonlijke opvatting weer, waarvoor alleen ik de verantwoordelijkheid draag. Ik geloof, dat het bij den psychologischen toestand van de Europeesche volken na den oorlog voor een groot volk mogelijk zou zijn geweest om het initiatief tot een algemeene ontwapening te nemen. Men versta mij wel: ik spreek niet over een plan of over een voorstel, ik bedoel een daad. Wanneer een volk vrijwillig zijn wapens zou neerleggen, zonder tevoren met de overige mogendheden een overeenkomst te hebben gesloten, zonder een herverzekeringsverdrag, dan zou het naar mijn meening geen gevaar loopen, want het moreele prestige, dat het daardoor won, zou het onschendbaar en onaantastbaar maken en alle overige staten dwingen dat voorbeeld te

volgen. In de onmiddellijk op den oorlog volgende jaren zou dit betrekkelijk gemakkelijk mogelijk zijn geweest en onmogelijk is het ook thans nog niet, ofschoon de verhoudingen inmiddels veel moeilijker zijn geworden. Men stelle zich voor, hoe zulk een daad de wereld in ontroering zou brengen: niet meer het kleine Denemarken, neen, het groote Frankrijk biedt de wereld dit grootste onderpand van zijn vredeswil.

Ik noem Frankrijk, omdat het de sterkste militaire mogendheid is, omdat het aan het hoofd der overwinnaars stond en omdat ik als Franschman mijn vaderland met dezen roem zou willen bekronen. Zouden wij door onze ontwapening niet met één slag ook de nationalistien, de revanchepartijen, de militaire staten en ongetwijfeld ook de dictaturen der overige landen ontwapenen? Welk een regeering zou dan nog in staat zijn zich te verzetten tegen het gejuich en den machtigen wil der volken?

Waarom zou ik deze gedachte verzwijgen, nu ik hier hardop denk? Maar ik herhaal: de banvloeken mogen slechts op mijn hoofd neerkomen, want ik spreek niet namens de partij. Het socialisme neemt een minder stoutmoedige, vermoedelijk ook een minder utopistische houding aan. Wij verlangen niet, dat een volk alleen ontwapent, slechts om een voorbeeld te geven en zich waar mogelijk als zoenoffer aan te bieden. Wij verlangen de geleidelijke en gelijktijdige ontwapening van alle volken. Wij verlangen, dat geleidelijkheid en gelijktijdigheid contractueel worden vastgelegd en worden gewaarborgd door de internationale organisatie, dus door den Volkenbond. De algemeene ontwapening blijft het doel, zij staat echter aan het einde van een lange reeks gemeenschappelijke en vereenigde pogingen." ¹⁾

In de Kamer, waar Blum niet als particulier, doch als ver-

¹⁾ Pag. 70. Geschreven in 1931. Na April 1933 zou Blum deze regelen waarschijnlijk in de pen hebben gehouden in verband met de gebeurtenissen in Duitschland.

antwoordelijk leider van het Fransche socialisme staat, verdedigt Blum, laat ons zeggen, het minder utopistische deel van zijn opvatting, waarmee hij weer de geheele partij achter zich heeft. Aan de ontwapening verbindt hij de arbitrage, van de ontwapening is de arbitrage volstrekt afhankelijk. Landen, die voldoende ontwapend zijn, zullen zich niet kunnen onttrekken aan een uitspraak van arbiters; voor sterk gewapende landen zal de verleiding groot blijven om een arbitrale uitspraak ter zijde te leggen, hetgeen de praktijk van Japan in het verre Oosten heeft bewezen. Zelfs aan internationale sancties zou een tot de tanden gewapend land zich niet storen. „Ontwapening is geen bijkomstige, maar een noodzakelijke voorwaarde. En juist omdat de ontwapening en de arbitrage op dit oogenblik zoo nauw en onafscheidelijk aan elkaar zijn verbonden, en, in afwachting van de kracht van het internationale socialisme, hun hoogste uitdrukking vinden in den Volkenbond, houden wij met alle kracht vast aan den Volkenbond, daarom willen wij een stoutmoedigen en doortastenden Volkenbond, daarom lijden wij met den Volkenbond mede, daarom treffen ons de slagen, die hem van buiten treffen en die zijn kracht verminderen en zijn gezag ondermijnen, daarom gaan wij mede gebukt onder de mislukkingen, die hem van binnenuit discrediteeren, zijn gezag aantasten en de vurige hoop, die de volken in den Volkenbond hebben gesteld, doen vergaan.”

Blum vraagt zich af, wat het republikeinsche Frankrijk, wat het ministerie-Herriot, onder veiligheid verstaat. Geen geweld, want voor Blum is Herriot nog altijd de man van het Protocol van Genève, waarin de veiligheid onafscheidelijk werd verbonden aan de arbitrage en de ontwapening. Voor Herriot beteekent veiligheid een netwerk van internationale verdragen, een uitgebreid stelsel van wederzijdsche verplichtingen, die in de eerste plaats de arbitrage regelen, vervolgens bepalingen bevatten omtrent de toepassing van de arbitrage, om, zoo noodig, ten slotte een rege-

ling te treffen voor sancties en wederkeerigen bijstand tegen den aanvaller. Eerst dan is het officieele Frankrijk bereid te onderhandelen over vermindering van wapening. Tegenover dit stelsel zet Blum de opvatting van het Fransche socialisme. Frankrijk is voldoende gewaarborgd door het statuut van den Volkenbond, door de verdragen van Locarno en door het Kellogg-verdrag om reeds thans een begin te maken met ontwapening. Door voortdurend den eisch te stellen van nog meer waarborgverdragen, berooft Frankrijk zelf de reeds bestaande tractaten van hun beteekenis; het is Frankrijk zelf, dat op die manier ernstigen twijfel doet opkomen omtrent de doeltreffendheid der reeds van kracht zijnde wederzijdsche en internationale verplichtingen. Is Locarno dan niets? De verdragen van Locarno zijn in de wereldgeschiedenis zonder precedent. Men bewijst het vaderland hiermede den grootsten dienst door tot Engeland te zeggen: „Gij hebt geteekend, ik heb uw handteekening en daarin stel ik al mijn vertrouwen. Ik verlaat mij op uw woord. Ik weet, dat een volk als gij op den vervalldag dezen wissel zal honoreeren.” Door wantrouwen bereikt men het tegendeel. En wanneer — wat ik weiger te gelooven — eens de dag mocht komen, waarop Engeland twijfelt aan de noodzakelijkheid van het nakomen der Locarno-verplichtingen, dan zullen zij in Frankrijk daarvoor verantwoordelijk zijn, die zelf de waarde der Engelsche handteekening in twijfel hebben getrokken. Het resultaat zal zijn, dat men ten slotte in geen enkel verdrag, hoe ondubbelzinnig ook geredigeerd, vertrouwen zal stellen.

Men zal mij tegenwerpen, zegt Blum, hoe ik durf spreken over een begin van ontwapening, terwijl op hetzelfde oogenblik in Duitschland de duistere machten van het verleden zich meester maken van de macht; is dat geen dwaasheid, die aan hoogverraad grenst? Blum wil zijn bittere teleurstelling niet verbergen, nu zich aan den Duitschen horizon beginnen af te teekenen de dreigende krachten van het feodalisme, het militarisme en het imperialisme,

machten uit het verleden, die men voorgoed gebroken waande. Men moet in Frankrijk dit gevaar recht in het gezicht zien, zonder eenige vrees, maar ook zonder snoeverij en er de eenig mogelijke conclusie uit trekken. Von Papen, Von Schleicher en de overige leiders van de rijksweeer, die thans in Duitschland de teugels in handen hebben, willen herbewapenen. Doch zij zijn, evenals Mussolini zelf, gedwongen om hun wil tot herbewapening te maskeeren door een aanbod van ontwapening. Zij zijn verplicht Frankrijk en de wereld te zeggen: mijn eerste doel, mijn voornaamste eisch, is een algemeene ontwapening; de herbewapening van Duitschland is een zaak van bijkomstig belang. Ik geef toe, hun houding is een huichelachtige, maar deze huichelaarij is de buiging, die zelfs deze lieden moeten maken voor den algemeenen vredeswil. Welnu dan, de conclusie, die wij uit hun woorden moeten trekken is deze: henzelf in dezen valstrik laten loopen, hen dwingen toe te treden tot deze algemeene organisatie van de ontwapening, ofschoon gij er van overtuigd zijt, dat zij niet willen. Dwingt hen er toe. Men zal vragen, met welk middel? Zij bieden u dat middel aan. Pas wanneer de ontwapeningsconferentie op niets uitloopt, zullen Mussolini bewapenen en Duitschland de rijksweeer organiseeren. Grijpt de gelegenheid aan, laat hen in den kuil loopen, dien zij voor ons hebben gegraven en dwingt hen de ontwapeningsconventie te onderteekenen. Ik hoor reeds op de banken van de rechterzijde mompelen: de Duitschers zullen alles teekenen en nieuwe verdragen schenden, zooals zij de vorige hebben geschonden. Dan zal ik hen tarten om te teekenen. En, indien zij dan nog weigeren, dan zal de geheele wereld zich opnieuw tegen hen keeren en gij, Frankrijk, zult andermaal het levende en bevrijdende centrum van de wereld zijn.

HOOFDSTUK III.

DUITSCHLAND.

Voor en tijdens den oorlog.

Wij hebben in een vorig hoofdstuk een verklaring trachten te geven van het oogenschijnlijk onbegrijpelijke feit, dat de Engelsche arbeiders, in wier midden de bekwaamste theoreticus van het socialisme, Karl Marx, leefde en werkte, zoo weinig van zijn theoretische denkbeelden hebben overgenomen en meer dan in eenig ander land waren ingesteld op de practijk van iederen dag. In dit laatste hoofdstuk hopen wij duidelijk te maken, waardoor speciaal de Deutsche sociaal-democratie, althans in het eerste deel van haar bestaan, de vaan van de theorie steeds hoog verheven heeft gehouden boven die van de practijk.

Economisch was Duitschland, in het begin en het midden van de vorige eeuw, Engeland en Frankrijk ver ten achter; deze achterstand werd, met zeer groote sprongen, pas ingehaald na den Fransch—Duitschen oorlog van 1870. De verschuiving van de bevolking van het platteland naar de groote centra van industriele bedrijvigheid was in Duitschland veel later gekomen dan in Engeland. Omstreeks 1815 was Duitschland een nog overwegend agrarisch land; van de bevolking leefde driekwart op het platteland. De tragere ontwikkeling van de industrie is aan tal van oorzaken toe te schrijven: rijkdom aan grootgrondbezit, doch armoede aan kapitaal, weinig koloniën en daardoor een tekort aan handelskapitaal, verbrokkeling in een groot aantal soevereine staten, ieder met eigen stelsels van maten, gewichten, munten, handelsrecht en ten slotte een zeer scherpe Engelsche concurrentie na de opheffing van het Napoleontische continentale stelsel, dat tal van Deutsche bedrijven kunstmatig in het leven had geroepen of staande gehouden.

De politieke toestand in Duitschland onderging van dezen economischen achterstand vanzelfsprekend de gevolgen. Terwijl in Engeland en Frankrijk een rijke bourgeoisie bestond, geconcentreerd in de groote steden en voornamelijk in de hoofdstad, die geleidelijk, in Engeland, en met een enkelen slag, in Frankrijk, de macht van het feodalisme had gebroken, heerschte in Duitschland het grootgrondbezit nog schier onbeperkt. Tegenover dezen talrijken en ten deele zeer rijken feodalen adel stond een zwakke, nog weinig be- tekenende bourgeoisie. De nieuwe industriele districten waren nog gering in aantal en ver uit elkaar gelegen. Deze centra lagen diep in het land; de in- en uitvoer maakte in den regel gebruik van buitenlandsche, Hollandsche of Belgische havens, zoodat zij weinig belangengemeenschappen hadden met de Duitsche havensteden aan Oost- en Noord- zee. Groote industriele en handelscentra als Parijs of Lyon, Londen of Manchester, ontbraken in Duitschland.

Onder den invloed van de industriele ontwikkeling nam in Duitschland de macht van de bourgeoisie na 1815 geleidelijk toe. Haar politieke macht, echter, bleef verre ten achter bij die van de Fransche of Engelsche bourgeoisie. Politiek onmachtig trachtte de derde stand zich in Duitschland schadeloos te stellen door concessies op het gebied van de handelspolitiek. De bourgeoisie in Engeland en Frankrijk konden zich de weelde van den vrijhandel veroorloven; die van Duitschland koerste den kant van het protectionisme uit. Voor de latere geschiedenis zou dit verschil in handelspolitiek, zich ontwikkelend tot een verschil in wereldbeschouwing, van de grootste beteekenis worden. Het Engelsche liberalisme was van nature vrijhandelsgezind, vrede- lievend, het Duitsche, daarentegen, protectionistisch, agres- sief, oorlogszuchtig.

De tragere ontwikkeling van de industrie bepaalde tevens het lot van het kleinburgerdom. In de groote steden van Duitschland vormt dit kleinburgerdom de meerderheid der bevolking, in de kleinere steden overweegt het bijna geheel.

Zijn positie tusschen bourgeoisie en proletariaat bepaalt zijn karakter. In monarchistische of feodale landen heeft dit kleinburgerdom, om te kunnen bestaan, den steun noodig van het hof, den adel, de aristocratie; het verlies van dezen steun brengt het aan den rand van economisch verval en ondergang (niet maar toevallig recruteert de Hitler-beweging van heden uit dit kleinburgerdom het grootste deel van zijn aanhangers). In een kleine stad teert dit burgerdom op een garnizoen, op een plaatselijke regeering en haar apparaat, op een gerechtshof en de ambtenaren. Vandaag lokt de hoop omhoog te stijgen tot de bourgeoisie, morgen dreigt het gevaar van verzinking in het proletariaat. Deemoedig en kruiperig onderworpen aan een monarchale regeering volgt dit kleinburgerdom aarzelend het liberalisme, zoolang de bourgeoisie in aanzien en macht stijgt, om terstond laf en karakterloos over te loopen naar de uiterste reactie, zoodra het proletariaat aanstalten maakt, de politieke macht te grijpen. Het is in het eerste geval „sociaal”, in het tweede nationaal-socialist, nimmer socialist. Voor het socialisme is deze kleurlooze middenstof uitermate moeilijk toegankelijk; het zal weinig anders kunnen doen dan de onvermijdelijke ontbinding er van over te laten aan de ontwikkeling van het kapitalisme zelf.

En zooals de bourgeoisie in Duitschland ten achter bleef bij die van Engeland, zoo had ook de arbeidersbeweging aanvankelijk een grooten achterstand. De ontwikkeling der bestaansmogelijkheden van een talrijk, sterk, geconcentreerd en intelligent proletariaat gaat hand in hand met de ontwikkeling der bestaansvoorwaarden voor een talrijke, machtige geconcentreerde en rijke bourgeoisie. De beweging der arbeidersklasse is nimmer zelfstandig en van uitsluitend proletarisch karakter, wanneer niet de verschillende deelen van de bourgeoisie en met name de industrie de politieke macht hebben veroverd en den staat naar hun behoeften hebben ingericht. Is het eenmaal zoo ver, dan nadert het onvermijdelijk conflict tusschen ondernemers en arbeiders,

dan pas komt aan de orde het groote probleem van de negentiende eeuw: de opstand van het proletariaat.¹⁾

Politieke onmacht was het kenmerk van de Deutsche bourgeoisie in het midden van de vorige eeuw. De oppositie, die zich niet kon uitleven in een krachtige politieke partij, de vrijheidsdrang, die niet viel tegen te houden door vervolging of censuur, zochten andere uitwegen, die zij vonden in de litteratuur en de filosofie. De laatste is in dit verband het belangrijkste, omdat zij het materiaal heeft verschaft, waarmee het latere wetenschappelijke socialisme in Deutschland geheel zelfstandig, op eigen gelegenheid, is gaan werken.

De ontwikkeling van de natuurwetenschap, noodzakelijk geworden door de behoefte aan economische expansie, de voorwaarde tot verdere industriele ontwikkeling, was niet zonder invloed gebleven op de staatkundige en godsdienstige opvattingen. Het liberalisme geloofde niet meer, dat de absolute monarchie en zijn dienaren, de bureaucratie, den staat vormden en dien alleen hadden te regeeren; het eischte, vooral in de meer ontwikkelde landen als Frankrijk en Engeland, medezeggenschap in het bestuur van dien staat. En evenmin hield het vast aan het traditioneele geloof in een God, die hemel en aarde had geschapen en met zijn dienaren, de engelen, het heelal bestierde. Wat in de stilte van de Middeleeuwen door niemand was overdacht, werd tijdens de industriele revolutie een van de brandendste problemen van den nieuwen tijd: heeft God de wereld geschapen of is de wereld er van alle eeuwigheid af, met andere woorden, wat is het oorspronkelijke, de geest of de natuur, of, nog anders, aan wie behoort de toekomst, aan het idealisme of aan het materialisme? ²⁾

Tot hen, die in den geest, in den oergeest, in God, zoo men wil, den oorsprong van al het bestaande zoeken, behoorde een der grootste Deutsche filosofen, Hegel. Volgens zijn stelsel van denken staat „de absolute idee” aan het begin

¹⁾ Karl Marx: *Revolution und Kontre-Revolution*.

²⁾ Max Beer. *Geschichte des Sozialismus*.

van alles, wat was, is en nog komen zal en het is deze idee, die zich van de laagste tot de hoogste trappen der ontwikkeling openbaart, ontvouwt. Doch belangrijker dan dit uitgangspunt, belangrijker dan deze idee, uit, door en tot wien alle dingen zijn, is de methode, waarmede deze denker heeft gewerkt. Zijn methode is de z.g. dialectische. Onder dialectiek verstonden de oude Grieken de kunst van spreken en tegenspreken, de kunst om in elkanders redevoeringen de tegenstellingen te ontdekken en op grond daarvan te komen tot een mogelijk hoogere waarheid. Hegel werkte deze methode uit en paste haar toe op de werkelijkheid om hem heen. Alles in de wereld, zegt hij, heeft zijn tegendeel: dag en nacht, licht en duisternis, liefde en haat, iets en niets, rijkdom en armoede, leven en dood, idealisme en materialisme. Het verstand ziet deze tegenstellingen, merkt, hoe zij op elkander botsen en aanschouwt een hoogere eenheid, zoodra de strijd der tegenstellingen is beslecht. Iedere these (stelling) heeft zijn antithese (tegenstelling) en uit den strijd tusschen die beide ontstaat een hoogere eenheid, de synthese (samenstelling).

In wezen is deze filosofie van Hegel — hier natuurlijk slechts zeer in het kort samengevat — revolutionair. Want voor haar bestaat er niets volmaakts, niets heiligs; alles is voor haar vergankelijk, een voortdurend proces van worden en verworden, van ontstaan en vergaan uit een lagere naar een hoogere ontwikkeling. Deze „Widerspruchslogik“, deze logica der tegenstellingen, brengt Hegel tot de volgende uitspraak: alles wat werkelijk is, is verstandig en alles wat verstandig is, is werkelijk. Het absolute koningschap heeft Hegel deswegen zeer geprezen, want waren zijn woorden niet de zaligspreking van al het bestaande, de filosofische inzegening van het despotisme, den politie-staat, de klassenjustitie en de censuur? Doch Hegel zelf maakte een zeer belangrijke correctie: werkelijk is slechts, wat noodzakelijk is. De Fransche monarchie was in 1789 ondanks haar werkelijk bestaan zoo onwerkelijk geworden, zoo van alle nood-

zakelijkheid ontgaan, zoo onverstandig, dat zij moest worden vernietigd door de groote revolutie, over welke Hegel altijd met veel bewondering heeft gesproken. De monarchie was hier dus het onwerkelijke, de revolutie het werkelijke, noodzakelijke. Zoo wordt in den loop der ontwikkeling al het vroeger werkelijke onwerkelijk, verliest zijn noodzakelijkheid, zijn bestaansrecht en in de plaats van het stervende werkelijke komt een nieuwe werkelijkheid, vreedzaam, wanneer het oude verstandig genoeg is, om plaats te maken —, met geweld, wanneer het zich tegen zijn vervanging verzet.

Uit deze filosofische school van Hegel is het Marxisme voortgekomen. Met zijn dialectisch denken, dat Marx van Hegel overnam om er zelfstandig mee te gaan werken en de maatschappij te analyseeren, zag hij in het proletariaat terstond de negatie, de ontkenning van het kapitalisme en in de beslechting van den strijd tusschen beide, den onvermijdelijken klassenstrijd, de hoogere synthese van het socialisme. Volgens de theorie van Marx, meer bekend onder den naam van het historisch materialisme, is de grondslag van de menschelijke samenleving een materieele. Bij het produceeren van wat de maatschappij nodig heeft, staan de menschen ten opzichte van elkaar in productieverhoudingen. De mensch is wat hij is door de plaats, die hij in het productieproces inneemt. De productieverhoudingen zijn tevens eigendomsverhoudingen; in het productieproces brengt de een — de arbeider — niets anders mee dan zijn arbeidskracht, die hij zoo duur mogelijk verkoopt, de ander is bezitter, eigenaar van productiemiddelen, kapitaal of grond. De productiekrachten zijn dus de grondslag, de onderbouw, waarop heel de maatschappij berust. De arbeider, de kapitalist, *leeft* echter niet als zoodanig, maar ook *denkt* hij als arbeider, als kapitalist. Zijn denken wordt direct bepaald door de plaats, die hij in het productieproces inneemt en hangt dus indirect van de productiekrachten af. Met andere woorden: het maatschappelijk-zijn bepaalt het bewust-zijn. Voortdurend wijzigen de productieverhoudingen en met de

productieverhoudingen veranderen ook de eigendomsverhoudingen, verandert ook indirect het bewustzijn der menschen, n.l. hun opvattingen over recht, politiek, zedelijkheid, godsdienst, wijsbegeerte, kunst enz. Echter zullen op een bepaalden trap van ontwikkeling de materiele productiekrachten in tegenspraak komen met de bestaande productie- en eigendomsverhoudingen. De nieuwe productiekrachten zullen zich binnen het raam der verouderde verhoudingen niet kunnen uitleven, zoodat een strijd ontstaat tusschen hen, die belang hebben bij de oude productie- en eigendomsverhoudingen en hen, die belang hebben bij de ontwikkeling der nieuwe productiekrachten. Dat is de tijd van een maatschappelijke of sociale revolutie, die zoo lang zal duren, totdat nieuwe productie- en eigendomsverhoudingen zijn gevormd, binnen welke de nieuwe productiekrachten zich geheel kunnen uitleven. Om de arbeiders sterk te maken in dezen klassenstrijd, om hen voor te bereiden op deze sociale revolutie, en hun internationale solidariteit bij te brengen, gaf Marx in het beroemde *Communistisch Manifest* van 1848 het parool uit: „Proletariërs, aller landen, vereenigt U”.

Heeft het internationale socialisme aan den wetenschappelijken arbeid van Marx ontzaglijk veel te danken, het nationale Duitsche socialisme is zeer veel verschuldigd aan het propagandistische, agitatorische werk van Lassalle. Het licht, dat de eerste ontstak in de hoofden der arbeiders, ontstak de tweede in hun harten en deswegen is hij door de arbeiders van zijn land vereerd met een bijna aandoenlijke liefde. De eerste Internationale, door Marx in 1864 opgericht, ging ten gronde, omdat zij niet steunde op krachtige, nationale partijen; de stichting eener sociaal-democratische partij is het groote werk geweest van Lassalle's korte leven, waaraan hij gaf gansch zijn ontembare levenskracht, zijn vlammend redenaarstalent, zijn onuitputtelijk uithoudingsvermogen, zijn ijzeren wil en ook zijn opofferende menschenliefde, waarvan hij ten slotte, nog op zeer jeugdigen leeftijd, zelf het slachtoffer werd. Uit zijn ballingsoord wees Marx

met zijn profetische woorden den proletariërs aller landen het groote *doel*; temidden van de Duitsche arbeiders zelve, in dagelijksch verkeer met hen, wees Lassalle hun den eenigen weg: de vorming van een massabeweging, de stichting eener zelfstandige politieke arbeiderspartij, welker naastbij liggend doel moest zijn gericht op de verovering van het algemeen kiesrecht. Hoort, hoe hij hen daartoe in zijn suggestieve taal aanspoort:

„Organiseert U als een algemeene Duitsche arbeidersvereniging tot het voeren eener wettige en vreedzame, maar onvermoeide, onophoudelijke agitatie voor de invoering van het algemeene en directe kiesrecht in alle Duitsche landen. Plant dezen roep voort in elke werkplaats, in elk dorp, in elke hut. Mogen de stedelijke arbeiders hun hooger inzicht en hun hoogere ontwikkeling op de landelijke arbeiders laten overstroomen. Debatteert, discussieert overal, dagelijks, onophoudelijk, in vreedzame openbare vergaderingen, zoowel als in particuliere bijeenkomsten, over de noodzakelijkheid van het algemeen kiesrecht. Hoe meer de echo uw stem millioenenenvoudig weerkaatst, des te sterker zal haar druk zijn. Herhaalt dagelijks, onvermoeid hetzelfde, telkens hetzelfde, steeds hetzelfde. Hoe meer het wordt herhaald, des te meer grijpt het om zich heen, des te geweldiger wordt zijn macht. Alle kunst van practische resultaten bestaat hierin, alle kracht immer op één punt — op het belangrijkste punt — te concentreren en niet naar rechts, noch naar links te zien. Kijkt niet naar rechts, noch naar links, weest doof voor alles, wat niet algemeen kiesrecht heet of er mee in verband staat of er toe leiden kan. Als gij dezen roep — wat U binnen weinige jaren gelukken kan — werkelijk voortgeplant hebt in de 89 tot 96 procent der bevolking, die de arme en onbemiddelde klassen der maatschappij uitmaken, dan zal men, weest daaromtrent niet bezorgd, Uwen wensch niet langer weerstaan. Dit is het teeken, dat gij moet planten. Dat is het teeken, waarin gij zult overwinnen. Er is geen ander voor U.”

Aanvankelijk ging ieder der twee richtingen, de Internationale van Marx en de meer Duitsch-nationale van Lassalle, haar eigen weg. Tot de vurigste apostelen van de eerste richting behoorden met Marx o.a. Liebknecht en Bebel, terwijl na den dood van Lassalle de leiding van diens partij werd overgedragen aan Von Schweizer. Laatstgenoemde verloor geleidelijk terrein, zoodat de aanhangers van het internationale socialisme in Augustus 1868 in Eisenach een

eigen congres bijeenriepen om zich daar te constitueeren tot een zelfstandige sociaal-democratische arbeiderspartij. In dit congres kwam het eerste sociaal-democratische beginsel en strijdprogram tot stand, het bekende Eisenacher program, waarvan hier in het kort een samenvatting:

- I. De sociaal-democratische arbeiderspartij streeft naar het oprichten van den vrijen volksstaat.
- II. Ieder lid der sociaal-democratische arbeiderspartij verplicht zich met alle kracht te strijden voor de volgende beginselen:
 1. De hedendaagsche politieke en sociale toestanden zijn in de hoogste mate onrechtvaardig en dus met de meeste kracht te bestrijden;
 2. De strijd voor de bevrijding der arbeidersklasse is niet een strijd voor klassevoorrechten, maar voor gelijke rechten en gelijke plichten en voor de afschaffing van iedere klassenheerschappij;
 3. De economische afhankelijkheid van de arbeiders van den kapitalist vormt den grondslag der slavernij in elken vorm en daarom streeft de sociaal-democratische partij er naar met afschaffing der bestaande productiewijze (het loonstelsel) door gemeenschappelijken arbeid iederen arbeider de volle arbeidsopbrengst te verzekeren;
 4. De politieke vrijheid is de meest onmisbare voorwaarde tot economische vrijmaking van de arbeidersklasse. Het sociale vraagstuk is dus onafscheidbaar van het politieke vraagstuk, de oplossing daarvan afhankelijk en slechts mogelijk in den democratischen staat;
 5. Overwegende, dat politieke en economische vrijmaking der arbeidersklasse slechts mogelijk is, als zij gemeenschappelijk en eendrachtig den strijd voert, geeft de sociaal-democratische arbeiderspartij een organisatie, die het aan elk individu mogelijk maakt zijn invloed tot welzijn der gemeenschap geldend te maken;
 6. Overwegende, dat de bevrijding van den arbeid noch een plaatselijke, noch een nationale, maar een sociale taak is, die alle landen, waarin een moderne maatschappij bestaat, omvat, beschouwt de sociaal-democratische arbeiderspartij, voor zoover de vereenigingswetten het toestaan, zich als een tak van de internationale arbeidersassociatie, welker streven zij ook als haar streven beschouwt.
- III. Als de eerste eischen der sociaal-democratische arbeiderspartij moeten gelden:
 1. Algemeen, gelijk, direct en geheim kiesrecht aan alle mannen van het twintigste levensjaar af;
 2. Invoering van de directe wetgeving door het volk;
 3. Opheffing van alle voorrechten van stand, bezit, geboorte en geloof;

4. Oprichting van volksverdediging in de plaats der staande legers;
5. Scheiding van kerk en staat en scheiding van school en kerk;
6. Verplicht onderwijs in volksscholen en kosteloos onderwijs in alle openbare inrichtingen van ontwikkeling;
7. Onafhankelijkheid van de rechtspraak; invoering van jury-rechtbanken;
8. Afschaffing van pers- en vereenigingswetten; invoering van den normalen arbeidsdag; beperking van vrouwenarbeid en verbod van kinderarbeid;
9. Afschaffing van alle indirecte belastingen en invoering van een eenige directe progressieve inkomstenbelasting en successiebelasting;
10. Staatshulp aan coöperaties en staatscrediet voor vrije productieve genootschappen onder democratische waarborgen.

Het uitbreken van den Fransch-Duitschen oorlog, die in Deutschland de nationale hartstochten tegen Frankrijk opzweepte, hield de ontwikkeling beider richtingen korten tijd tegen. De partij der Internationale verklaarde zich aanstonds heftig tegen den krijg. In den rijksdag zochten Liebknecht en Bebel hun kracht aanvankelijk in onthouding; Von Schweizer stemde echter voor de oorlogscredieten. Met het uitroepen van de republiek in Frankrijk veranderde evenwel de onthoudingstactiek van Bebel en Liebknecht in een scherpe oppositie: fel protesteerden zij namens de Deutsche sociaal-democratie tegen de annexatie van Elzas-Lotharingen, hetgeen hun twee jaar kerkerstraf kostte. „Aan de Fransche regeering — zei een manifest van de sociaal-democratische partij — moet een eervolle vrede worden toegestaan. Het is de plicht van het Deutsche volk, het is zelfs in zijn eigen belang, de Fransche republiek een eervollen vrede te geven. Dat is vooral de plicht van de Deutsche arbeiders, voor wie de eenheid der belangen tusschen het Deutsche en het Fransche volk tot een heilige overtuiging is geworden, die in de Fransche arbeiders slechts hun broeders zien, die met hen hetzelfde lot deelen en naar hetzelfde doel streven. Het is volstrekt noodzakelijk, dat de partij onmiddellijk in alle plaatsen de meest indrukwekkende uitingen van het volk tegen de annexatie van Elzas-Lotharingen en voor een eer-

vollen vrede met de Fransche republiek in het leven roept."

Bij de verkiezingen van 1874 bleek, dat het zaad van het socialisme in Duitschland wortel begon te schieten; de twee richtingen kregen samen 350.000 stemmen, ieder ongeveer evenveel. Door de indeeling van de districten waren van de negen gekozen socialistische afgevaardigden 3 Lassalleanen en 6 Marxisten. Het was toen voor de leiders duidelijk, dat eenheid een gebiedende noodzakelijkheid was geworden; van beide kanten deed men zooveel water in den wijn, dat de eenheid tot stand kwam in het congres van Gotha (1875), waar tegelijkertijd het program van Gotha werd geredigeerd, het program, dat zestien jaar lang de grondwet van de Deutsche sociaal-democratie is geweest. Het volgt hieronder:

- I. De arbeid is de bron van alle rijkdom en van alle beschaving en daar algemeen nut brengende arbeid slechts door de maatschappij mogelijk is, zoo behoort aan de maatschappij, dat wil zeggen aan alle leden, het geheele arbeidsproduct, bij algemeenen arbeidsplicht, naar gelijk recht, iedereen naar zijn redelijke behoeften. In de hedendaagsche maatschappij zijn de arbeidsmiddelen monopolie der kapitalistenklasse; de daardoor bepaalde afhankelijkheid der arbeidersklasse is de oorzaak der ellende en der knechtschap in alle vormen. De bevrijding van den arbeid eischt de verandering der arbeidsmiddelen in gemeenschapsgoed der maatschappij en de genootschappelijke regeling van den gezamenlijken arbeid, met gemeenschappelijk gebruik en rechtvaardige verdeling van de opbrengst van den arbeid. De bevrijding van den arbeid moet het werk der arbeidersklasse zijn, tegenover welke alle andere klassen slechts één reactionaire massa zijn;
- II. Van deze beginselen uitgaande poogt de socialistische arbeiderspartij van Duitschland met alle wettelijke middelen te verkrijgen den vrijen staat en de socialistische maatschappij, de verbreking van de ijzeren loonwet door afschaffing van het stelsel van loonarbeid, de opheffing der uitbuiting in elken vorm en het wegnemen van alle sociale en politieke ongelijkheid. De socialistische arbeiderspartij van Duitschland, ofschoon in de eerste plaats op nationaal terrein werkend, is zich bewust van het internationale karakter der arbeidersbeweging en is vastbesloten alle plichten, welke hierdoor aan de arbeiders zijn opgelegd, te vervullen om de verbroedering van alle menschen tot waarheid te maken;
- III. De socialistische arbeiderspartij van Duitschland eischt, om de op

lossing van het sociale vraagstuk voor te bereiden, de oprichting van socialistische productieve genootschappen met staatshulp onder de democratische controle van het arbeidende volk. De productieve genootschappen moeten voor industrie en landbouw in zulk een omvang in het leven worden geroepen, dat uit die genootschappen de socialistische organisatie van den gemeenschapsarbeid ontstaat.

De socialistische arbeiderspartij eischt als grondslag van den staat:

1. Algemeen, gelijk, direct en geheim kiesrecht voor alle staatsburgers van 20 jaar en daarboven; de stembag moet op een feestdag vallen;
2. Directe wetgeving door het volk, beslissing over oorlog of vrede door het volk;
3. Algemeene weerbaarheid. Volksverdediging in plaats van de staande legers;
4. Afschaffing van alle uitzonderingswetten, n.l. de perswetten, de wetten voor vergaderingen en vereenigingen, in het algemeen van alle wetten, die de vrije uiting van meening en het vrije denken en onderzoek belemmeren;
5. Rechtspraak door het volk. Kosteloze rechtspleging.
6. Algemeene en gelijke opvoeding door den staat. Algemeene schoolplicht, kosteloos onderwijs in alle onderwijsinstellingen;
7. Het proclameeren van den godsdienst tot privaatzak.

De socialistische arbeiderspartij eischt in de bestaande maatschappij:

1. De meest mogelijke uitbreiding der politieke rechten en vrijheden in den geest der bovenstaande eischen;
2. Een enkele progressieve inkomstenbelasting voor staat en gemeente in plaats van alle bestaande indirecte belastingen, die op het volk drukken;
3. Onbeperkt vereenigingsrecht;
4. Een normaal arbeidsdag overeenkomende met de maatschappelijke behoeften;
5. Verbod van kinderarbeid en vrouwenarbeid, die nadeelig is voor de gezondheid;
6. Beschermingswetten voor leven en gezondheid der arbeiders, sanitaire controle van de arbeiderswoningen; toezicht op de mijnen, fabrieks-, werkplaats- en huisindustrie door ambtenaren, die door de arbeiders worden gekozen;
7. Regeling van den gevangenisarbeid;
8. Volledig zelfbestuur voor alle arbeidershulp- en ondersteuningskassen.

Marx zelf heeft op dit program een meedoogenlooze critiek geoefend. In een brief aan een vriend, Wilhelm Bracke, gaf hij uiting aan die critiek; niet alleen arbeid is de bron van allen rijkdom, doch ook de natuur; de arbeidsmiddelen

zijn niet alleen een monopolie van de kapitalisten, doch ook van de grondbezitters; het program legde den nadruk op de verdeeling der verbruiksartikelen, doch de verdeeling was niet los te maken van de productie zelve; ten slotte trof een belangrijk deel van Marx' critiek de zin uit het program, dat tegenover de arbeidersklasse alle andere klassen samen één reactionaire massa zijn; de kleine industrieelen zijn b.v. niet reactionair en ook is de bourgeoisie niet altijd reactionair. Wij moeten het kortheidshalve hierbij laten, doch de aangehaalde meeningsverschillen toonen aan, dat de theoretische meeningsverschillen tusschen de Marxisten en de Lassalleanen geenszins werden opgeheven met het totstandkomen van de eenheid tusschen de twee socialistische fracties. De eenheid in Duitschland ging echter Liebknecht boven alles en aan haar offerde hij gaarne verschillen van theoretischen aard. De toekomst gaf bovendien Marx gelijk; het latere program van Erfurt, dat in 1891 tot stand kwam, werd geheel in zijn geest geformuleerd.

Tegen de nu eensgezinde socialistische partij begon de regeering in den persoon van Bismarck zeer krachtig op te treden. Wij maakten reeds melding van de gevangenisstraffen van Bebel en Liebknecht. Twee aanslagen op den keizer, waarmede de socialistische partij niets uitstaande had, waren voor de regeering aanleiding bij den rijksdag op 20 Mei 1878 een uitzonderingswet in te dienen; toen de rijksdag weigerde, schreef Bismarck verkiezingen uit, die hem de gewillige meerderheid opleverden. Op 21 October kwam de bekende socialistenwet tot stand. Zij bepaalde in de eerste paragraaf, dat vereenigingen, die door sociaal-democratisch, socialistisch of communistisch streven beoogden de bestaande maatschappelijke orde ten val te brengen, moesten worden verboden. Vergaderingen, die de openbare orde bedreigden, werden verboden en wanneer viel aan te nemen, dat vergaderingen bedoeld waren eenig socialistisch streven te bevorderen, dienden zij terstond te worden verboden. Met de ontbinding en het verbod er van was de

politie belast. Socialistische geschriften moesten worden verboden, bladen opgeheven. Verboden geschriften moesten daar, waar zij ter verspreiding werden gevonden, in beslag worden genomen en onbruikbaar gemaakt. Het inzamelen van bedragen ter bevordering van eenig socialistisch streven werd verboden. Overtreders dezer verboden werden met zeer zware straffen bedreigd.

Zijn doel, de verdelging en uitroeijing van de socialistische denkbeelden in Duitschland, heeft Bismarck niet bereikt. Het bloed der martelaren werd ook in dit geval het zaad der kerk. In zeer groote hoeveelheden werden de in het buitenland gedrukte manifesten, kranten en tijdschriften Duitschland binnengesmokkeld en daar door vertrouwde handen verspreid, vaak onder de oogen van de om den tuin geleide censuur. De socialistenwetten smeedden de Duitsche sociaal-democratie tot een ijzeren keten aaneen, waarop de tegenstanders zich de tanden stuk beten. De wetten vielen in Januari 1890. Bij de daarop volgende verkiezingen kreeg de sociaal-democratie 1.427.298 stemmen. Goliath was door David geveld. Bismarck ging heen.

Na den val van de socialistenwetten, het heldentijdperk van de Duitsche sociaal-democratie, ontstond de behoefte aan een nieuw, scherp gepreciseerd partijprogram, dat rekening hield met de gevolgen van de industrieele revolutie, die in Duitschland na 1870 met zeer groote sprongen was gegaan, en waaruit de onhoudbaar geworden stellingen van het program van Gotha (o.m. de ijzeren loonwet van Lassalle, de coöperatieve productievereenigingen met staats-hulp, de ééne reactionaire massa tegenover de arbeidersklasse) waren weggelaten. Volledigheidshalve laten wij dit program, dat van Erfurt, hetwelk sedert 1891 het klassieke program van de Duitsche sociaal-democratie is gebleven, hier onverkort volgen:

- I. De economische ontwikkeling der burgerlijke maatschappij leidt noodzakelijk tot den ondergang van het kleinbedrijf, hetwelk zijn grondslag vindt in des arbeiders bijzonderen eigendom van zijn pro-

ductiemiddelen. Zij scheidt den arbeider van zijn productiemiddelen af en verandert hem in een niet bezittenden proletariër, terwijl de productiemiddelen het monopolie worden van een betrekkelijk gering aantal kapitalisten en groote grondbezitters.

Hand in hand met deze monopoliseering van de productiemiddelen gaat de verdringing der versnipperde kleine bedrijven door zeer groote ondernemingen, gaat de ontwikkeling van het werktuig tot de machine, gaat een reusachtige toeneming der productiviteit van den menschelijken arbeid. Doch alle voordeelen dezer vervorming worden door de kapitalisten en door de groote grondbezitters gemonopoliseerd. Voor het proletariaat en voor de naar beneden zinkende middenin zich bevindende lagen — kleine burgers en boeren — beteekent zij toenemende vermeerdering der onzekerheid, van het bestaan, der ellende, der onderdrukking, der dienstbaarheid, der vernedering, der uitzuiging.

Steeds grooter wordt het aantal der proletariërs, steeds uitgebreider het leger der overbodige arbeiders, steeds scherper de tegenstelling tusschen exploiteerenden en geëxploiteerden, steeds verbitterder de klassenstrijd tusschen bourgeoisie en proletariaat, die de moderne maatschappij in twee vijandelijke legers splitst en het gemeenschappelijk kenmerk van alle industriele landen uitmaakt.

De afgrond tusschen bezittenden en niet bezittenden wordt nog vergroot door de in den aard der kapitalistische wijze van voortbrenging liggende crisissen, welke steeds omvangrijker en schadelijker worden, de algemeene onzekerheid tot den normalen toestand der maatschappij maken en het bewijs leveren, dat de productieve krachten aan de hedendaagsche maatschappij boven het hoofd zijn gegroeid, dat de bijzondere eigendom van productiemiddelen onverenigbaar is geworden met hun doeltreffende aanwending en volledige ontwikkeling.

De bijzondere eigendom van productiemiddelen, welke voorheen het middel was om den voortbrenger den eigendom van zijn product te verzekeren, is thans het middel geworden om boeren, handwerkers en kleinhandelaren te onteigenen, en de niet-arbeiders — kapitalisten, groote grondbezitters — in het bezit van het product van de arbeiders te stellen. Slechts de vervanging of overgang van den kapitalistischen bijzonderen eigendom van productiemiddelen — den grond, mijnen en groeven, grondstoffen, werktuigen, machines, middelen van verkeer — in maatschappelijken eigendom, en de overgang der warenproductie in socialistische, voor en door de maatschappij gedreven productie, kan bewerken, dat het bedrijf op groote schaal, en de steeds toenemende productiviteit van den maatschappelijken arbeid, voor de tot dusver geëxploiteerde klassen in plaats van een bron van ellende

en onderdrukking tot een bron van hoogste welvaart en van algemeene harmonische volmaking zal worden.

Deze maatschappelijke vervorming beteekent de bevrijding, niet alleen van het proletariaat, maar van de geheele menschheid, die onder de tegenwoordige toestanden lijdt. Deze bevrijding kan echter slechts het werk der arbeidersklasse zijn, omdat alle andere klassen, niettegenstaande haar onderlinge geschillen, op de basis staan van den bizonderen eigendom van productiemiddelen en het behoud van de grondslagen der tegenwoordige maatschappij tot gemeenschappelijk doel hebben.

De strijd der arbeidersklasse tegen de kapitalistische uitzuiging is noodzakelijkerwijze een staatkundige strijd. De arbeidende klasse kan zonder staatkundige rechten haar economischen strijd niet voeren en haar economische organisatie niet verwezenlijken. Zij kan den overgang der productiemiddelen in het bezit van de gemeenschap niet tot stand brengen, zonder in het bezit der staatkundige macht te zijn geraakt.

Dezen strijd der arbeidersklasse tot een bewuste en van één plan uitgaanden kamp te vervormen, en hem zijn noodwendig doel aan te wijzen — dat is de taak der sociaal-democratische partij.

De belangen der arbeidersklasse zijn in alle landen met kapitalistische wijze van voortbrenging dezelfde. Met de uitbreiding van het wereldverkeer en de productie voor de wereldmarkt wordt de toestand der arbeiders van elk land steeds meer afhankelijk van den toestand der arbeiders in de andere landen. De vrijmaking der arbeidersklasse is dus een werk, waarbij de arbeiders van alle beschaaftde landen gelijkelijk belang hebben. In deze betuiging gevoelt en verklaart Duitschlands sociaal-democratische partij zich een met de arbeiders van alle overige landen, die zich van hun klasse bewust zijn.

Duitschlands sociaal-democratische partij voert dus geen strijd voor nieuwe klassevoorrechten, maar voor de opheffing der klassenheerschappij en der klassen zelven, alsmede voor gelijke rechten en gelijke plichten van allen, zonder onderscheid van geslacht of afstamming. Van dit standpunt bestrijdt zij in de tegenwoordige maatschappij niet slechts de exploitatie en de onderdrukking der loonarbeiders, maar elken vorm der exploitatie en der onderdrukking, onverschillig of deze tegen een klasse, een partij, een geslacht of een ras is gericht.

II. Van deze hoofdbeginselen uitgaande eischt Duitschlands sociaal-democratische partij in de naaste toekomst:

1. Algemeen gelijk, rechtstreeksch en geheim kies- en stemrecht van alle ingezetenen boven twintig jaren, zonder onderscheid van geslacht; een evenredig kiesstelsel, en tot de invoering daarvan wet-

- telijke nieuwe indeeling der kiesdistricten na elke volkstelling, tweejaarlijksche aftreding der wetgevende lichamen; de verkiezingen en stemmingen op een wettelijken rustdag te stellen; schadeloosstelling voor de afgevaardigden; opheffing van elke beperking der staatkundige rechten behalve bij onder curateelestelling;
2. Rechtstreeksche wetgeving door het volk volgens het recht van initiatief en referendum; zelfbepaling en zelfbestuur des volks in rijk, staat, provincie en gemeente; verkiezing der overheid door het volk, verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid der overheid; jaarlijksche goedkeuring der belastingen;
 3. Opleiding tot algemeene weerbaarheid; volksweerbaarheid in de plaats der staande legers; beslechting over oorlog en vrede door de volksvertegenwoordiging; beslechting van alle internationale geschillen langs den scheidsrechterlijken weg;
 4. Afschaffing van alle wetten, waardoor de vrije uiting van gedachte en het recht van vereeniging en vergadering worden beperkt of onderdrukt;
 5. Afschaffing van alle wetten, waardoor de vrouw staats- of burgerrechtelijk beneden den man wordt gesteld;
 6. De godsdienst moet de zaak zijn van ieders persoonlijke overtuiging. Afschaffing van elke besteding van door allen bijeengebrachte gelden voor kerkelijke godsdienstige doeleinden. De kerkelijke en godsdienstige gemeenschappen moeten als bijzondere vereenigingen worden beschouwd, die haar aangelegenheden volkomen zelfstandig regelen;
 7. Neutraliteit der school; verplicht bezoek der openbare volkscholen; kosteloosheid van het onderwijs, van de leermiddelen en van de opleiding in de openbare volksscholen; alsmede in de hogere scholen voor die mannelijke en vrouwelijke scholieren, die blijkens hun aanleg en bekwaamheid voor hogere ontwikkeling geschikt worden geacht;
 8. Kostelooze rechtspraak en rechtsbijstand; rechtspraak door bij volksstemming gekozen rechters; hooger beroep in strafzaken; schadeloosstelling voor onschuldig aangeklaagden, preventief inhechtenisgenomenen en veroordeelden; afschaffing der doodstraf;
 9. Kostelooze geneeskundige hulp, verloskundige bijstand en geneesmiddelen hieronder begrepen; kostelooze begrafenis;
 10. Trapsgewijs klimmende inkomsten- en vermogensbelasting ter bestrijding van alle openbare uitgaven, zoover zij door belastingen moeten worden gedekt; verplichting tot eigen aangifte van inkomen en vermogen; successierecht trapsgewijs klimmend in verhouding tot het bedrag der nalatenschap en den graad der verwantschap; afschaffing van alle indirecte belastingen, tollen en

andere economische politieke maatregelen, waardoor de belangen der gemeenschap aan die eener bevoorrechte minderheid worden opgelegd.

III. Ter bescherming der arbeidersklasse eischt Duitschlands sociaal-democratische partij in de naaste toekomst:

1. Een doelmatige nationale en internationale arbeidersbeschermingswetgeving op de volgende grondslagen:
 - a. invoering van een normalen arbeidsdag van ten hoogste acht uren;
 - b. verbod van dienstarbeid voor kinderen beneden veertien jaar;
 - c. verbod van nachtarbeid, behalve voor die takken van nijverheid, welke uit hun aard, wegens technische redenen, of met het oog op de algemeene welvaart, nachtarbeid noodzakelijk maken;
 - d. een onafgebroken rusttijd van tenminste 36 uren in elke week voor iederen arbeider;
 - e. verbod van het truckstelsel (winkels, door de ondernemers gehouden).
2. Toezicht op alle bedrijven; onderzoek en regeling der arbeidsverhoudingen in stad en land door een rijksarbeidsbeurs, provinciale arbeidsbureaux en arbeidskamers, ingrijpende bedrijfshygiëne;
3. Wettelijke gelijkstelling der landbouwarbeiders en der dienstboden met de overige arbeiders; opheffing der verordeningen voor de dienstboden;
4. Bevestiging van het vereenigingsrecht;
5. Overneming der geheele arbeidersverzekering door het rijk, met toonevende medewerking der arbeiders aan het beheer.

Twaalf jaar socialistenwetten hebben er ongetwijfeld toe bijgedragen de massa der aanhangers van de Duitse sociaal-democratie te radicaliseeren. Een stelselmatige onderdrukking, geheel anders dan in Engeland, waar de arbeidersbeweging in de democratie kon leven en werken, had den arbeider van den staat doen vervreemden; een sociaal-democraat in Duitschland was een burger van den tweeden rang; de staat plaatste hem buiten de wet. De arbeiders kregen het gevoel te leven in een vreemd land, aan welks bestuur en cultuur zij geen deel hadden en voor welks lot zij geenerlei verantwoordelijkheid droegen. „De arbeiders hebben geen vaderland”. Speciaal werd dit besef levendig, toen Bismarck door zijn uitzonderingswetgeving iederen

sociaal-democraat zijn burgerrechten ontnam. De socialistenwetten hebben op de geestesgesteldheid van de Deutsche sociaal-democratie een zeer bijzonder stempel gedrukt, echter niet in elk opzicht dien voortreffelijken invloed gehad, dien men er algemeen aan toeschrijft. Zonder twijfel is de partij in dit romantisch-heroïsch tijdvak sterk gegroeid en zij dankt er aan de vaste aaneengeslotenheid, waar men haar ook nog kort geleden om kon benijden en die tot in onze dagen een der sterkste pijlers is, waarop zij is gegrondvest, doch tevens miste zij in die dagen en mist ook nog heden die steunpunten, die b.v. de kracht vormen van de Engelsche arbeidersbeweging (b.v. het doordringen van de burgerlijke partijen door de Fabians met socialistische denkbeelden).

Tot het uitbreken van den oorlog was Deutschland het land, waar het als een bijzondere schande gold sociaal-democraat te zijn. Terwijl in andere landen sociaal-democraten in het bestuur van staat, provincies of gemeenten invloed oefenden en daar in den strijd van iederen dag werkten aan de zoo hoog noodige scholing van het proletariaat, was het in Deutschland en speciaal in Pruisen voor een sociaal-democraat onmogelijk zelfs nachtwaker of lantaarnopsteker te zijn. Nergens ter wereld, schier, waren de haat en de verachting van het burgerdom tegen de sociaal-democratie grooter dan in Deutschland. De wisselwerking bleef niet uit. Hield de regeering, ook na de opheffing van de socialistenwetten, iederen socialist voor een misdadiger, omgekeerd beschouwde de sociaal-democratie de regeering en haar apparaat als een verzameling van lieden, met wie ieder persoonlijk contact beneden haar waardigheid was. Beweerden de burgerlijke partijen, dat de socialisten landverraders waren, ieder oogenblik bereid het vaderland te verkoopen aan Frankrijk of Rusland, omgekeerd verkondigde de sociaal-democratie, dat vaderlandsliefde in den mond der burgerlijke partijen niets anders was dan huichelarij en slechts diende om het naakte kapitalistische eigenbelang te

bedekken. Aan den eenen kant werd het de Duitsche sociaal-democratie belet positief werk te doen, aan den anderen kant zag iedere rechtgeaarde sociaal-democraat in positief werk een bijdrage om den gesmaden klassenstaat te schragen en de komst eener nieuwe maatschappij en de uiteindelijke overwinning der arbeiders te vertragen.

Eenigszins getemperd is dit radicalisme door de opkomst van de vakbeweging in Duitschland, die in tegenstelling tot Engeland achter de politieke partij is aangekomen. Economisch verklaarbaar, omdat de industriele ontwikkeling in Duitschland zooveel later begon. In Engeland, Duitschland industrieel ver vooruit, bestond reeds een sterke vakbeweging, toen de politieke organisatie van het proletariaat werd geboren. In Duitschland was de ontwikkeling precies andersom; daar heeft de vakbeweging zich niet zonder strijd tegen de politieke partij moeten doorzetten. Kon een Bebel er zich op beroepen nimmer in aanraking te zijn geweest met een lid van de regeering, voor den vakbondsbestuurder kwam het er op aan een zoo nauw mogelijk contact te onderhouden met den werkgever. Door het optreden van de vakbeweging als zelfstandige macht veranderden geleidelijk de opvattingen van de Duitsche sociaal-democratie. Tegenover de opvatting, dat het minder aankwam op zetels in het parlement dan op stemmen-aantal buiten het parlement, dat parlementaire resultaten van geringer beteekenis waren dan buitenparlementaire actie, kwam de opvatting, dat de beste agitatie was het doen van positief werk.

Het radicalisme was bovendien in de hand gewerkt door de tachtiger crisisjaren, die zoowel Duitschland als Engeland fel teisterden. Het einde van het kapitalisme scheen velen nabij; Bebel sprak van den naderenden Kladderadatsch. Doch het kapitalisme bleek, vooral in de overzeesche gewesten, nog over ontzaglijke reserves en expansiemogelijkheden te beschikken. Het Engelsche kapitalisme, ofschoon van zijn wereldmonopolie beroofd en niet langer de eenige werkplaats van de wereld, herstelde zich en ook het

Duitsche kapitalisme sloeg na de crisisjaren breed de vleugelen uit. De socialistische theorie onderging van deze veranderingen vanzelfsprekend den invloed. In Engeland verkondigden de Fabiërs, zooals wij in een vorig hoofdstuk hebben gezien, tegenover de revolutionairen van de Social Democratic Federation hun theorie van den geleidelijken overgang van het kapitalisme naar het socialisme.

Van de nieuwe richting op het Europeesche vasteland werd Ed. Bernstein de aanvoerder. Aan de hand van statistisch materiaal toonde hij niet alleen de onhoudbaarheid van bepaalde stellingen uit het Erfurter program aan, o.m. de eerste stelling over den ondergang van het kleinbedrijf, doch hij waarschuwde uitdrukkelijk tegen de z.g. catastrophentheorie, de leer van de onvermijdelijke ineenstorting van het kapitalisme, hetwelk o.m. door Bebel in Duitschland met groot succes in de sociaal-democratische partij was gepropageerd. Zoowel het eene als het andere standpunt is belangrijk. Duitschland, ofschoon het algemeen kiesrecht er bestond, was een volledige autocratie gebleven. Weliswaar stelde de sociaal-democratie aan de staatsmacht haar positieve eischen — de vermelde programma's zijn er het voorbeeld van —, doch de verwezenlijking dier eischen werd haar onmogelijk gemaakt. De partij en haar aanhangers werden noodzakelijkerwijs den kant van het critisch-negatieve uitgedrongen, zoodat men de revolutie als de eenige mogelijkheid tot ingrijpende hervormingen beschouwde. In tegenstelling tot Bebel leefde Bernstein echter in een land — Engeland —, waar de rechten van de democratie in de grondwet vast lagen verankerd en waar hij de practische resultaten van het werk-van-iedereen-dag met eigen oogen had aanschouwd en leeren waardeeren. Het program van Erfurt was opgesteld, toen de crisis haar dieptepunt van 1890 naderde; de stellingen van Bernstein werden geformuleerd, toen de crisis achter den rug was en betere tijden voor de arbeidersbeweging in het vooruitzicht lagen. Bernstein redde de socialistische theorie van een

dreigende verstarring; hij gaf aan het reformisme den theoretischen ondergrond, dien het behoefde.

Echter gaf het radicalisme zich niet aanstonds gewonnen. Er gingen in Duitschland vele stemmen op om den reformist uit te werpen. In latere geschriften heeft Bernstein erkend, dat de langdurige ballingschap hem van de Duitsche toestanden eenigszins had doen vervreemden; menige uitlating zou hij later, bij meer contact, een minder scherp vorm hebben gegeven. De ontwikkeling heeft Bernstein evenwel wat het algemeen beginsel betreft volkomen gelijk gegeven. De pennen, door zijn Londensche geschrift — later in boekvorm verschenen *De voorwaarden van het socialisme en de taak der sociaal-democratie*, Nederlandsche vertaling van J. F. Ankersmit — in heftige beweging gebracht, rusten sedert lang. In het internationaal congres van Amsterdam (1904) met meerderheid van stemmen nog veroordeeld, zegevierde Bernstein's revisionisme in bijna alle landen, waar de politieke evolutie of revolutie de sociaal-democratie voor de noodzakelijkheid der regeeringsverantwoordelijkheid plaatste.

Nog een enkele opmerking over de positie van de Duitsche sociaal-democratie voor den oorlog. Machtig was zij ongetwijfeld, doch op de politiek van het keizerlijke Duitschland had zij ondanks haar indrukwekkende sterkte geen invloed van beteekenis. De debatten in het congres van Dresden (1903), waar Bernstein's revisionisme met groote meerderheid werd veroordeeld, herhaalden zich in het internationaal congres van Amsterdam in 1904, culmineerend in het tweegevecht Jaurès—Bebel. Wat voor Duitschland geldt, misschien voor Duitschland geldt, zei Jaurès in zijn bestrijding van het Duitsche standpunt, geldt daarom nog niet voor de geheele Internationale. En hij hield den Duitschers voor: Door uw verkiezingscampagnes hebt gij schoone successen geboekt, een indrukwekkend partijorganisme gebouwd, doch op de groote problemen van uw land hebt gij geen invloed. En met hartstocht riep Jaurès uit: „Waar-

aan de wereld lijdt, wat allen volken van Europa met vrees vervult, dat is de politieke onmacht van de Duitsche sociaal-democratie. Gij zijt een groote, bewonderenswaardige partij, maar op de politiek van uw land hebt gij geen directen invloed."

Hoeveel waarheid er in de woorden van Jaurès stak, bleek in de dagen, die onmiddellijk aan het uitbreken van den wereldoorlog voorafgingen. Aller oogen, niet alleen die uit de socialistische wereld, waren op de Duitsche sociaal-democratie gevestigd. Wat zou zij doen om den steen, die reeds aan het rollen was, tot stilstand te brengen? Er was aanvankelijk hoop, dat de sociaal-democratie tegen den stroom in zou gaan. Op 23 Juli zond Oostenrijk zijn ultimatum aan Servië. Twee dagen later richtte het bestuur van de sociaal-democratische partij een hoofdzakelijk door Hugo Haase opgesteld manifest tot het Duitsche proletariaat:

„Nog dampen de akkers in den Balkan van het bloed der duizenden terechtgestelden, nog rooken de puinhoopen van verwoeste steden, vernielde dorpen, nog dolen hongerend werklooze mannen, weduwen en weezen door het land en reeds opnieuw maakt de door het Oostenrijksche imperialisme ontketende oorlogsfurie zich gereed om dood en verderf over Europa te verspreiden. Wanneer wij het drijven van de groot-Servische nationalistten veroordeelen, verdient tevens de lichtzinnige oorlogsprovocatie van de Oostenrijksch-Hongaarsche regeering 't scherpste protest. De eischen van deze regeering zijn immers zoo brutaal, dat zij, in de wereldgeschiedenis aan een zelfstandigen staat ongeëvenaard, er slechts op kunnen zijn berekend den oorlog juist uit te lokken. Het klassenbewuste proletariaat van Duitschland verheft uit naam van de menscheijkheid en de beschaving een vurig protest tegen het misdadig drijven dezer oorlogshiters. Het eischt gebiedend van de Duitsche regeering, dat zij druk oefent op de Oostenrijksche regeering om den vrede te bewaren en, wanneer de schandelijke oorlog niet valt te voorkomen, zich van iedere militaire inmenging te onthouden. Geen druppel bloed van een Duitschen soldaat mag worden geofferd aan den machtswaan der Oostenrijksche geweldhebbers en der imperialistische winstbelangen.

Partijgenooten, wij wekken u op door massavergaderingen onmiddellijk den onwankelbaren vredeswil van het klassenbewuste proletariaat tot uiting te brengen. Het huidige oogenblik is ernstiger dan ooit in de jongste wereldgeschiedenis. Uitstel is hier hoogst gevaarlijk! De wereld-

oorlog dreigt! De heerschende klassen, die u in vreedetijd knevelen, versachten, uitbuiten, willen u als kanonnenvleesch misbruiken. Overal moet het den machthebbers in de ooren klinken: Wij willen geen oorlog! Weg met den oorlog! Leve de internationale verbroedering der volken."

De Duitsche regeering nam echter haar maatregelen om de arbeiders tegen Rusland op te zweepen. In een bespreking over den politieken toestand, waarbij voor de sociaal-democraten Haase en Otto Braun tegenwoordig waren, kondigde zij het voornemen aan om Oostenrijk te helpen, wanneer na een oorlogsverklaring van Oostenrijk aan Servië Rusland tegen Oostenrijk zou optreden. Haase protesteerde; het verbond van Deutschland met Oostenrijk was een zuiver verdedigend verbond en wanneer Oostenrijk aanvallend tegen Servië optrad, had het bondgenootschap zijn kracht verloren. Van dit protest trok de regeering zich niets aan; den 31en Juli werd de oorlogstoestand afgekondigd, de mobilisatie gelast, de vrijheid van vergadering en pers opgeheven. In de nationalistische stemming werden de onzinnigste leugenberichten over Fransche bombardementen en bronnenvergiftiging, ook door vele sociaal-democraten, zonder meer geloofd. Op den eersten Augustus verklaarde Deutschland Rusland en Frankrijk den oorlog; 4 Augustus zou de rijksdag bijeenkomen om over de oorlogscredieten een beslissing te nemen. De geheele sociaal-democratische fractie, Liebknecht niet uitgezonderd, stemde voor de credieten.

Beter dan het geven van een eigen oordeel of veroordeel lijkt het ons te citeeren, wat een der meest vooraanstaande Duitsche sociaal-democraten, Ed. Bernstein,¹⁾ over de toenmalige houding der Duitsche sociaal-democratie heeft geschreven. „De krantenberichten over de diplomatieke gebeurtenissen, voorafgaande aan het uitbreken van den oorlog, bereikten mij, evenals de meeste politici, in de vacantie. Ik was in Engadin en kreeg maar zelden een betrouwbare

¹⁾ Ed. Bernstein. *Die Deutsche Revolution*.

Duitsche krant onder de oogen. Op grond van de houding der Servische regeering bij den geweldvrede van Boekarest en het gebruikmaken daarvan sterk tegen deze regeering ingenomen, was ik zeer geneigd geloof te schenken aan de tegen haar gerichte officieuze mededeelingen uit Berlijn en Weenen. Met dit vooroordeel kwam ik 31 Juli 1914 in Berlijn aan en twijfelde op 1 Augustus, toen het tot een oorlog kwam met Rusland, den beschermer van Servië, geen oogenblik, dat Rusland de eigenlijke aanstichter van den oorlog was. Ook hield ik het voor een uitgemaakte zaak, dat de eminente Jean Jaurès op aanstichting van Russische agenten was vermoord.... Alleen zoo kan ik het mij verklaren, dat ik in die dagen alle groote gezichtspunten vergat, die er tegen spraken, dat de sociaal-democratie door het toestaan van de oorlogscredieten aan de regeering van Wilhelm II zich beroofde van het groote politieke crediet, dat zij tot dat oogenblik bij de democratieën van Europa had genoten en dat in het gegeven geval een belangrijke actieve post voor het Duitsche volk had kunnen worden....".

En verder: „.....dit en nog vele andere dingen brachten mij tot de overtuiging, dat de sociaal-democratie door het toestaan der oorlogscredieten haar historische rol uit handen had gegeven en dit nog slechts kon goedmaken door bij het uitblijven van iedere ernstige vredesactie der Duitsche regeering geen verdere oorlogscredieten meer toe te staan".

De stemming bij de meerderheid in de partij verschilde maar weinig van die der ergste nationalisten. In een nieuwjaarsgroet aan zijn kiezers wenschte Scheidemann „allen den onbuigzamen wil om door te zetten tot de overwinning". De partij stuurde een aantal vertegenwoordigers naar het neutrale buitenland om aldaar de socialistische partijen tot een neutrale houding te bewegen. Scheidemann kwam naar Holland, waar hij met een aantal Nederlandsche sociaal-democraten contact zocht en verkreeg. De stilte, af en toe onderbroken door spottend hoongelach, waarmee Scheide-

mann werd aangehoord, moet hem te denken hebben gegeven over de opvattingen in Hollandsche socialistische kringen omtrent de houding der Duitsche socialisten en de gruwelen in België, door het Duitsche militarisme bedreven. In het tweede deel van zijn herinneringen zit Scheidemann over het resultaat van dit bezoek aan Holland nog al hoog te paard; het woord gruwelen schrijft hij er tusschen aanhalingssteekens: „Met het resultaat van mijn missie in Holland was men algemeen tevreden. Ik had evenwel te doen met zeer verstandige, ons bevriende partijgenooten, geef dus niet op over eigen verdiensten. Aanvankelijk waren mijn onderhandelingen eenigszins gecompliceerd, omdat ik de bij het debat gebruikte krantenartikelen en verklaringen moest laten vertalen. Maar na drie dagen las ik bijna evengoed Hollandsch als Duitsch”.

Intusschen nam in de fractie zelve het verzet tegen de oorlogspolitiek van de Duitsche regeering toe. Naar buiten bleek dit slechts weinig, daar het een vaste gewoonte in de fractie was om bij belangrijke stemmingen in den rijksdag, ondanks meningsverschillen, steeds gesloten op te treden. Op 2 December 1914 stemde Liebknecht als eenige sociaal-democraat tegen de nieuwe oorlogscredieten. In Maart 1915, bij de behandeling van de begrooting in den rijksdag, volgde Rühle dit voorbeeld en dertig leden van de minderheid verwijderden zich met Haase voor de stemming uit de zaal. In hetzelfde jaar, 19 Juni, verscheen van de hand van Haase, Bernstein en Kautsky *Das Gebot der Stunde*, de eisch van het oogenblik, „.....de Duitsche sociaal-democratie moet zich de vraag voorleggen, of zij zich kan vereenigen met de beginselen en de plichten, die haar als hoedster van de stoffelijke en geestelijke belangen van de Duitsche arbeidersklasse zijn opgelegd, dat zij wat het voortduren van den oorlog betreft aan den kant staat van hen, wier bedoelingen in de scherpste tegenstelling staan tot de verklaringen van onze rijksdagfractie van 4 Augustus 1914, waarin zij zeide, dat zij in overeenstemming met de Internationale iederen

veroveringsoorlog veroordeelt.... Wij betwijfelen niet, of onze partij zal de conclusies trekken uit haar parlementaire en buiten-parlementaire positie. Met de schoonste overleveringen van de sociaal-democratie staan de toekomst van ons volk op het spel, zijn welvaart en zijn vrijheid. Heeft onze partij niet de macht beslissingen te nemen, dan heeft zij toch tot taak als drijvende kracht de politiek voorwaarts te stuwen in de richting, die wij als de juiste hebben aangegeven."

Indien de meerderheid had geluisterd naar de minderheid, die over de bekwaamste theoretici beschikte, zou de latere splitsing van de partij zijn vermeden en, het is misschien niet te boud gesproken, de wereldgeschiedenis zou een anderen, voor de internationale sociaal-democratie beteren loop hebben genomen. Doch de stem van de oppositie werd, en in de partij zelve, en daarbuiten door de militaire autoriteiten gesmoord. Karl Liebknecht, na bij een demonstratie in Berlijn „Weg met den oorlog, weg met de regeering" te hebben geroepen, werd 1 Mei 1916 gearresteerd en in de gevangenis opgesloten. December 1916 deed de Duitsche regeering een vredesaanbod, dat door den hooghartigen overwinningstoon bij voorbaat tot mislukking was gedoemd. Januari 1917 deed de Amerikaansche president Wilson een vredesaanbod, hetwelk door Duitschland werd beantwoord met den verscherpten duikbootenoorlog en de deelneming aan den oorlog van Amerika aan de zijde der geallieerden tot gevolg had — het begin van het einde. Maart 1917 brak in Rusland de revolutie uit, de tsaar werd weggejaagd, Kerenski nam het bewind in handen. Wij kunnen de verleiding niet weerstaan hier over te nemen een deel van de redevoering van Haase in den rijksdag, aan deze gebeurtenis gewijd:

„Mijne Heeren, in Rusland heeft een groote demonstratie plaats gehad, waaraan een half millioen arbeiders hebben deelgenomen. Op een reusachtige vlag zag men het volgende beeld: Een Russische proletariër reikt zijn hand aan een Duitschen proletariër en daaronder staat: „Kameraad,

maak voort!" — Ja, maak voort! Dat is de roep, die van Rusland uitgaat naar de massa in Duitschland en Oostenrijk, naar de massa in Frankrijk en Engeland en in Italië en alleen daar, waar de massa voortmaakt, zullen wij het doel van ons verlangen bereiken, het einde van dezen afschuwelijken oorlog. De soldaten aan het front haten de in het vijandelijke kamp staande soldaten niet. De regeeringen brengen den vrede niet, alleen de volken zelf kunnen de boodschappers van den vrede zijn. Vergist U zich niet: in de harten van alle volken brandt de telkens oplaaiende gedachte: wij willen elkander niet dooden, wij willen elkander als broeders de hand reiken, wij willen geen moordwerktuigen produceren, wij willen voortaan met de kracht van onze handen en onze hoofden cultuurgoederen voortbrengen tot het welzijn van het eigen volk en tot een hoogere ontwikkeling van de geheele menschheid."

Toen de minderheid haar vredesactie binnen het partijverband onmogelijk werd gemaakt, besloot zij na zeer rijpe overweging over te gaan tot oprichting eener zelfstandige partij. In het begin van 1917 werd de Onafhankelijke sociaal-democratische partij van Duitschland gesticht, die alle richtingen van de minderheid, ook de communistisch georiënteerde Spartakus-groep, omvatte. „Het geldt — werd in een oproep gezegd — de volksmassa terug te brengen op den weg, dien Marx, Engels en Lassalle ons hebben gewezen en langs welken Bebel, Wilhelm Liebknecht en Singer ons jarenlang roemrijk hebben geleid. Hun werk niet alleen voort te zetten, maar ook tot hooger ontwikkeling te brengen tot verwezenlijking van de democratie en van het socialisme tot de definitieve bevrijding der menschheid van oorlogsverschrikking en oorlogsgruwel —, dat is onze taak”.

De oorlogsgebeurtenissen kunnen in dit korte bestek van zelfsprekend niet worden vermeld. Volstaan wij er mee te memoreeren, dat 2 October 1918 Hindenburg en Ludendorff een beroep deden op de Duitsche regeering de Entente zoo spoedig mogelijk een wapenstilstand voor te stellen; de keizer deed een laatste poging zijn kroon te redden door den liberalen prins Max von Baden en den sociaal-democraat Scheidemann tot ministers te benoemen. Dittmann en Liebknecht werden uit de gevangenis ontslagen. Haase hield in

den rijksdag op 23 October 1918 een rede, zijn laatste:¹⁾

„De wereldrevolutie, door dezen oorlog voorbereid, heeft een stormachtige ontwikkeling genomen. Oude Rijken storten ineen.... De kronen rollen over de straten, de kroon van den Bulgarenkoning Ferdinand, de kroon van tsaar Nicolaas, de kroon van den Oostenrijksch-Hongaarschen keizer. De kronen, die men reeds meende te grijpen, zijn als een fantoom verdwenen, de kronen van Finland, Kurland en Litauen. Overal om ons heen zullen republieken verrijzen en zou dan Duitschland alleen, omgeven door republieken, nog een kroondrager hebben of dragers van vele kronen en kroontjes?.... Het Duitsche volk zal niet ten onder gaan, — het zal niet ten onder gaan, hoe deze vrede er ook uitziet. Echter kan de redding van het Duitsche volk, uit zijn nood, uit zijn ellende, uit den ongehoorden druk niet komen van de thans nog bestaande maatschappij. Evenals het militarisme is incengestort, zoo zal ook spoedig het laatste uur van het kapitalisme slaan. Het oude gaat voorbij. Reeds daagt het glore van den nieuwen tijd. De uitbuiting van den mensch door den mensch zal ophouden; dan zal er nog slechts vrijheid en gelijkheid zijn. Van den moed en van den vasten wil der arbeiders, vooral van de Duitse arbeiders, maar ook van de arbeiders der andere landen, zal het afhangen, of deze de menschheid bevrijdende omwenteling spoedig komt of dat wij tot dat oogenblik nog moeilijke tijden zullen moeten doormaken. Wij hebben vertrouwen in de arbeiders. Wij zijn overtuigd, dat uit alle leed ten slotte toch zal voortkomen de volledige bevrijding van de menschheid.”

Enkele dagen later, op den negenden November 1918, was de revolutie in Duitschland een feit. De Deutsche monarchie behoorde tot het verleden. De Deutsche democratische republiek zette de eerste wankelende schreden op den langen, moeilijken weg.

De November-revolutie.

De opstand brak uit in Kiel. Op den vierden November 1918 rebelleerde de geheele marine. Kiel vormde een soldatenraad en benoemde den sociaal-democraat Noske tot gouverneur van de stad. De opstand breidde zich als een olievlek tot tal van andere steden uit, zoodat binnen enkele

¹⁾ Haase werd 7 November 1919 door de hand van een sluipmoordenaar geveld.

dagen het geheele Noordwesten in handen van de arbeiders en soldatenraden was. De keizer, die wijselijk Berlijn had verlaten, zat in het groote hoofdkwartier bij het front, doch weigerde op aandringen van Berlijn af te treden. Toen een ultimatum aan den keizer zonder bevredigend antwoord bleef, traden de socialistische ministers Scheidemann, Bauer, Ed. David, Aug. Muller en Rob. Schmidt uit de regeering. Na verdere aarzelingen van den keizer volgde 9 November de algemeene staking. Nog denzelfden dag droeg de rijkskanselier Max von Baden al zijn bevoegdheden over aan den sociaal-democraat Ebert. Scheidemann kondigde op het plein voor den rijksdag ten overstaan van een juichende en zingende menigte de Deutsche republiek af.

Er volgden moeilijke onderhandelingen tusschen de meerderheidssocialisten en de Onafhankelijke socialisten over de vorming van een voorloopige regeering, die echter ten slotte tot overeenstemming leidden; in het voorloopig kabinet van zes hadden zitting voor de meerderheidssocialisten Ebert, Scheidemann en Otto Landsberg, voor de Onafhankelijken Haase, Dittman en Emil Barth, welke laatste deel uitmaakte van de radicale Spartacus-groep, toen nog aangesloten bij de Onafhankelijken. De Onafhankelijken waren na het einde van den oorlog jammerlijk verdeeld; nu de meningsverschillen over de oorlogscredieten de gemoederen minder in beroering brachten, waren velen hunner leiders geneigd den strijdbijl te begraven en met de meerderheidssocialisten mede te werken aan de vestiging van de nieuwe republiek; anderen echter, tot wier leiders hoofdzakelijk Liebknecht en Rosa Luxemburg behoorden, hielden hoe langer hoe meer naar het communisme over en lieten zich intimideeren door de woeste Spartacus-groep, voor welke de arsenalen en geldladen van Moscou wijd openstonden.

Op 12 November richtten de zes socialistische ministers een oproep aan het Deutsche volk:

„De uit de revolutie voortgekomen regeering, welker politieke leiding zuiver socialistisch is, heeft als taak op zich genomen om het socialistisch

program te verwezenlijken. Zij kondigt thans reeds, met kracht van wet, het volgende af:

1. De staat van beleg wordt opgeheven;
2. Het recht van vereeniging en vergadering is niet meer beperkt, ook niet voor ambtenaren en arbeiders in staatsdienst;
3. De censuur, ook de theater-censuur, is opgeheven;
4. Meeningsuiting in woord en geschrift is vrij;
5. Er zal volledige godsdienstvrijheid heerschen;
6. Alle politieke veroordeelden krijgen amnestie. Hangende processen worden ingetrokken;
7. De bij het begin van den oorlog buiten werking gestelde sociale verzekering wordt hierdoor weer van kracht.

Voorts kondigde de oproep nog aan, dat uiterlijk 1 Januari 1919 de achturedag in werking zou treden en dat komende verkiezingen zouden plaats hebben volgens het gelijk, geheim, directe en algemeene kiesrecht voor alle mannen en vrouwen boven de 20 jaar op grondslag van evenredige vertegenwoordiging.

Inmiddels hadden verkiezingen voor de arbeiders- en soldatenraden plaats gehad: per duizend mannelijke en vrouwelijke arbeiders 1 lid van den arbeidersraad en per bataljon of gelijke formatie 1 lid van den soldatenraad. December 1918 kwam het eerste congres van de arbeiders- en soldatenraden van Duitschland, het eerste parlement van de Duitse revolutie, in Berlijn bijeen.

Het congres, dat een werkcongres zou moeten worden, weigerde om Liebknecht en Rosa Luxemburg, die in de *Rote Fahne* dagelijks voor de algemeene staking propaganda maakten, met adviseerende stem toe te laten.

Als een der eerste punten stond op de agenda de vraag, of men verkiezingen zou uitschrijven voor een nationale vergadering, of dat Duitschland nog voorloopig zou worden geregeerd naar het Russische voorbeeld van het radenstelsel. De meerderheidssocialisten waren voor spoedige verkiezingen. Scheidemann o.m. was tegen het duurzaam voortbestaan der raden, hetwelk „de volstrekt zekere ondergang van handel en industrie, de ontbinding van het Rijk en onafzienbaar leed voor ons volk” zou beteekenen; wilde men het geheele volk de verantwoordelijkheid laten dragen, dan

moest men het ook medezeggenschap geven; bij een zoo wanhopigen toestand kon één klasse niet alleen de verantwoordelijkheid dragen. De Onafhankelijken daarentegen stelden zich op het standpunt, dat zooals het parlementaire stelsel historische noodzakelijkheid van de burgerlijke democratie was geweest, het radenstelsel den regeeringsvorm van de socialistische maatschappij behoorde te zijn. Haase pleitte eveneens voor uitstel van verkiezingen, daar de tijd van voorbereiding te kort zou zijn om de kiezers behoorlijk over de problemen van het socialisme in te lichten: „Het lot van de jonge republiek mag niet bij de onwetende kiezers berusten”. Het congres besloot echter de verkiezingen te bepalen op 19 Januari 1919.

Eveneens zou de revolutie een begin maken met de socialisatie. Hilferding hield daarover in het congres een inleiding, waarbij hij de arbeidersbeweging voorhield de socialisatie niet te zien als een loonvraagstuk, maar als een ideaal. Voor socialisatie kwamen volgens hem in de eerste plaats in aanmerking de steenkoolindustrie en de industrie, die op het voortbrengen van massa-artikelen was ingesteld; de ont-eigende bezitters zouden worden schadeloos gesteld. Geleidelijk zou de socialisatie zich tot andere industrieën uitbreiden, later ook tot de banken, waarvoor de tijd in verband met de economische en financieele ontwrichting van Duitschland thans echter nog niet rijp werd geacht. Op het platteland kwam voor socialisatie het grootgrondbezit onmiddellijk in aanmerking.

Zes weken duurde de samenwerking tusschen meerderheidssocialisten en Onafhankelijken in de regeering; een goed stuk gemeenschappelijk constructief werk was volbracht en bij voortgezette samenwerking zou het vooruitzicht voor de verkiezingen zeker niet ongunstig zijn geweest. Doch buiten, tegen de poorten van het regeeringskasteel, rammeiden de communisten; de straten werden rood gekleurd van arbeidersbloed. Vereenigd zouden de twee socialistische partijen zich met meer kracht tegen het aanstors-

mende communisme hebben kunnen staande houden, doch verdeeld gaven zij èn aan het communisme, èn aan de van haar eerste angsten bekomen reactie een kans, waarvan beide maar al te goed hebben weten gebruik te maken. De verdeeldheid der arbeidersklasse zelve was het, die de Deutsche revolutie den zwaarsten slag toebracht. In de plaats der drie uitgetreden Onafhankelijke socialisten koos de centrale arbeiders- en soldatenraad de meerderheidssocialisten Loebe, Noske en Rudolf Wissell. Daar Loebe weigerde, werd het voorloopig bewind van 6 tot 5 ministers beperkt; Ebert kreeg binnenlandsche zaken, Landsberg financiën, Noske leger en vloot, Scheidemann buitenlandsche zaken en Wissell de sociale politiek.

De verhouding tusschen de meerderheidssocialisten in de regeering en de onafhankelijke socialisten in de oppositie werd in toenemende mate slechter. Een betrekkelijk nietig incident bracht Berlijn aan den rand van den burgeroorlog. Aan het hoofd van de Berlijnsche politie stond een zekere Eichhorn, een radicaal socialist, die wegens vermeende betrekkingen tot de uiterste linkerzijde door de meerderheidssocialisten sterk werd gewantrouwd. De socialistische minister van binnenlandsche zaken Paul Hirsch onthief hem — in een brief, waarvan de toon niet bijster gelukkig was — van zijn post, doch Eichhorn weigerde heen te gaan, gesteund door de revolutionaire hoofd- en vertrouwensmannen van de Berlijnsche bedrijven, het bestuur van het kiesdistrict Berlijn der Onafhankelijken en de centrale van de Deutsche communistische partij (Spartacusbond). De tegenstellingen spitsten zich zeer snel toe en het werd spoedig duidelijk, dat een gewapende broederstrijd onvermijdelijk was. Onder leiding van de communisten was een soort van revolutionair comité gevormd, dat in door Ledebour, Liebknecht en Scholze onderteekende manifesten het aftreden van de regeering Ebert-Scheidemann eischte en tot massademonstraties opwekte. Gewapende Spartacusmannen bezetten de redactielokalen van de *Vorwärts*, *Morgenpost*,

Tageblatt, *Volkszeitung*, en *Vossische Zeitung*. Voor de meerderheidssocialisten was het verlies van het *Vorwärts*-gebouwencomplex dubbel ernstig; in de eerste plaats was de partij zonder dagblad, in de tweede plaats berustte in het gebouw het volledig archief, zonder gebruikmaking waarvan het voeren van een verkiezingsstrijd, waar men middenin stond, onmogelijk was. „Dit was — schrijft Ed. Bernstein — geen revolutie, maar een poging tot geweld; de regeering had niet alleen het recht, maar zelfs den plicht om hier tegen, zoo noodig, met geweld in te gaan.”¹⁾ Aanvankelijk had de regeering niet voldoende eigen machtsmiddelen tot haar beschikking; opgehitst door de communisten waren noch de soldaten en matrozen, noch de republikeinsche arbeidersweer van Berlijn volkomen betrouwbaar. De regeering deed derhalve noodgedwongen een beroep op het leger, waarvan de leiding werd toevertrouwd aan Noske. Kort en bondig antwoordde Noske op de uitnoodiging: „Voor mijn part! Iemand moet de bloedhond worden en voor de verantwoordelijkheid ben ik niet bang”. Den naam van bloedhond heeft Noske sedertdien gehouden. Met onverbbidelijke kracht trad hij tegen de communisten op. Nadat onderhandelingen en bemiddelingsacties waren mislukt, bestormden de soldaten de bezette gebouwen en verdreven op den elfden Januari 1919, na bloedige vuurgevechten, die aan beide zijden honderden dooden moeten hebben gekost, de opstandelingen uit hun stellingen. In den nacht van 15 op 16 Januari van hetzelfde jaar werden Liebknecht en Rosa Luxemburg op straat vermoord. De opstand was onderdrukt, de regeering was meester van het terrein —, maar tot welk een prijs! Eén vijand van de Deutsche republiek, het bolsjewisme, was voorloopig afgeslagen, doch een andere, een veel geduchter tegenstander, verscheen in de politieke arena: de militairen, tijdens de eerste revolutiedagen ijlings achter de schermen verdwenen, kwamen weer voor het voetlicht

¹⁾ Eduard Bernstein. *Die deutsche Revolution*. bld. 137

en paradeerden voortaan als de redders van het Deutsche vaderland. Zwaar hebben zij zich in de latere jaren voor hun diensten laten betalen. De Deutsche revolutie behoorde tot het verleden. De Deutsche contra-revolutie was begonnen.¹⁾

Tot aan den zomer van 1920 maakten de socialisten — Hermann Müller werd rijkskanselier — deel uit van de regeering —, de regeering van de zoogenaamde kleine coalitie (sociaal-democraten, democraten en het katholieke Centrum). Nadat de taak der constituante was afgelopen, hadden in Juni 1920 de eerste rijksdagverkiezingen plaats. Ter besparing van ruimte vindt de lezer alle verkiezingsuitslagen sedert 1919 vermeld aan het einde van dit boek. De uitslag toonde, hoeveel terrein de partijen van het oude bewind op de beide proletarische partijen hadden heroverd.

De oorzaken van deze eerste verschuiving naar rechts zijn van verschillenden aard. De voornaamste oorzaak is wel de politieke onrijpheid van het Deutsche volk in zijn geheel. Bekend is de uitspraak van den ouden Bernstein: „Dieses

¹⁾ De verkiezingen voor de nationale vergadering hadden op den aangekondigden dag, 19 Januari 1919, plaats. De uitslag was de volgende:

	stemmen	zetels
Duitsch-nationalen	3.121.000	42
Duitsche Volkspartij	1.346.000	21
Monarchistische partijen	4.467.000	63
Katholieke Centrum	5.980.000	88
Democraten	5.642.000	75
Burgerlijk=rep. partijen.....	11.622.000	163
Meerderheidssocialisten	11.510.000	163
Onafhankelijke socialisten	2.317.000	22
Socialisten	13.827.000	185
Kleine groepen	485.000	10
In totaal	30.401.000	421

Volk ist hoffnungslos unpolitisch". (Dit volk is hopeloos onpolitiek.)¹⁾ De optimisten, die hadden gemeend, dat het Deutsche volk althans iets uit den verloren oorlog had geleerd, werden ontnuchterd. Het bleek spoedig, dat met name de monarchistische partijen, ofschoon van naam, allerm minst van karakter waren veranderd. Zij hadden zich uiterlijk met den val van de monarchie verzoend in de hoop, dat de Entente een republikeinsch Deutschland bij de vredesvoorwaarden welwillender zou behandelen dan een monarchistisch Deutschland. De Duitschers in het algemeen zagen niet in, dat een verloren oorlog — en wat voor één — consequenties met zich bracht en dat speciaal de aangevallen landen degelijke waarborgen verlangden tegen een herhaling van den overval. Dat het buitenland bij het stellen dier waarborgen de noodige zelfbeheersching en gematigdheid heeft betoond, zouden wij niet willen beweren. De democratie in Deutschland na 1918 stond in haar kinderschoenen; zij had den steun noodig van het omringende buitenland en die steun is haar, helaas, niet in voldoende mate gegeven. De buitenlandsche politiek van Frankrijk werd in de eerste na-oorlogsjaren beheerscht door vrees. Die vrees was begrijpelijk; een klein land, dat door uiterst gelukkige omstandigheden buiten den oorlog is gebleven, oordeelt daarover gansch anders dan een groot land, dat de oorlogsverminderingen aan den lijve heeft gevoeld. Evenwel is vrees een slechte raadsman; de geweldpolitiek van Clemenceau en Poincaré heeft de democratie in Deutschland van veel gezag beroofd en op den duur ook Frankrijk zelf sterk benadeeld.

De onmogelijke voorwaarden van het vredesverdrag maakten in Deutschland een verpletterenden indruk. De socialistische partij, de partijen van het burgerlijke midden en in de eerste jaren na den oorlog ook de (conservatief-liberale) Deutsche Volkspartij onder leiding van Stresemann, hebben eerlijke pogingen gedaan de opgelegde lasten van het

¹⁾ Zie hierover nader het opstel van J. Hessen in het Mei-nummer van *De Socialistische Gids*, jaargang 1933.

dictaat van Versailles zoo goed mogelijk te dragen, ofschoon geen gelegenheid werd verzuimd er de duurzame ondraaglijkheid van aan te toonen. Doch van de moeilijke positie der democratische en republikeinsche partijen in Duitschland gaf het buitenland zich te weinig rekenschap, hetgeen zich in de latere jaren bitter heeft gewroken. Wat men aanvankelijk aan de Deutsche democratie heeft geweigerd, moest men later, onder veel ongunstiger omstandigheden, toestaan aan de Deutsche reactie. Aan de noodlottige ontwikkeling in Duitschland na 1918 staat het buitenland mede schuldig.

Dit beteekent echter geenszins, dat men de oogen zou moeten sluiten voor de gebreken en zwakheden van de democratie in Duitschland zelf. Men behoeft waarlijk de democratie niet te verloochenen om toch met zeer vaste en desnoods met sterke hand te regeeren, zooals jarenlang Severing en Braun in het republikeinsche Pruisen hebben gedaan. Die sterke hand, helaas, ontbrak in Duitschland. Wij spraken reeds over de politieke onrijpheid van het Deutsche volk als geheel; men zou de waarheid te kort doen door niet tevens te spreken over de politieke onrijpheid van het Deutsche socialisme tevens. De houding van de Deutsche sociaal-democratie voor den oorlog was, zooals op voorgaande bladzijden uiteengezet, overwegend een critisch-negatieve. Elk positief werk in de besturende lichamen werd haar door de monarchie onmogelijk gemaakt. Zij kon zich daardoor de weelde veroorloven te critiseeren zoo scherp als zij maar wilde, omdat zij onder het keizerrijk nimmer de kans liep bij een regeeringswisseling voor de consequenties van haar oppositie te worden gesteld. De partij groeide daardoor meer in de breedte dan in de diepte; de politieke scholing door het verrichten van positief en constructief werk in de vertegenwoordigende instellingen ontbrak haar; haar blik was meer gevestigd op een verre toekomst, op revolutionaire daden, dan op het nabije heden, op het kleine en toch zoo belangrijke werk van iederen dag. Plotseling, eer zij het

wist, stond de Duitsche sociaal-democratie na de revolutie voor de gecompliceerdste vraagstukken, waarvoor ooit een proletarische partij in de geschiedenis was gesteld. Het kon niet anders of de partij, ongeschoold en onervaren als zij was, moest fouten begaan.

Moedig aanvaardden de meerderheidssocialisten de verantwoordelijkheid, doch het ongeluk wilde, dat zij naast zich had een socialistische partij (de Onafhankelijke socialisten), die naar een woord van Bernstein leefde van de fouten van anderen. Gooiden de meerderheidssocialisten na de revolutie krachtig het roer om, de Onafhankelijken daarentegen zetten de traditioneele oppositiepolitiek van voor den oorlog voort en volhardden buiten de regeering in hun negatieve critiek. Dat werd hun ongeluk; de partij viel uiteen en werd doodgedrukt tusschen de meerderheidssocialisten en de communisten. Doch het werd tevens het ongeluk van de Duitsche republiek en met beschaming moet men thans vaststellen, dat wanneer nu de meest verwoede reactie aan het bewind is, dit voor een niet gering deel de schuld is van de Duitsche arbeiders zelve, die, door verdeeldheid, van de republiek zoo weinig hebben weten te maken. Den meerderheidssocialisten, aan zichzelf overgelaten, ontbrak het onder die omstandigheden, laten wij zeggen niet aan moed, doch wel aan kracht. Zij werden den kant uitgedrongen van de burgerlijke partijen, op welker steun in de regeering zij waren aangewezen en welker steun zij, ook al door gebrek aan ervaring, nog niet meenden te kunnen ontberen. Bij het neerslaan van den communistenopstand hadden de militairen hun onmisbaarheid bewezen; tegen deze „redders uit den nood” konden moeilijk die afdoende maatregelen worden genomen om den militairen geest voorgoed uit het staatsleven en het volksbewustzijn te verbannen. Door de oorlogsblokkade was de levensmiddelenvoorziening in disorde; een agrarische revolutie, die de landjonkers van hun politieke en economische macht zou hebben beroofd, zou het land aan den rand van den hongersnood hebben ge-

bracht en zou bovendien door de samenwerkende regeeringspartijen niet zijn geduld.

Tegen de meerderheidssocialisten, die met deze en tal van andere moeilijkheden, verbonden met de liquidatie van den oorlog, hadden te kampen, hadden de Onafhankelijke socialisten gemakkelijk spel. Het kostte weinig overredingskracht de arbeiders tegen de meerderheid in het harnas te jagen. Want wat in het voorgaande over de monarchistische partijen is opgemerkt, geldt in zekeren zin ook voor de in zoo menig opzicht politiek ongeschoolde arbeiders. In de eerste dagen van enthousiasme hadden zij zich in drommen achter de socialistische partij geschaard. Aan het bittere leed der oorlogsjaren, meenden zij, zou nu spoedig een einde komen. Zonder slag of stoot was de monarchie gevallen, meer onder druk van het buitenland dan onder de bedreiging met revolutie van de arbeiders. De politieke revolutie was gekomen als een dief in den nacht; van haar verwachtten de arbeiders wonderen en zij zagen niet den langen weg, dien zij nog moesten afleggen om den volgenden mijlpaal, de sociale revolutie, te passeeren. Door gemis aan geschooldheid beseften zij niet, dat de eerste maanden meer plichten dan rechten eischten, dat socialisatie een ideale vorm is van productie, waarvoor zoo noodig tijdelijk offers dienen te worden gebracht. Voor deze eendagsvliegen, in de eerste opwelling sociaal-democraat, geleidelijk afzakkend naar het communisme om ten slotte te belanden bij het nationaal-socialisme, was socialisatie synoniem met loonsverhooving,¹⁾ waartegen de socialistische regeering van Pruisen in een openlijke verordening van 2 Januari 1919 uitdrukkelijk moest waarschuwen en maatregelen nemen. Geen enkele regeering, zelfs geen geweldige als Lenin, had in het uitgemergelde Duitschland van na den oorlog aan deze overdreven verwachtingen kunnen voldoen. Teleurgesteld wendden deze arbeiders zich van de socialistische partijen af; bevreesd

¹⁾ De buitenland-redacteur van *Het Volk* schreef in die dagen over: „revolutiewinstmakers” als tegenhanger van de „oorlogswinstmakers”.

voor een herhaling van elementair arbeidersverzet vluchten de burgerlijke kiezers terug naar de reactionaire partijen. Het nationaal-socialisme kreeg zijn eerste kans.

De Kapp-opstand van Maart 1920 toonde het dreigende gevaar, waaraan de republiek was blootgesteld; een enkele dag van gemeenschappelijk optreden der arbeiders, door middel van de algemeene staking, was voldoende om het contra-revolutionair verzet te breken. Maar nog striemender slagen waren noodig om het besef van eenheid den socialistischen partijen in te prenten. De eenheid werd bevorderd door de scheuring van de Onafhankelijke partij in het congres van Halle (October 1920); het deel, dat niet naar de communisten overliep, zocht toenadering tot de oude socialistische partij, die in haar congres van Görlitz (September 1921) een nieuw program had aangenomen. Nog aarzelden de Onafhankelijken, die uit het nieuwe program een scherpe wending naar rechts meenden te moeten afleiden. Totdat de sluipmoorden op Erzberger en Rathenau in 1921 en 1922 aller oogen openden voor het ontzaglijke gevaar, dat de republiek en, met haar, de arbeidersbeweging bedreigde. Beide partijen, de meerderheidssocialisten en de Onafhankelijken, sloten zich in 1922 aaneen, daardoor tevens mogelijk makend de vereeniging van de beide socialistische Internationalen.

Coalitie-politiek.

Alvorens een overzicht te geven van de lotgevallen der socialistische partij na de revolutie, vermelden wij hier den tekst van het nieuwe partijprogram, dat van Heidelberg (September 1925), hetwelk het program van Erfurt (1891) verving.

„De economische ontwikkeling heeft met innerlijke wetmatigheid tot een versterking van het kapitalistisch grootbedrijf geleid, dat in industrie, handel en verkeer het kleinbedrijf steeds meer terugdringt en de sociale beteekenis daarvan verkleint. Met de steeds toenemende ontwikkeling van

de industrie neemt de industriële bevolking voortdurend toe in verhouding tot de bevolking op het platteland. Het kapitaal heeft de massa van de producenten gescheiden van het bezit harer productiemiddelen en heeft van den arbeider een bezitlozen proletariër gemaakt. Een groot deel van den grond bevindt zich in handen van het grootgrondbezit, den natuurlijke bondgenoot van het grootkapitaal. Aldus zijn de economisch beslissende productiemiddelen een monopolie geworden van een betrekkelijk gering aantal kapitalisten, die daardoor de maatschappij economisch beheerschen.

Met den groei der grootbedrijven in het economisch leven, nemen aantal en beteekenis der kantoorbedienden en der intellectueelen van allerlei soort toe. In het vermaatschappelijk arbeidsproces oefenen zij bij de leiding, de contrôle, de organisatie en de distributie allerlei functies uit, door wetenschappelijk onderzoek bevorderen zij de productiemethoden. Met het toenemen van hun aantal wordt de mogelijkheid van opklimming naar bevoorrechte posities in toenemende mate voor hen gesloten en in stijgende mate komen hun belangen overeen met die van de overige arbeiders.

Met de ontwikkeling van de techniek en de monopoliseering van de productiemiddelen neemt de productiviteit van den menschelijken arbeid ontzaglijk toe. Doch het grootkapitaal en het grootgrondbezit trachten de opbrengst van het maatschappelijk arbeidsproces voor zich te monopoliseeren. Niet alleen den proletariërs, doch ook den middenstand wordt het volle aandeel in den stoffelijken en cultureelen vooruitgang, dien de tegenwoordige productieve krachten mogelijk maken, onthouden.

Voortdurend zijn binnen het kapitalisme strekkingen aanwezig om de levensvoorwaarden van de arbeidersklasse omlaag te drukken. Slechts door onafgebroken strijd is het haar mogelijk zich voor toenemend verval te behoeden en haar lot te verbeteren. Daarbij komt de groote onzekerheid van bestaan, de steeds dreigende werkloosheid. Deze wordt bijzonder smartelijk en bitter in crisistijden, die op iedere economische opleving volgen en die het bewijs leveren van de anarchie van de kapitalistische productiewijze.

Het kapitalistische streven naar monopolies leidt tot een aaneensluiting van industrietakken, tot een verbinding van opeenvolgende productietrappen en tot de organisatie van het economisch leven in kartels en trusts. Dit proces vereenigt industriekapitaal, handelskapitaal en bankkapitaal tot „Finanz”-kapitaal.

Enkele groepen van kapitalisten worden op deze wijze overmachtige beheerschers van het economisch leven, van wie niet alleen de loonarbeiders, maar de geheele maatschappij economisch afhankelijk wordt.

Met de toeneming van zijn invloed gebruikt het „Finanz”-kapitaal de staatsmacht tot beheersching van buitenlandsche gebieden der afzetmarkten, grondstofbronnen en beleggingsmogelijkheden. Dit imperialistisch